

Forfølgelse på grunn av religion

*En analyse av synet på religion i norsk
asylsøknadsbehandling*

Tone Merethe Skollingsberg Katralen

Masteroppgave i religionshistorie

60 studiepoeng

Institutt for kulturstudier og orientalske språk

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2011

© Tone Merethe Skollingsberg Katralen

2011

*Forfølgelse på grunn av religion. En analyse av synet på religion i norsk
asylsøknadsbehandling*

Tone M. Skollingsberg Katralen

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Denne masteroppgaven tar for seg ansatte i asylavdelingene i Utlendingsdirektoratet (UDI) og Utlendingsnemnda (UNE), og deres tolkninger av lovverk og konvensjoner knyttet til religionsbasert forfølgelse. Fokuset er på asylsøknader der søkeren hevder å være forfulgt på grunn av sin religion eller overbevisning. Analysen baserer seg på intervjuer med ansatte i UDIs og UNEs asylavdelinger, sett i lys av relevant, norsk lovverk, internasjonale rettighetskonvensjoner og norske utlendingsmyndigheters praksisnotater.

Oppgavens tre analysekapitler omhandler henholdsvis religionsbegrepet i en flyktningkontekst, forfølgelse basert på religion, og den senere tids mediediskurs om religionsbasert forfølgelse. Kapittel 3, om religionsbegrepet, gir en analyse av hva som inkluderes i religionsbegrepet i flyktningkonvensjonen og utlendingsloven, samt hva slags religionsdefinisjon og religionsforståelse det arbeides ut fra i UDIs og UNEs asylavdelinger. Kapittel 4 tar for seg religionsbasert forfølgelse og presenterer typiske tilfeller av forfølgelse som grunner i vedkommendes religiøse tilhørighet, samt fremgangsmåter for å avgjøre hvorvidt en person tilhører den overbevisningen vedkommende hevder å tilhøre. Det siste analysekapitlet, kapittel 5, tar utgangspunkt i den siste tidens mediedebatt om religionsbasert forfølgelse og knytter denne opp mot mine funn, samt til relevante rettighetskonvensjoner og rettleddninger til disse.

Oppsummert kan det være grunnlag for å si at religionsbegrepet som benyttes av UDI og UNE i behandling av religionsbaserte asylsøknader er et omfattende begrep som anerkjenner et vidt spekter av tradisjoner som religiøse, muligens også tradisjoner som religionsvitere ikke ville inkludert i en definisjon av religion. Imidlertid kan man få inntrykk av at utlendingsforvaltningens forståelse særlig av religiøs manifestasjon, er noe snevrere enn forståelsen FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) opererer med. I enkelte tilfeller tillates strenge restriksjoner i religiøs utøvelse og praksis uten at det ser ut til å anses som forfølgelse av norske utlendingsmyndigheter. Hvorvidt søkeren risikerer forfølgelse ved retur til hjemlandet som fremstår imidlertid som den viktigste og vanskeligste utfordringen, fremfor en avgrensning av religionsbegrepet. Det er tydelig at troverdigheten til søkerens historie er viktig for å skille søkere som har krav på beskyttelse fra søkere som fremsetter påstander om å være forfulgt på grunn av religion, kun for å få asyl i søkerlandet. Å vurdere troverdighet fremstår som en av de vanskeligste oppgavene asylsøknadsbehandlerne befatter seg med. I enkelte tilfeller ser det ut til at det sekulære, norske samfunnet og den evangelisk-lutherske kristendommen til dels påvirker asylbehandlerens tilnærming til religionsbegrepet.

Forord

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært en lang, spennende og lærerik prosess, og det er mange som fortjener en takk for at de har stilt opp for meg underveis.

Aller først vil jeg rette en stor takk til mine informanter. Uten deres bidrag, ville det ikke vært mulig for meg å gjennomføre dette prosjektet. Takk til ledelsen i Utlendingsdirektoratet og Utlendingsnemnda som lot meg snakke med sine ansatte.

En stor takk rettes også til min veileder Ragnhild Johnsrud Zorgati som alltid har stilt opp når jeg har trengt det. Takk for at du har brukt så mye av tiden din på meg, vist engasjement og hatt tro på meg. Du har vært en uvurderlig motivasjonsfaktor og til stor hjelp hele veien. En takk rettes også til min biveileder Anne Stensvold.

Tusen takk til Kaja, Caroline, Kari, Hilde og Jon Arne som har hjulpet meg med korrekturlesing. Takk til Vebjørn for at du har delt erfaringer, kommet med innspill og oppmuntret meg på veien. Ønsker også å takke for alle gode samtaler rundt kjøkkenbordet i Schønings gate 5A, og for at dere tilsynelatende har fulgt interessert med når jeg har fortalt om oppgaven min. Det har vært godt å snakke med noen som har erfaring fra masterlivet. Takk til Cathrine for fast følge i alle kaffe-, lunsj- og middagspauser, og til alle dere andre på lesesalen og i Filologisk Forening som har bidratt til at livet som student på Blindern har vært helt topp. En takk rettes også til Beate og Henriette for uvurderlig selskap de siste ukene før levering.

Til sist vil jeg rette en stor takk til RAUS og familien min, spesielt mamma og pappa, for at dere bestandig stiller opp og bidrar til at jeg har det bra.

Tone

Oslo, mai 2011

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjon	1
1.1	Religionsvitenskaplige tilnæringer til definisjon av religionsbegrepet	3
1.2	Problemstillinger og avgrensninger	7
1.3	Klargjøring av begreper	9
1.4	Organisering av oppgaven	10
2	Teori, metode og empirisk materiale.....	11
2.1	Metodisk og empirisk tilnærming.....	11
2.1.1	Informantene	13
2.1.2	UDI og UNE: oppgaver og arbeidsfordeling	15
2.1.3	Kort om gangen i en asylsak	16
2.1.4	Asylintervjuet	17
2.1.5	Landinfo og UNHCR	18
2.1.6	Informantintervjuene	21
2.1.7	Etikk	22
2.2	Teoretisk rammeverk.....	23
2.2.1	T. Jeremy Gunn, Karen Musalo og Tuan N. Samahon	24
2.2.2	“I god tro”.....	27
3	Religionsbegrepet i en flyktningkontekst.....	29
3.1	Religionsfrihet i internasjonale rettighetskonvensjoner	29
3.2	Religionsbegrepet i flyktningdefinisjonen: flyktningkonvensjonen og utlendingsloven	33
3.3	Informantenes tolkninger av religionsbegrepet	35
3.3.1	Fokus på risikosituasjonen ved retur og troverdighet	38
3.3.2	Få tilfeller i grenseland: hva er religion/hva er ikke religion?	39
3.3.3	Vage skiller mellom de ulike konvensjonsgrunnene?.....	40
3.4	Har saksbehandlers personlige bakgrunn innvirkning på vedkommendes religionsforståelse?.....	42
3.5	Er religion et godt begrep i en flyktningsammenheng?.....	44
3.6	Oppsummerende om bruken av religionsbegrepet i norsk asylsøknadsbehandling ..	45
4	Forfølgelse	47
4.1	Hva er forfølgelse?	47
4.1.1	Er diskriminering forfølgelse?	49

4.1.2	Ulike terskler for ulike land?.....	52
4.2	Forfølgelse på grunn av religion.....	53
4.3	Karakteristiske typer av forfølgelse.....	55
4.3.1	Tilknytning til en utsatt eller ulovlig religiøs gruppe.....	56
4.3.2	Konvertering og misjonering	57
4.4	Troverdighets- og sannsynlighetsvurderinger	59
4.4.1	Kunnskaper om egen religion eller overbevisning.....	62
4.4.2	Hvilke kunnskaper forventes? Reell versus strategisk konvertering	64
4.4.3	Vedtak	68
4.5	Oppsummerende om forfølgelse på grunn av religion	69
5	Bryter norsk asylpraksis med menneskerettighetene?	71
5.1	Tilpassing av religionsutøvelse til sosiokulturelle normer	71
5.2	Forståelse av tro og konversjon	76
5.3	Frykt for å skape presedens?	79
5.4	Kritikken av utlendingmyndighetene	81
6	Oppsummerende drøfting	83
	Litteraturliste.....	89
	Appendiks	99
	Appendiks 1: Sentrale lover, konvensjoner og erklæringer	99
	Appendiks 2: Informasjonsskriv til informantene.....	106

1 Introduksjon

Mennesker har krav på å bli beskyttet mot forfølgelse på bakgrunn av religion. Dette står spesifisert FNs flyktningkonvensjon, som er innlemmet i den norske utlendingsloven:

En utlending som er i riket eller på norsk grense, skal etter søknad anerkjennes som flyktning dersom utlendingen a) har en velbegrunnet frykt for forfølgelse på grunn av (...) religion, (...), og er ute av stand til, eller på grunn av slik frykt er uvillig til, å påberope seg sitt hjemlands beskyttelse, jf. flyktningkonvensjonen 28. juli 1951 artikkel 1 A (...).¹

Påstander om religionsbasert forfølgelse har fått en del oppmerksomhet i norske medier, der det gjerne er det mest komplekse ved asylsakene som får oppmerksomhet – som det å stadfeste religiøs tilhørighet, verifisering av konverteringer, samt å avgjøre hvor grensene går før tiltakene vedkommende blir utsatt for, utgjør religiøs forfølgelse. Debatten blusser stadig opp i norske medier, og senest i månedsskiftet februar/mars i 2011 tok avisen *Vårt Land* diskusjonen om norsk utlendingsforvaltnings praksis i behandling av religionsbaserte asylsaker. Saken ble fulgt opp av flere andre medier, deriblant *Morgenbladet* og NRK P2s *Verdibørsen og Dagsnytt 18*.

I Norge har det siden 1500-tallets protestantiske reformasjon, europeiske religionskriger og opplysningstid vært tendenser til økt sekularisme², hvilket betyr at religion får en mindre viktig rolle i samfunnet. Det etableres på denne måten et skille mellom stat og religion, ved at samfunnet og dets institusjoner verdsliggjøres, og religionens påvirkning på samfunn og politikk avtar. Som resultat anses religion i økende grad for å være noe privat og personlig.³ Ideen om at disse tendensene etter hvert også ville føre til religionens minkende

¹ LOV-2008-05-15-35, "Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven)", Justis- og politidepartementet (JD), ikrafttredelse 01.01.2010, http://lovdata.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/app/gratis/www/docroot/all/nl-20080515-035.html&emne=utlendingslov*&& (oppsøkt 13.01.2010), § 28. For mer om hvem som har rett til beskyttelse som flyktning, se appendiks.

² Begrepet sekularisme er omstridt, og det eksisterer ingen allmenn enighet om av hva begrepet viser til. Sindre Bangstad skiller mellom begrepene sekularisme, sekularisering og sekularitet. Jeg bruker begrepet i en bred betydning der det henviser til en nedtoning av religionens betydning i samfunnet. For ulike tilnæringer til begrepet og ulike sekularismeteorier se eksempelvis Sindre Bangstad, *Sekularismens ansikter* (Oslo: Universitetsforlaget, 2009); Charles Taylor, *A Secular Age* (Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 2007).

³ Bangstad, *Sekularismens ansikter*, 20, 29; Ingvild Sælid Gilhus og Lisbeth Mikaelsson, *Hva er religion* (Oslo: Universitetsforlaget, 2007), 19-23; Taylor, *A Secular Age*, 1-3; Pål Ketil Botvar, "Endringer i nordmenns religiøse liv", i *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering*, red. av Pål Ketil Botvar og Ulla Schmidt, (Oslo: Universitetsforlaget, 2010), 14. Ifølge Charles Taylor er statskirken i eksempelvis Norge så tilbakeholden og fordringsløs at den egentlig ikke er noe unntak fra skillet mellom stat og kirke. Se Taylor, *A*

betydning også andre steder i verden, ser ikke ut til å finne støtte i virkeligheten. I stedet ser man heller tendenser til at religion får en større betydning verden over, også i såkalt sekulære samfunn. Ifølge religionshistorikerne Ingvild Sælid Gilhus og Lisbeth Mikaelsson ser man en gradvis oppblomstring av tradisjonell religion og økende omfang av personer som omvender seg til nye religioner og religiøse retninger.⁴ Denne oppblomstringen, kombinert med økende bevissthet om rettigheter knyttet til religionsfrihet, er aspekter som sannsynliggjør at antallet asylsaker om forfølgelse på grunn av religion vil tilta fremover. Jussprofessor Karen Musalo mener man ser en økt anerkjennelse av religionsbaserte asylsakers betydning og viktighet, samt en økende anerkjennelse av at slike asylsøknader også er svært komplekse.⁵

Man kan anta at hvem som får beskyttelse fordi de hevder å være forfulgt på grunn av sin religiøse overbevisning, avhenger av avgrensingen og tilnærmingen til religionsbegrepet og den generelle forståelsen av hva religion er. I det religionsvitenskaplige fagmiljøet pågår en stadig debatt om hvordan religionsbegrepet skal defineres, og om begrepet i det hele tatt lar seg definere. Avgrensingen av og tilnærmingen til religionsbegrepet fremstår dermed som en betydelig utfordring for behandlere av religionsbaserte asylsaker. Likevel uttrykkes det eksplisitt i forarbeidene til utlendingsloven at tolkningen av begrepet "religion" har vært gjenstand for lite debatt eller uklarhet i norsk behandling av asylsøknader. "Tolkningen av begrepene "rase", "religion" og "nasjonalitet" har i liten grad vært opphav til særlig uenighet eller diskusjon i norsk praksis."⁶, står det i NOU 2004:20, som er en del av forarbeidene til utlendingsloven. Men hvordan kan begrepet være så klart for norsk utlendingsforvaltning, når det er under stadig debatt i religionsvitenskaplige fagmiljøer?

I denne oppgaven skal jeg undersøke hvordan de som arbeider med religionsbaserte asylsøknader, tolker lovverket knyttet til religionsbasert forfølgelse, hvordan de definerer religionsbegrepet, og hva slags religionsforståelse de opererer med i sin jobbhverdag. Disse tilnærmingene vil det så være interessant å diskutere opp mot religionsvitenskaplige tilnærminger til definisjon av religionsbegrepet. Religionshistorikere, som Anne Stensvold, påpeker at den faglige, teoretiske debatten om defineringen av religionsbegrepet får konsekvenser for den moralske og politiske betydningen når begrepet knyttes til eksempelvis

Secular Age, 1. Sindre Bangstad mener imidlertid at statskirkeordningen i Norge vitner om at man ikke kan markere et skille mellom stat og kirke i politisk sekularisme. Se Bangstad, *Sekularismens ansikter*, 34.

⁴ Gilhus og Mikaelsson, *Hva er religion*, 23.

⁵ Karen Musalo, "Claims for protection based on religion or belief", i *International journal of refugee law*, 16, nr. 2 (2004): 165-226, <http://ijrl.oxfordjournals.org/content/16/2/165.full.pdf> (oppsøkt 03.02.2011), 167-168.

⁶ KR D, "NOU 2004:20 Ny utlendingslov", Statens forvaltningstjeneste og Informasjonsforvaltning, NOU (Norges offentlige utredninger), <http://www.regjeringen.no/Rpub/NOU/20042004/020/PDFS/NOU200420040020000DDDPDFS.pdf> (oppsøkt 06.02.2011), 107, 147-148.

lovbeskyttelse av religionsfrihet.⁷ Utgangspunktet for denne analysen vil dermed være intervjuer med ansatte i asylavdelingene i Utlendingsdirektoratet (UDI) og Utlendingsnemnda (UNE), som er de som forvalter den norske utlendingsloven, og dermed også de som behandler asylsøknader til Norge. Informasjonen fra disse intervjuene vil kombineres med en analyse av tilgjengelig skriftlige dokumenter og rettleidninger som benyttes i behandling av religionsbaserte asylsøknader. En slik analyse av asylsøknadsbehandlernes tolkninger av lovverket har ikke blitt gjort tidligere. Min studie gir derfor en ny innfallsvinkel til temaet, fordi den baserer seg på samtaler med de ansatte i asylavdelingene i UDI og UNE, fremfor en analyse basert på eksisterende skriftlige dokumenter, vedtak fattet i UDI og UNE, og domsavsigelser fra domstolene. Denne undersøkelsen vil dermed være et interessant bidrag til den offentlige debatten om behandling av religionsbaserte asylsøknader.

1.1 Religionsvitenskaplige tilnærminger til definisjon av religionsbegrepet

Religionsbegrepet er sentralt i denne oppgaven. Jeg vil derfor begynne med en presentasjon av den religionsvitenskaplige debatten om definisjon av religionsbegrepet, siden denne på mange måter danner et utgangspunkt for min analyse av religionsforståelsen i asylsøknadsbehandlingen i Norge. Hverdagslig bruk av begrepet religion viser ofte til tradisjoner som kristendom, jødedom, islam, hinduisme eller buddhisme, men gir ingen indikasjoner på om eksempelvis konfutsianisme bør falle inn under religion eller betraktes som et etisk system, eller hvorvidt scientologi skal kategoriseres som en religion eller ikke.⁸ En annen vanlig, umiddelbar tilnærming til religionsbegrepet er den antatte forbindelsen mellom religion og troen på en Gud eller guddom, overnaturlige ånder eller troen på et liv etter døden.⁹ Religionshistoriker Daniel L. Pals argumenterer for at disse *common sense*¹⁰-

⁷ Anne Stensvold, "Å definere religion", i *Religion - et vestlig fenomen? Om bruk og betydning av religionsbegrepet*, red. av Sigurd Hjelde og Otto Krogseth, (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, 2007), 62.

⁸ Benson Saler, "Family resemblance and the definition of religion", i *Understanding religion: selected essays, Religion and Reason*, (Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co, 1999), 162; Musalo, "Claims for protection based on religion or belief", 168.

⁹ Daniel L. Pals, *Eight theories of religion*, 2. utg. (New York/Oxford: Oxford university press, 2006), 12; Stensvold, "Å definere religion", 61.

¹⁰ Begrepet *common sense* brukes ofte om "folkelige" tilnærminger til blant annet religionsbegrepet. Se Otto Krogseth, "Religionsdefinisjon - et problematisk prosjekt", i *Religion - et vestlig fenomen? Om bruk og*

tilnærmingene til begrepet ofte ikke er tilfredsstillende, ettersom mange tradisjoner som bør omtales som religioner, vil falle utenfor definisjonene.¹¹ Man må med andre ord gå grundigere til verks i arbeidet med å definere religionsbegrepet.

Vi kan skille mellom to religionsvitenskaplige tilnæringsmåter som har vært dominerende, nemlig substansielle og funksjonelle definisjoner av religion.¹² Mens de substansielle definisjonene forsøker å fastslå hva religion *er*, forsøker de funksjonelle definisjonene å forklare hva religion *gjør*.¹³ Substansielle definisjoner fokuserer på meningsinnholdet i fenomenene, det som utgjør overbevisningene eller ideene som religiøse personer mener er viktige.¹⁴ Blant andre Rudolf Otto og Mircea Eliade er kjente for sine substansielle tilnærminger til religionsbegrepet. Også hos Melford Spiro finner vi et typisk eksempel på en substansiell religionsdefinisjon: "an institution consisting of culturally patterned interaction with culturally postulated superhuman beings."¹⁵ Funksjonelle definisjoner, på den annen side, fokuserer på hvordan religion fungerer i menneskers liv, hvordan religion gir mening til og formål med livet – hvilke sosiale funksjoner religion fyller.¹⁶ Emile Durkheim, Clifford Geertz og Sigmund Freud nevnes ofte i sammenheng med funksjonelle religionsdefinisjoner. Som et eksempel på en typisk funksjonell religionsdefinisjon kan man også vise til Geertz' klassiske definisjon, som er vid og inkluderende:

religion is: (1) a system of symbols which acts to (2) establish powerful, pervasive, and long-lasting moods and motivations in men by (3) formulating conceptions of a general order of existence and (4) clothing these conceptions with such an aura of factuality that (5) the moods and motivations seem uniquely realistic.¹⁷

Skillet mellom substansielle og funksjonelle definisjoner kan kritiseres. Substansielle religionsdefinisjoner blir ofte utsatt for kritikk fordi de tenderer til å bli for snevre, mens

betydning av religionsbegrepet, red. av Sigurd Hjelde og Otto Krogseth, (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag A/S, 2007), 65.

¹¹ Pals, *Eight theories of religion*, 12-13.

¹² Peter L. Berger, "Some second thoughts on substansive versus functional definitions of religion", i *Journal for the scientific study of religion*, 13, nr. 2 (1974): 125-133, <http://www.jstor.org/stable/1384374> (oppsøkt 22.02.2011), 126.

¹³ Meredith B. McGuire, *Religion: The social context*, 5. utg. (Belmont: Wadsworth, 2002), 8; Gary E. Kessler, *Studying religion: An introduction through cases*, 2. utg. (New York: McGraw-Hill, 2006), 20.

¹⁴ Berger, "Some second thoughts on substansive versus functional definitions of religion", 126; Pals, *Eight theories of religion*, 13.

¹⁵ Melford E. Spiro, "Religion: Problems of definition and explanation", i *Anthropological approaches to the study of religion*, red. av Michael Banton, (London: Routledge 2004), 96.

¹⁶ Pals, *Eight theories of religion*, 13; Kessler, *Studying religion*, 20; McGuire, *Religion: The social context*, 11.

¹⁷ Clifford Geertz, "Religion as a cultural system", i *Anthropological approaches to the study of religion*, red. av Michael Banton, (London: Routledge, 2004), 4.

funksjonelle definisjoner på den andre siden kritiseres for å ofte favne om for mye. Substansielle definisjoner knyttes ofte til det transendente, som overnaturlige vesener eller verdener, guder eller metaempiriske ting som eksempelvis *karma* i hinduismen, og utelukker store deler av mangfoldet av religiøse overbevisninger og praksiser. Funksjonelle religionsdefinisjoner, er på sin side svært upresise og kan omfatte fenomener som nasjonalisme, marxisme, spiritualisme eller ateisme. Slike definisjoner tar med enhver type meningssystemer som også kan gi innhold til et menneskes liv.¹⁸ Likevel har de noe til felles ifølge enkelte religionsforskere.

Blant andre Gary E. Kessler og Benson Saler plasserer substansielle og funksjonelle definisjoner av religion i kategorien essensialistiske definisjoner.¹⁹ Essensialistiske definisjoner søker å trekke ut hovedessensen av noe – den bestanddelen som gjør noe til det det er. Slike definisjoner av religion forutsetter at alle religioner har ett eller flere fellestrekk med alle andre religioner, påpeker de. I Spiros substansielle religionsdefinisjon kan det essensielle trekket ved religion, det som skiller religion fra andre typer overbevisninger, være forutsetningen om et samspill med overmenneskelige vesener.²⁰ I Geertz funksjonelle religionsdefinisjon, kan fellestrekket være hva religionen utretter – den etablerer sinnsstemninger og motivasjon i mennesker – noe som visstnok skiller religion fra andre typer overbevisninger.²¹

En nyere tilnærming til definisjon av religion, og et alternativ til essensialistiske religionsdefinisjoner, er polytetiske definisjoner.²² Polytetiske definisjoner forutsetter ikke at et universelt element skal finnes hos alle religioner, slik essensialistiske definisjoner gjør. Polytetiske definisjoner baserer seg i stedet på trekk som er familiære, såkalt familielikheter, og lar oss på den måten se de store variasjonene i religiøse fenomener uten å tvinge dem inn i gitte teoretiske rammer.²³ Begrepet ”famielikheter” stammer fra språkfilosofen Ludwig

¹⁸ Berger, "Some second thoughts on substantive versus functional definitions of religion", 128; McGuire, *Religion: The social context*, 12; Kessler, *Studying religion*, 20; Krogseth, "Religionsdefinisjon - et problematisk prosjekt", 72.

¹⁹ Kessler, *Studying religion*, 20; Benson Saler, *Conceptualizing religion: Immanent anthropologists, transcendent natives, and unbounded categories* (Leiden: E.J. Brill, 1993), 24.

²⁰ Spiro, "Religion: Problems of definition and explanation", 96.

²¹ Geertz, "Religion as a cultural system", 4; Kessler, *Studying religion*, 20.

²² Saler, *Conceptualizing religion*, 24; T. Jeremy Gunn, "The complexity of religion in determining refugee status", Bakgrunnsartikkel for konferanse om religionsbaserte asylsøknader (UNHCR og CWS), (2002), <http://www.unhcr.org/3e5f2f7f6.pdf> (oppført 03.02.2011), 9; Kessler, *Studying religion*, 21. Kessler bruker begrepet "cluster definitions" om det jeg har valgt å kalle polytetiske definisjoner.

²³ Kessler, *Studying religion*, 9; T. Jeremy Gunn, "The Complexity of Religion and the Definition of "Religion" in International Law", i *Harvard Human Rights Journal*, 16 (2003): 189-215, <http://www.law.harvard.edu/students/orgs/hrj/iss16/gunn.pdf> (oppført 16.05.2011), 194; Garrett Green,

Wittgensteins språkspillteori, som tar utgangspunkt i begrepet ”spill”. ”Spill” beskriver et vidt spekter av aktiviteter – brettspill, kortspill, ballspill og så videre. Samtidig understreker Wittgenstein at det ikke finnes en eneste faktor som alle disse spillene har til felles. Wittgenstein mener at man likevel kan se fellestrekk i alle aktivitetene vi omtaler som spill, slik at vi kan gjenkjenne dem som nettopp det, gjennom familielikheter.²⁴ Fordi de familiære trekkene inngår i noe som allerede er definert som en egen størrelse, spill, har vi evnen til å kjenne igjen likhetene.²⁵ Ved å se religion som en kategori som holdes sammen av familielighet fremfor én felles kjerne, kan vi videreføre Wittgensteins teori til definering av religionsbegrepet.²⁶ For et eksempel på en polytetisk religionsdefinisjon kan vi se til religionsfilosofen William P. Alstons nippunkts liste over kjennetegn på religion:

1. Belief in supernatural beings (gods).
2. A distinction between sacred and profane objects.
3. Ritual acts focused on sacred objects.
4. A moral code believed to be sanctioned by the gods.
5. Characteristically religious feelings (awe, sense of mystery, sense of guilt, adoration), which tend to be aroused in the presence of sacred objects and during the practice of ritual, and which are connected in idea with gods.
6. Prayer and other forms of communication with gods.
7. A worldview, or a general picture of the world as a whole and the place of individuals therein. This picture contains some specification of an overall purpose or point of the world and an indication of how the individual fits into it.
8. A more or less total organization of one's life based on the worldview.
9. A social group bound together by the above.²⁷

Når flere av disse kjennetegnene er til stede, har man en religion, ifølge Alston. Han er selv klar over at nøyaktighet og presisjon er umulig med en slik tilnærming til religionsbegrepet. Dette er også noe av det Kessler kritiserer ved de polytetiske religionsdefinisjonene: Polytetiske definisjoner unngår problemet med å være for vide eller for snevre, men gjør dette på bekostning av presisjon. Benson Saler mener vel å merke at det er en vesensforskjell mellom polytetiske definisjoner og Wittgensteinstens teori om familielighet, der familielighetsteorien handler om hvordan og hvorfor vi bruker ord og begreper i bestemte kontekster, mens polytetiske tilnærminger stammer fra biologien og handler om klassifisering

"Hermeneutics", i *The routledge companion to the study of religion*, red. av John R. Hinnells, (London/New York: Routledge, 2005), 405.

²⁴ Ludwig Wittgenstein, *Filosofiske undersøkelser*, overs. Mikkel B. Tin (Oslo: Pax Forlag A/S, 2010), §§ 66-67.

²⁵ Anne Eriksen og Anne Stensvold, *Maria-kult og helgendyrkelse i moderne katolisisme* (Oslo: Pax Forlag A/S, 2002), 20.

²⁶ Stensvold, "Å definere religion", 55.

²⁷ William P. Alston, "Religion", i *The encyclopedia of philosophy*, red. av Paul Edwards, (New York: Macmillan, 1967), 141-142.

etter samlet likhet. Likevel er han klar over at begrepene ofte brukes for å beskrive én og samme tilnærming til religionsdefinisjon.²⁸ Kessler mener imidlertid at slike polytetiske definisjoner ikke er så upresise at de ikke kan benyttes for akademiske formål.²⁹

Kesslers kritikk av polytetiske religionsdefinisjoner viser at det kan være nærmest umulig å komme frem til en type definisjon som ikke vil være gjenstand for innvendinger. Det vil dermed være så godt som umulig å finne en allment akseptert religionsdefinisjon.

Det finnes altså ingen definisjon av religion som er universelt akseptert, og det diskuteres også om begrepet i det hele tatt kan eller bør defineres.³⁰ Denne diskursen har pågått helt siden begynnelsen av det akademiske studiet av religion.³¹ Problemet med definisjonene er ofte at avgrensingen enten blir for smal og utelater ting som åpenbart burde være inkludert, eller for bred og vag slik at praktisk talt hva som helst kan passe inn under definisjonen.³² Men mens akademikere har mulighet for å fortsette denne debatten om religionsbegrepets uklarhet i håp om å oppnå stadig større faglig presisjon, har behandlere av asylsøknader ofte ikke den muligheten. Som nevnt tidligere, får fagdebatten om religionsbegrepet betydning for innholdet i begrepet når det knyttes til eksempelvis beskyttelse av religionsfrihet.³³ For å avgjøre hva det innebærer å bli forfulgt på grunn av religion, er det dermed nødvendig med en definisjon av religionsbegrepet. Med dette som utgangspunkt, hvordan løser da behandlere av asylsøknader definisjonsproblemet knyttet til ”religion”?

1.2 Problemstillinger og avgrensninger

En idé som gjør seg gjeldende i behandling av religionsbaserte asylsaker, er at defineringen og avgrensingen av selve religionsbegrepet vil være avgjørende for hvilke asylsøknader som innbefattes i religionsbasert forfølgelse. Dernest er det nærliggende å tenke at forståelsen av religion som fenomen også vil være betydningsfull for utfallet av hver enkelt asylsak. Jeg

²⁸ Saler, *Conceptualizing religion*, 167-172, 175.

²⁹ Kessler, *Studying religion*, 21-22.

³⁰ McGuire, *Religion: The social context*, 8; Gunn, "The Complexity of Religion and the Definition of "Religion" in International Law", 191-193; Arthur L. Greil og David G. Bromley, red., *Defining religion: Investigating the boundaries between the sacred and secular*, Religion and the social order (Oxford: Elsevier science Ltd, 2003), 3; Stewart Elliott Guthrie, "Religion: What is it?", i *Journal for the scientific study of religion*, 35, nr. 4 (1996): 412-419, <http://www.jstor.org/stable/pdfplus/1386417.pdf?acceptTC=true> (oppført 04.02.2011), 412; UNHCR, "Baltimore expert roundtable: Summary conclusions on religion-based refugee claims", UNHCR, konferansepublikasjon, 30. og 31. oktober 2002, <http://www.unhcr.org/3e5f2de44.pdf> (oppført 06.02.2011), 2.

³¹ William E. Arnal sitert i Gunn, "The Complexity of Religion and the Definition of "Religion" in International Law", 191.

³² Kessler, *Studying religion*, 20.

³³ Stensvold, "Å definere religion", 62.

mener det ikke er mulig å behandle asylsøknader der religion er fremsatt som forfølgelsesgrunn uten å operere med en definisjon eller forståelse av hva begrepet skal innbefatte.

Derfor ønsker jeg i denne oppgaven å gjøre en religionsvitenskapelig analyse av synet på religion i norsk asylsøknadsbehandling. Hovedfokus vil være religionsforståelsen og tilnærmingen til religionsbegrepet blant ansatte i Utlendingsdirektoratets (UDI) og Utlendingsnemndas (UNE) asylavdelinger, fordi det er disse to institusjonene som har ansvaret for å behandle asylsøknader, før saken eventuelt bringes videre til domstolene.

Hovedproblemstillingene i oppgaven er som følger:

1. Hva slags religionsdefinisjon opererer norske asylsøknadsbehandlere med? Hva slags religionsforståelse arbeider de ut fra?
2. Hvilke konsekvenser får forståelsen og avgrensningen av religionsbegrepet for hvem som anses som forfulgt på grunn av religion?
3. Hvordan kan mediekritikken av UDI og UNE belyse mine funn i punkt 1 og 2?

Fokus vil ligge på informantenes tolkninger av lovverket, fremfor faktisk praksis i konkrete saker. En analyse av hvordan informantenes religionsdefinisjon og religionsforståelse spiller inn på praksis, er et interessant tema som det ville vært spennende å forske mer på. Innenfor rammene av denne oppgaven, og med henblikk på hva slags materiale jeg har hatt tilgang til, er ikke dette noe jeg kan fokusere på. I visse tilfeller har jeg likevel valgt å henvise til domsavsigelser fra tingretten og lagmannsretten der UNE har vært involvert for å belyse sentrale eksempler.

Analysen vil i hovedsak basere seg på materiale fra intervjuer med ansatte i UDI og UNE. Fordi UDI og UNE behandler asylsaker basert på utlendingsloven, er denne, samt forarbeider til utlendingsloven, også inkludert i analysen. Videre er også FNs og FNs høykommissær for flyktningers retningslinjer innbefattet i analysen, for å belyse ulike, viktige aspekter ved tilnærming til religionsbegrepet og flyktningbegrepet.

Selve forfølgelsesbegrepet har jeg valgt å ikke vie mye oppmerksomhet, fordi det er religion og forfølgelse på grunn av religion som skal ha hovedfokus i denne oppgaven. Det finnes ingen allment aksepterte definisjoner av forfølgelsesbegrepet. Med andre ord kunne en diskusjon av dette begrepet utgjøre et forskningsprosjekt i seg selv. For en inngående analyse av hva som innbefattes i begrepet forfølgelse i en flyktningkontekst, se eksempelvis Terje

Einarsens doktoravhandling *Retten til vern som flyktning*³⁴ eller Ragnhild Ose Gjeldsviks masteroppgave "Flyktningbegrepet etter flyktningkonvensjonen".³⁵

1.3 Klargjøring av begreper

I det følgende redegjør jeg for innholdet i begrepene, og for hvorfor enkelte begreper er valgt fremfor andre.

Begrepet "anførsel" eller "å anføre" er et typisk juridisk begrep. I domstol.no sin juridiske ordliste refererer betegnelsen "anførsel" til "de grunner som søksmålet og påstandene eller begjæringen bygger på. Viser også til de innsigelser man måtte ha mot den påstand motparten gjør gjeldende under saken".³⁶ I sammenheng med denne oppgaven vil "anførsel" særlig brukes i den betydningen at en person påstår eller hevder at han eller hun er forfulgt.

"Asylsøker" eller "søker" vil benyttes om de som søker om asyl, fremfor UNEs bruk av begrepet "klager". Siden det å skifte mellom disse begrepene muligvis vil føre til forvirring, har jeg bestemt meg for å bruke "asylsøker" eller "søker", som jeg mener er mest beskrivende for de personene benevnelsen skal referere til.

Begrepene "informant", "asylsøknadsbehandler" og "saksbehandler" vil vekselvis benyttes om de personene jeg har gjennomført mine kvalitative intervjuer med. Begrepet "informant" skal forstås bredest, og omfatter alt fra representanter fra fagstaben og rådgivere til asylsøknadsbehandlere. Betegnelsene "asylsøknadsbehandler" og "saksbehandler" skal forstås som synonymer og refererer til de som jobber på førstekonsulentnivå med behandling av asylsøknader.

Begrepet "utlendingsloven" vil bli brukt om gjeldende utlendingslov av 2008. Dersom det er snakk om opphevede lover, som utlendingsloven av 1988, vil det spesifiseres i de tilfellene det er nødvendig.

Det engelske begrepet "belief" går igjen i FNs ulike konvensjoner og rettleddninger. Begrepet har blitt oversatt til norsk med begrepene "livssyn", "tro" og "overbevisning",

³⁴ Terje Einarsen, *Retten til vern som flyktning. Med hovedvekt på FNs flyktningebegrep - de historiske traktatforutsetninger og gjeldende rett* (Bergen: Cicero Publisher, 2000), 285-326.

³⁵ Ragnhild Ose Gjeldsvik, "Flyktningbegrepet etter flyktningkonvensjonen: Hvem har rett til flyktningstatus etter flyktningkonvensjonen artikkel 1 A (2)" (Mastergradsoppgave, Universitetet i Oslo, 2007).

³⁶ Domstol.no, *Juridisk ordliste*, Domstoladministrasjonen, <http://www.domstol.no/no/Juridisk-ordliste/> (oppsøkt 11.03.2011).

avhengig av om det er i utlendingsloven, forarbeider til denne, eller i norske oversettelser av konvensjoner og erklæringer. Siden begrepene ”religion” og ”belief” ofte opptrer sammen som et par, har jeg av språklige hensyn brukt begrepet ”overbevisning” i min tekst. To eksempler kan illustrere problemstillingen: ”...frihet til å skifte sin religion eller overbevisning”, flyter bedre enn alternativet ”...frihet til å skifte sin religion eller sitt livssyn”. Det tredje alternative begrepet, ”tro”, mener jeg i mange sammenhenger kan oppfattes som for snevert i forhold til hva begrepet er ment å beskrive. Hvorfor jeg mener dette, vil bli klart senere i oppgaven.

1.4 Organisering av oppgaven

I det neste kapittelet vil jeg redegjøre for den metodiske tilnærmingen til materialet, for det empiriske materialet, samt for det teoretiske rammeverket for oppgaven. Kapittel 3 handler om religionsbegrepet – hva som innbefattes i religionsfriheten, hva slags definisjon av religionsbegrepet det opereres med i utlendingsloven, samt om religionsforståelse i utlendingsforvaltningen. Kapittel 4 tar for seg forfølgelse basert på religion, både typiske tilfeller av slike religionsbaserte saker og hvordan man stadfester at personen tilhører den religionen vedkommende anfører å tilhøre. Mediediskursen om religionsbasert forfølgelse vil være tema for kapittel 5. Her vil ulike samfunnsaktørers kritikk av utlendingsmyndighetene den siste tiden diskuteres opp mot mine funn, samt relevante konvensjoner og rettledninger. Det siste kapittelet, kapittel 6, utgjør den oppsummerende delen av denne oppgaven.

2 Teori, metode og empirisk materiale

2.1 Metodisk og empirisk tilnærming

Troverdigheten til forskningsresultater bygger på fundamentet kunnskapen hviler på, skriver Tove Thagaard sin bok *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*.³⁷ Når forskeren gir leseren et innblikk i og begrunnelser for det teoretiske utgangspunktet, fremgangsmåter, refleksjoner og valg som har blitt tatt i løpet av forskningsprosessen, vil det være mulig for leseren å få et inntrykk av kvaliteten på dataene som er samlet inn.

I oppstartsfasen av mitt masteroppgaveprosjekt var tanken å skrive om muslimske innvandrere til Norge, og om hvordan deres religiøse praksis endret seg i møtet med det norske samfunnet. Siden det allerede er gjort mye forskning på dette feltet, byttet jeg etter hvert fokus til det norske mottaksapparatet for innvandrere og deres kunnskaper om islam. Ved å gjøre statlige institusjoner som jobber med innvandring og integrering til hovedtema, fremfor muslimers religionspraksis i Norge, fikk jeg en ny innfallsvinkel til innvandring. Jeg begynte bredt og ville gjøre undersøkelser i blant annet den daværende innvandringsavdelingen i Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID), Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Integrering- og mangfoldsdirektoratet (IMDi). Da det ble klart at dette var et for stort fokusområde for rammene for en masteroppgave, begrenset jeg interesseområdet til UDI og UNE, som har ansvaret for all innvandring til Norge (en mer omfattende presentasjon av UDI og UNE kommer senere i dette kapitlet). I utgangspunktet ville jeg undersøke ansatte i UDIs og UNEs generelle kunnskaper om islam. I arbeidet med å ytterligere snevre inn problemstillingen for oppgaven endret jeg imidlertid fokus vekk fra innvandring fra den muslimske verden generelt, til asylsøkere og anførsler om forfølgelse på bakgrunn av religion. Dette valget var særlig inspirert av utlendingslovens og flyktningkonvensjonens flyktningdefinisjon, der flyktninger skal få asyl dersom de er forfulgt på grunn av religion.³⁸ Jeg gikk dermed bort fra å undersøke UDIs og UNEs kunnskaper om islam, og valgte heller å fokusere på UDIs og UNEs asylavdelingens definering og forståelse av religionsbegrepet. Slik ble min oppgave til en undersøkelse av hva de med nærhet til temaet religionsbaserte asylansøksøksler mener om religion og asyl, et sakfelt mange har meninger om.

³⁷ Tove Thagaard, *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode*, 3. utg. (Bergen: Fagbokforlaget, 2010), 11, 15-16.

³⁸ For mer informasjon om flyktningkonvensjonen og utlendingsloven, se appendiks.

Ettersom det er gjort lite forskning på asylsøknadsbehandling med anførsler om religionsbasert forfølgelse i Norge, valgte jeg å benytte meg av kvalitativ metode som arbeidsmåte i min masteroppgave, først og fremst i form av kvalitative intervjuer. Jeg valgte å intervju dem som jobber med asylsøknader i praksis, først og fremst på saksbehandlingsnivå. Ifølge Thagaard er kvalitativ metode godt egnet for å studere områder eller temaer der det er gjort lite forskning fra før, og der det derfor stilles store krav til åpenhet og fleksibilitet.³⁹ Kvalitative undersøkelser tillater at tilnærmingen til temaet endres underveis, slik at de erfaringer man gjør og utfordringer man møter, får være med og prege tilnærmingen til temaet. En kvantitativ forskningsprosess er til forskjell preget av rammer og struktur som ikke lar seg endre på samme måte.⁴⁰ Denne fleksibiliteten opplevde jeg som nyttig da det underveis i datainnsamlingsperioden viste seg at temaer og problemstillinger jeg i utgangspunktet trodde ville være viktige, ikke var så sentrale som først antatt. Slik kunne jeg underveis endre intervjuguiden min og tilpasse den til de erfaringene jeg gjorde i løpet av prosjektet. Eksempelvis ble det tidlig klart at definering av religionsbegrepet ikke var like problematisk og brennbart som jeg først antok. Det viste seg at hvorvidt søker risikerer forfølgelse er saksbehandlerens hovedutfordring, og at avgrensing av religionsbegrepet derfor ikke blir ansett som problematisk. Slik ble det i stedet viktigere å få frem informantenes religionsforståelse, fremfor hvordan ”religion” blir definert. Konvertering skilte seg også tidlig ut som et veldig interessant tema det ble spennende å spørre mer utfyllende om enn hva jeg først gikk ut fra.

Intervjuene kombinerte jeg med analyser av det eksisterende skriftlige materialet som var tilgjengelig for saksbehandlerne. Ifølge Thagaard er intervjuer, gjerne i kombinasjon med foreliggende dokumenter, en god tilnæringsmåte når forskningsmålet er å få informasjon om personers synspunkter på eller forståelse av noe, som i mitt tilfelle forståelse av religionsbegrepet. En kombinasjonen av disse to metodene gir både nærhet til stoffet, gjennom intervjusituasjonen, og distanse, gjennom analyse av det foreliggende materialet.⁴¹

Når kvalitative intervjuer benyttes som forskningsmetode, vil refleksiviteten – den gjensidige påvirkningen fra både forsker og informant – ha innflytelse forskningsmaterialet gjennom interaksjonen under intervjuet. Forskeren vil med andre ord ha en innflytelse på datamaterialet som samles inn. Til forskjell fra i kvalitativ forskning, vil forskeren ved bruk av kvantitativ metode ha et mer distansert forhold til materialet som samles inn. Forskeren vil

³⁹ Thagaard, *Systematikk og innlevelse*, 12.

⁴⁰ Thagaard, *Systematikk og innlevelse*, 18.

⁴¹ Thagaard, *Systematikk og innlevelse*, 13, 18.

likevel påvirke materialet gjennom formulering av spørsmål og videre utforming av eventuelle spørreskjema.⁴²

2.1.1 Informantene

Prosessen med å få tak i informanter startet allerede i begynnelsen av februar i 2010. Etter råd fra en tidligere oppdragsgiver for et forskningsprosjekt ved Humanistisk prosjektsemester, sendte jeg et formelt brev til både UDI og UNE, der jeg beskrev mitt prosjekt og spurte om mulighet for å intervju fem til syv saksbehandlere i deres asylavdelinger. Henvendelsen til UDI endte med avslag, fordi de ikke hadde ressurser og kapasitet nok til at saksbehandlere kunne stille til intervju. Responsen fra UNE var mer positiv, men begrenset seg til to personer, der begge var erfarne innenfor temaet religion og asylsøknader og hadde overordnede stillinger. Ytterligere forsøk på å få tak i flere informanter fra UNE var mislykket. Min veileder gjennomførte en telefonsamtale med min kontaktperson i nemnda, og jeg var selv i kontakt med en tredje ansatt som sa seg villig til å stille til intervju. Dette møtet lot seg aldri gjennomføre på grunn av avslag fra ledelsen, og telefonsamtalen ga heller ingen ytterligere informanter. UNE ville ikke la ansatte representere nemnda utenfor arbeidstiden. Jeg endte dermed opp med to representanter for UNE, som var valgt ut av ledelsen fordi de hadde ”solid kompetanse i temaet”.⁴³ At UNE ikke ville la meg treffe flere informanter, ble begrunnet med at de ”har noen regler i UNE på hvem som kan uttale seg”⁴⁴, samt med manglende kapasitet og ressurser. UNE lot meg med andre ord kun snakke med svært erfarne ansatte.

Min veileder gjennomførte også en telefonsamtale med en representant for ledelsen i UDI. UDI hadde, som sagt, i utgangspunktet sagt de ikke hadde mulighet for å stille med informanter, men etter denne telefonsamtalen godkjente de at jeg snakket med ansatte hos dem utenfor arbeidstiden. Gjennom bekjente, kontakter i UDI og gjennom en invitasjon på UDIs intranett kom jeg i kontakt med til sammen syv personer som stilte opp som informanter. Utvalget fra UDI er med andre ord mer tilfeldig enn utvalget fra UNE, og det kan sies å være et mer representativt utvalg fra de ansatte i asylavdelingen.

⁴² Bjørn Ola Tafjord, "Refleksjonar kring refleksivitet", i *Metode i religionsvitenskap*, red. av Siv Ellen Kraft og Richard J. Natvig, (Oslo: Pax Forlag A/S, 2006), 243; Thagaard, *Systematikk og innlevelse*, 19.

⁴³ Formulering fra e-post fra representant for ledelsen i UNE.

⁴⁴ Formulering fra e-post fra aktuell informant i UNE.

De ni informantene til mitt masteroppgaveprosjekt har samlet stillinger som strekker seg fra seniorrådgivere, som arbeider med undervisning og utvikling av instruksjoner om og retningslinjer for praksis, til førstekonsulenter som gjennomfører selve asylintervjuet og behandler asylsøknader. Videre er de spredt utover ulike avdelinger, der fokuset er på ulike landområder i verden. De har alle utdanning minst tilsvarende mastergrad og er jurister, samfunnsvitere og humanister. Informantene er både kvinner og menn, med et aldersspenn på anslagsvis 25 til 50 år. Alle er oppvokst i Norge og har etnisk norsk bakgrunn.

Man kan si at informantgruppen utgjør et tilgjengelighetsutvalg, der utvalget i hovedsak består av dem som var villige til, eller fikk tillatelse til, å stille til intervju. Utvalget kan derfor bære preg av at personene involvert er personer som er komfortable med forskning, gjerne personer som har høy utdanning og som føler de mestrer sine arbeidsoppgaver.⁴⁵ Informantenes utdanningsnivå har nok i dette tilfellet ikke vært en faktor som gir skjevhet i utvalget, siden høyere utdanning er en forutsetning for stillingene det dreier seg om.⁴⁶ Informantenes stilling innad i asylavdelingen, særlig i UNE, der begge informantene hadde overordnede stillinger, er en faktor som gir en opplagt skjevhet i utvalget. I UDI bærer utvalget mer preg av såkalt kvoteutvelging, der bestemte kategorier er representert i utvalget.⁴⁷ Etter at de første informantene var klare og intervjuene var gjennomført, viste det seg at jeg manglet representanter fra visse seksjoner i asylavdelingen. Etter aktive forsøk på å få tak i representanter for disse gruppene er disse personene også representert i utvalget. Dermed består informantutvalget av representanter for fagstab og rådgivere og representanter fra UDIs landområder A, B og C, som spesifiseres i neste avsnitt. Et kvoteutvalg kan være problematisk fordi man oppnår en ”falsk” bredde og representativitet i utvalget.⁴⁸ Kombinasjonen av tilgjengelighetsutvalg og kategoribasert utvalg, som er blitt gjort i utvalget fra UDI, kan imidlertid ha gjort utvalget relativt representativt i forhold til de faktiske forholdene innad i asylavdelingen. Utvalget i sin helhet kan imidlertid ikke sies å være representativt for statens asylbehandlere totalt sett, men rammene for en mastergradsoppgave muliggjør heller ikke et representativt utvalg. Til tross for dette mener jeg at jeg har funnet visse tendenser i løpet av mitt arbeid som det kunne være interessant å utforske videre i et mer omfattende prosjekt.

⁴⁵ Thagaard, *Systematikk og innlevelse*, 56-57.

⁴⁶ Argumentet er basert på stillingsannonse til tilsvarende stilling i Oppholdsavdelingen, der et vilkår for tilsetning var ”høyere utdanning, minimum Bachelor”. UDI, *Jobb i UDI*, Stillingsutlysninger, Utlendingsdirektoratet, <http://www.udi.no/Oversiktsider/Jobb-i-UDI/> (oppsøkt 14.03.2011).

⁴⁷ Thagaard, *Systematikk og innlevelse*, 57.

⁴⁸ Thagaard, *Systematikk og innlevelse*, 58.

Flere av informantene tok del i de samme nettverkene og kjente hverandre, mens andre igjen var, så vidt jeg vet, ikke i samme nettverk som noen av de andre informantene. Jeg mener det er grunnlag for å si at det snakk om flere ulike nettverk, ettersom utgangspunktene for å komme i kontakt med informantene er forskjellige, og fordi de jobbet i ulike avdelinger. Trolig er problemer som kan knyttes til at representantene er del av samme nettverk, unngått i dette utvalget.⁴⁹

2.1.2 UDI og UNE: oppgaver og arbeidsfordeling

De organer som forvalter utlendingsloven i Norge er Utlendingsdirektoratet (UDI) og Utlendingsnemnda (UNE), og det er altså til disse to institusjonene mine informanter er tilknyttet. UDI er utlendingsforvaltningens sentrale og utøvende etat og skal utvikle og sette i verk regjeringens innvandrings- og flyktningpolitikk. UDI er underlagt Justis- og politidepartementet (JD), og direktoratets hovedansvar er å tilrettelegge for ønsket og lovlig innvandring til Norge, for dem som oppfyller kravene. Direktoratet behandler derfor søknader om asyl, visum, familieinnvandring, arbeids- og studietillatelse, statsborgerskap, permanent oppholdstillatelse (bosettingstillatelse) og reisedokumenter. UDI har også ansvaret for saker som omhandler bortvisning og utvisning fra Norge. Alt dette gjøres innenfor rammene av relevante lover, forskrifter, instruksjoner og internasjonale forpliktelser.⁵⁰

Klager på vedtak fattet i UDI behandles av UNE. UNE er også administrativt underlagt JD, men er politisk uavhengig. Det betyr at departementet ikke kan instruere UNE om tolkning av loven, skjønnsutøvelse eller avgjørelser i enkeltsaker, med mindre det gjelder saker som omhandler utenrikspolitiske hensyn eller grunnleggende nasjonale interesser. UNE forholder seg til lover og forskrifter – utover dette kan departementet kun instruere om saksprioritering og organisatoriske og administrative forhold.⁵¹

Både UDI og UNE er delt inn i flere ulike avdelinger, og begge har egne asylavdelinger. UDIs asylavdeling er delt inn i fem underavdelinger: ISAK innledende

⁴⁹ Thagaard, *Systematikk og innlevelse*, 56-57.

⁵⁰ UDI, *Om UDI*, Informasjon om UDI, Utlendingsdirektoratet, 16.11.2010, <http://www.udi.no/Om-UDI/> (oppført 09.03.2011); UDI, *Utlendingsdirektoratets virksomhetsidé*, Informasjon om UDI, Utlendingsdirektoratet, 18.01.2007, <http://www.udi.no/Om-UDI/Utlendingsdirektoratets-virksomhetside/> (oppført 09.03.2011). For en nærmere utdypning av blant annet utlendingsloven, og relevante erklæringer og konvensjoner, se appendiks.

⁵¹ UNE, *Dette er UNE*, Informasjon om UNE, Utlendingsnemnda, 03.11.2010, <http://www.une.no/om-oss/UNEs-rolle/> (oppført 09.03.2011).

saksbehandling, FOKUS fokusområde, Landområde A: Europa, Asia, Amerika og tidligere Sovjet, Landområde B: Midtøsten, og Landområde C: Afrika. UNEs asylavdeling er delt i to: Asylavdeling A og Asylavdeling B. De to avdelingene er videre inndelt i henholdsvis fire og fem ulike seksjoner etter landområder.⁵² Siden det er ansatte i UDIs og UNEs asylavdelinger sin tolkning av religionsbegrepet fra flyktningdefinisjonen og utlendingsloven som er hovedfokus i denne mastergradsoppgaven er det viktig å se på den konkrete gangen i saksbehandlingen av asylsaker.

2.1.3 Kort om gangen i en asylsak

Enhver person som føler seg forfulgt i hjemlandet, kan søke om beskyttelse (asyl) i Norge. Søker man asyl, blir man først registrert hos politiet, der det gjennomføres både identitetssjekk og kartlegging av reiserute til Norge.⁵³ Etter denne første registreringen hos politiet blir saken videreført og behandlet av UDI. Så raskt som mulig etter at asylsøkeren har kommet til et mottak, skriver søkeren med egne ord en erklæring om hvorfor vedkommende søker asyl i Norge, samt en beskrivelse av hvordan vedkommende til Norge.⁵⁴ Når dette er gjort, gjennomfører UDI et intervju med asylsøkeren og fatter et vedtak i saken på bakgrunn av informasjonen som er gitt. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid varierer etter hva slags type sak det handler om og kan vare fra 48 timer til flere måneder.⁵⁵ Dersom det klages på UDIs vedtak i en sak, skal UDI revurdere sin vurdering av søknaden. Om det ikke er grunnlag for å endre vedtaket, sendes saken videre til behandling i UNE, som er klageinstans.⁵⁶

⁵² UDI, *Asylavdelingen*, Informasjon om UDI, Utlendingsdirektoratet, 23.08.2011, <http://www.udi.no/Kontakt-oss/Organisasjonskart/Asylavdelingen/> (oppsøkt 10.03.2011); UNE, *Organisasjonskart*, Informasjon om UNE, Utlendingsnemnda, 01.11.2010, <http://une.no/om-oss/Organisasjonskart/> (oppsøkt 10.03.2011). I det samme organisasjonskartet står det spesifisert at Asylavdeling A består av seksjonene A1: bl.a. Irak, Sri Lanka, India, A2: bl.a. Kina, Nepal, Kambodsja, A3: bl.a. Pakistan, Afghanistan, og A4: bl.a. Syria, statsløse, Jemen. Asylavdeling B består av seksjonene B1: bl.a. Iran, Tyrkia, Georgia, B2: bl.a. Somalia, Egypt, Ghana, B3: bl.a. Eritrea, Etiopia, Sudan, B4: bl.a. Russland, Usbekisan, og B5: bl.a. Kosovo, Nigeria.

⁵³ JD, *Gangen i ei asylsak*, Justis- og politidepartementet (JD), http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/tema/innvandringspolitikk/asyl-og-flyktningpolitikk/vilkar_for_a_fa_asyl.html?id=85861 (oppsøkt 10.03.2011).

⁵⁴ En informant sier imidlertid at denne skriftlige egenerklæringen har bortfalt. På Justis- og politidepartementets nettsider står det at søker fyller ut en slik nevnt egenerklæring. Se JD, *Gangen i ei asylsak*. Det har imidlertid flere steder dukket opp informasjon som ikke er oppdatert i regjeringens nettsider. Hvorvidt denne informasjonen stemmer er jeg usikker på.

⁵⁵ UDI, *Saksbehandling av søknader om beskyttelse*, Utlendingsdirektoratet, 30.12.2009, <http://www.udi.no/Sentrale-tema/beskyttelse/Behandlingen-av-asylsaker/Hvordan-er-saksgangen-i-asylsaker/> (oppsøkt 02.05.2011). UDI opererer med ulike prosedyrer for saksbehandling: 48-timers prosedyren, Dublin-prosedyren, prosedyren for enslige mindreårige, treukersprosedyren og prosedyre for ordinære saker. Se UDI, *Saksbehandling av søknader om beskyttelse*. for utdypende informasjon om de ulike prosedyrene.

⁵⁶ JD, *Gangen i ei asylsak*.

Hos UNE får saken tildelt en saksbehandler som videre velger ut en tilfeldig nemndleder, dersom saken ikke skal avgjøres i sekretariatet.⁵⁷ Etter forslag fra saksbehandleren avgjør nemndleder hvordan saken skal behandles: av nemndleder alene eller i nemndmøte, eventuelt i stornemnd. Saker uten vesentlige tvilsspørsmål kan behandles av nemndleder alene eller sekretariatet, mens saker der tvilsspørsmålet er avgjørende for utfallet i saken, skal behandles i nemndmøte. De sakene med størst samfunnsmessige eller økonomiske konsekvenser behandles i stornemnd.⁵⁸ Saken forberedes, både av nemndleder, saksbehandler og nemndmedlemmer, før selve møtet avholdes enten med eller uten personlig fremmøte fra klageren. I etterkant av nemndmøtet gjøres et vedtak i saken. Vedtak gjort av UNE kan klages inn for domstolen.⁵⁹

2.1.4 Asylintervjuet

I saker som gjelder paragraf 28 i utlendingsloven, flyktningdefinisjonen, har utlendingen⁶⁰ rett til å uttale seg med sine egne ord og fremlegge sine synspunkter på et språk utlendingen kan kommunisere forsvarlig på. Dette skjer i det første intervjuet gjennomført av UDI. Underveis skal intervjueren avklare eventuelle motstridige opplysninger. Dette skal skje så tidlig som mulig og er en nødvendighet før det fattes vedtak i saken. Utlendingen kan gjøres pliktig til å møte opp for gi opplysninger som kan være av betydning for vedtaket dersom utlendingsmyndighetene krever det. Ifølge utlendingsforskriften skal intervjuet tilrettelegges slik at det sikres at saken blir opplyst på best mulig måte.⁶¹ Asylsøknadsbehandler og asylsøker har dermed et felles ansvar for å belyse saken.

Informantene jeg intervjuet, forteller at de stiller så åpne spørsmål som mulig under intervjuet og prøver å være minst mulig ledende. Asylsøkeren blir oppfordret til å fortelle fritt,

⁵⁷ Sekretariatet er et juridisk sekretariat som videre er delt inn i UNEs to asylavdelinger. Dette sekretariatet forbereder saker for nemndmøtene og nemndlederne. Se UNE, *Dette er UNE*.

⁵⁸ Stornemnd består av tre nemndledere og fire nemndmedlemmer, mens et nemndmøte består av en nemndleder og to nemndmedlemmer. UNE, *Klagesaksbehandling*, Informasjon om UNE, Utlendingsnemnda, <http://une.no/om-oss/UNEs-arbeid/> (oppøst 10.03.2011); UNE, *Saksgang*, Informasjon om UNEs saksbehandling, Utlendingsnemnda, 30.12.09, <http://une.no/Saksgang/> (oppøst 25.04.2011).

⁵⁹ UNE, *Klagesaksbehandling*; JD, *Gangen i ei asylsak*.

⁶⁰ "Utlending" er benevnelsen som benyttes i utlendingsloven. Jeg har derfor valgt å benytte samme begrep her.

⁶¹ LOV-2008-05-15-35, "Utlendingsloven" §§ 81 og 83; FOR-2009-10-15-1286, "Forskrift om utlendingers adgang til riket og deres opphold her", Justis- og politidepartementet (JD), ikrafttredelse 01.01.2010, <http://websir.lovdata.no/cgi-lex/wiftok?button=%A0+S%D8K+%A0&emne1=utlendingsforskriften&emne2=&emne3=&depa=&avd=&kort=&dato=¶=&ikra=&endret=&endrer=&hjem=&gjel=&publ=&kunn=&trunker=on> (oppøst 11.03.2011), § 17-2.

fremfor at intervjueren stiller konkrete spørsmål. Dette inntrykket satt jeg også igjen med etter jeg hadde deltatt på saksbehandlingskurs i regi av UDI og Karrieresenteret ved UiO 10. november 2010. Flere informanter forteller at søkerne som regel ikke er kjent med at religionsbasert forfølgelse kan kvalifisere dem for flyktningstatus. Under asylintervjuet vil man spørre om søkeren har tilknytning til en spesiell religion, og i så fall hvilken retning innen denne eventuelle religionen. Som regel vil man ikke undersøke dette nærmere, med mindre det viser seg at det er et religiøst aspekt ved søkerens frykt for forfølgelse. Ofte er det først et stykke uti asylintervjuet at det viser seg å være et religiøst aspekt ved søkerens anførsel, sier flere informanter. Dersom frykten for forfølgelse grunner i søkerens religiøse tilhørighet, vil man be personen fortelle om troen sin for å stadfeste om søkeren faktisk har den overbevisningen vedkommende anfører.

Ifølge mine informanter krysses det ikke av i UDIs eller UNEs datasystem ved hvilket grunnlag det innvilges asyl på, altså hvilken av de fem konvensjonsgrunnene det er snakk om, kun at konvensjonen er oppfylt. Enkelte informanter har vel å merke nevnt at det skal innføres et nytt system, der det skal registreres hvilken av konvensjonsgrunnene det innvilges asyl på grunnlag av.

I UDI behandles sakene muntlig gjennom asylintervju. Hos UNE, derimot, foregår saksbehandlingen hovedsakelig skriftlig. Dersom partene, både UNE og asylsøkeren gjennom sin advokat, er enige om at asylsøkerens forklaring skal legges til grunn for vurderingen, kan saken avgjøres uten personlig fremmøte fra søkeren. Personlig fremmøte er imidlertid viktig der søkerens forklaring kan bidra til å belyse viktige aspekter ved saken.⁶² Viktig for å belyse avgjørende aspekter ved saken er også oppdatert landinformasjon og rettleidninger og informasjon fra FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR)⁶³.

2.1.5 Landinfo og UNHCR

Landinfo og UNHCR er to fagenheter som står sentralt i UDIs og UNEs arbeid. Landinfo er utlendingsmyndighetenes fagenhet for landinformasjon, mens UNHCR er FNs fagenhet innen flyktningfeltet.

⁶² UNE, *Saksgang*.

⁶³ UNHCR er den engelske forkortelsen for United Nations High Commissioner for Refugees – FNs høykommissær for flyktninger. Siden FNs høykommissær for flyktninger ikke har en god norsk forkortelse, og siden utlendingsforvaltningen selv også benytter forkortelsen UNHCR, har jeg valgt å bruke den engelske forkortelsen i min oppgave.

Landinfo er en sammenslåing av de tidligere informasjonsenhetene i henholdsvis UDI og UNE. I dag er Landinfo administrativt underlagt UDI, men enheten er faglig uavhengig og kan ikke instrueres i faglige spørsmål. Enheten skal gi nøytral, relevant landinformasjon om de landene Norge mottar mange flyktninger og asylsøkere fra. Hvordan informasjonen som samles inn blir brukt, har Landinfo ingen kontroll over, og de skal heller ikke gi noen vurderinger av om det er forsvarlig å sende noen tilbake til hjemlandet, eller hvorvidt en søkers historie er troverdig. Hovedfokuset ligger på informasjon om ulike samfunnsforhold og om menneskerettssituasjonen i de respektive landene, deriblant situasjonen for religiøse og andre minoriteter, politisk opposisjonelle, menneskerettsforkjempere og andre sårbare grupper. Landinfo er også involvert i informasjonsarbeidet rundt saker som omhandler familiegjenforening, arbeids- og studietillatelse, visum og statsborgerskapsaker. Informasjonen samles inn gjennom tjenestereiser til de aktuelle områdene eller hentes inn fra ulike typer kilder. Informasjonen samles så i rapporter og temanotater. Som ansatt i UDI eller UNE kan man komme med konkrete spørsmål eller forespørsler til Landinfo om temaer som er særlig relevante for enkeltsaker. Svarene på slike spørsmål presenteres i responser, som er korte redegjørelser om avgrensede, spesifikke temaer. Landinfo bidrar altså med en del av grunnlagsmaterialet i UDIs og UNEs vurderinger av søknader om opphold i Norge.⁶⁴

I tillegg til Landinfo er FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) en viktig fagenhet i arbeidet med asylsøknadsbehandling. UNHCR er underlagt FNs generalforsamling og FNs økonomiske og sosiale råd. UNHCRs oppgave er å lede og koordinere den internasjonale beskyttelsen av flyktninger og løse flyktningproblemer på verdensbasis. Høykommissæren skal verne om flyktningsrettigheter og velvære, slik at personer kan søke om og få beskyttelse. Følgelig skal UNHCR sørge for at flyktningkonvensjonen respekteres. Utover dette publiserer UNHCR en rekke rapporter og andre dokumenter for å bevisstgjøre om flyktningssituasjonen i verden. Publikasjonene dekker alt fra grunnlagsdokumenter som flyktningkonvensjonen til internasjonale rapporter om flyktninger og deres situasjon, veiledende håndbøker og lovdokumenter, samt forsknings- og evalueringsrapporter. Blant annet bør ”Håndbok om prosedyrer og kriterier for å fastsette flyktningsrettstilling” (Håndboka) nevnes, som er UNHCRs egen håndbok for tolkning av flyktningkonvensjonen.

⁶⁴ Landinfo, *Om Landinfo*, Informasjon om Landinfo, Landinfo, 06.07.2009, <http://landinfo.no/id/6.0> (oppsøkt 10.03.2011); Landinfo, *Landinfos arbeid*, Informasjon om Landinfo, Landinfo, 06.07.2009, <http://landinfo.no/id/489.0> (oppsøkt 10.03.2011); Landinfo, *Landinfos produkter*, Informasjon om Landinfo, Landinfo, 06.07.2009, <http://landinfo.no/id/449.0> (oppsøkt 10.03.2011). For en mer utførlig undersøkelse av Landinfo, se eksempelvis Ragnhild Nordland, "Landkunnskap under lupen: Landinfos rolle i utlendingsforvaltningen." (Mastergradsoppgave, Universitetet i Oslo, 2009).

Håndboka er imidlertid ikke rettslig bindende for medlemsstatene.⁶⁵ Når det gjelder religionsbaserte asylansøknader er også UNHCRs ”Guidelines on international protection: Religion-Based Refugee Claims (...)” en viktig rettleiding knyttet til vurdering av flyktningstatus.⁶⁶ Informasjonen fra UNHCR benyttes av alt fra ansatte i FN til stater, veldedige organisasjoner, akademikere og allmennheten.⁶⁷ I norsk behandling av asylsøknader tillegges UNHCRs anbefalinger og publikasjoner stor vekt, og alle som jobber i UNE og UDI skal være kjent med UNHCR.

Det imidlertid viktig å være klar over at til tross for at UNHCRs rettleidninger skal tillegges stor vekt, er de altså ikke bindende for norske myndigheter. Dersom UDI eller UNE vurderer situasjonen til å være annerledes enn UNHCR vurderer den, kan UDI eller UNE velge å se bort fra UNHCRs anbefalinger.⁶⁸ I et stornemndvedtak fra UNE, som også har presedensvirkning, er det imidlertid spesifisert at UNHCRs rettleidninger til flyktningkonvensjonen skal fungere som veiledning for norske myndigheter:

Selv om UNHCRs rettsoppfatninger og anbefalinger ikke er direkte bindende, legger stornemnda til grunn at UNHCRs formelle rettleidninger om anvendelsen av flyktningdefinisjonen er veiledende også for norske utlendingsmyndigheter siden utlendingsloven har inkorporert konvensjonens flyktningdefinisjon.⁶⁹

Gjennom dette utdraget fremstår UNHCRs håndbok, samt andre retningslinjer, som ”Guidelines on international protection: Religion-based refugee claims (...)”,⁷⁰ som det vil refereres til jevnlig, som betydningsfulle for UDI og UNE.

⁶⁵ KRD, "NOU 2004:20 Ny utlendingslov", 102.

⁶⁶ UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6: Religion-based refugee claims under article 1A(2) of the 1951 convention and/or the 1967 protocol relating to the status of refugees", 2004. <http://www.unhcr.org/40d8427a4.html> (oppsøkt 04.02.2011)

⁶⁷ UNHCR, *About us*, Informasjon om UNHCR, FNs høykommissær for flyktninger, <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c2.html> (oppsøkt 11.03.2011); UNHCR, *What we do*, Informasjon om UNHCR, FNs høykommissær for flyktninger, <http://www.unhcr.org/pages/49c3646cbf.html> (oppsøkt 11.03.2011); UNHCR, *Publications*, Informasjon om UNHCR, FNs høykommissær for flyktninger, <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c4b8.html> (oppsøkt 11.03.2011); UNHCR, *Resources*, Informasjon om UNHCR, FNs høykommissær for flyktninger, <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c4b2.html> (oppsøkt 11.03.2011).

⁶⁸ Informantuttalelser; KRD, "NOU 2004:20 Ny utlendingslov", pkt. 6.1.2; AID, "Ot.prp. nr. 75 (2006-2007). Om lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven)", Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID), Odelstingproposisjon, <http://www.regjeringen.no/pages/1990125/PDFS/OTP200620070075000DDDPDFS.pdf> (oppsøkt 25.03.2011), 73.

⁶⁹ Stornemndvedtak, 7160183048, *Vedrørende å henvise etniske serbere fra Kosovo til internflykt i Serbia*, (Utlendingsnemnda, 12.2006), <http://www.une.no/praksis/7160183048.html> (oppsøkt 30.04.2011). Se også Thom Arne Hellerslia, "I god tro: Retten til beskyttelse for personer som flykter på grunn av sin religion eller tro", Utført på oppdrag fra Norsk Misjon i Øst, Mellomkirkelig råd, Norges Kristne Råd og NOAS, Oslo, 2009. <http://www.nmio.no/uploads/smartsection/1234394385.pdf> (oppsøkt 08.04.2011), 34-35.

⁷⁰ UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6".

2.1.6 Informantintervjuene

Jeg gjennomførte kvalitative intervjuer med alle ni informantene fra UDI og UNE. Varigheten på intervjuene varierte fra ca. 45 minutter til ca. to timer, avhengig av hvordan samtalen med informanten utviklet seg og når i prosessen intervjuet ble gjennomført. Intervjuene som ble gjennomført i slutten av innsamlingsperioden, var noe kortere enn intervjuene fra begynnelsen av perioden. Dette grunner nok i at jeg ble mer sikker i min rolle som forsker og intervjuer, og at kunnskapen min om temaet økte underveis, slik at jeg lettere kunne lede informanten inn på de temaene jeg mente var mest interessante. Syv av intervjuene ble gjennomført med båndopptaker, to kun ved hjelp av notater. De fleste av informantene møtte jeg etter arbeidstid, et fåtall i arbeidstiden. De aller fleste samtalen foregikk også på informantens kontor, eller i UDIs eller UNEs lokaler. Kun én person møtte jeg på sted uten tilknytning til arbeidsplassen.

Under intervjuene benyttet jeg meg av en intervjuguide som jeg holdt meg forholdsvis nøye til. Jeg endret riktignok rekkefølgen i spørsmålene etter hvert som samtalen tok en annen retning enn jeg hadde planlagt, og stilte uforberedte oppfølgingsspørsmål der det var naturlig og nødvendig. Dette er ifølge Thagaard typisk for kvalitative intervjuer.⁷¹ Intervjuguiden var god å ha, særlig i begynnelsen før jeg var komfortabel i min rolle som intervjuer, og hele veien for å sikre at jeg hadde vært gjennom alle temaene jeg ønsket å få informasjon om. Man kan dermed si at intervjuene bar preg av å være et sted mellom halvstrukturerte og åpne, etter Silvermans beskrivelser: De var utforskende og fleksible, med innslag av improvisasjon og ikke-planlagte oppfølgingsspørsmål relatert til det informanten fortalte. Videre ble samtalen et resultat av samhandling og samarbeid mellom informanten og meg.⁷² Jeg forsøkte, etter beste evne, å unngå å stille ledende spørsmål og la informanten få snakke så fritt som mulig innenfor de gitte temaene.

Bruk av båndopptaker ble vurdert på forhånd i forkant av de første intervjuene. Som nevnt ble det brukt båndopptaker under syv av de ni intervjuene. Argumentene for å benytte båndopptaker var flere. Deriblant ga bruk av båndopptaker meg bedre mulighet for å analysere informasjonen i etterkant, ettersom samtalen ble bevart i sin helhet. Samtidig ga bruk av båndopptaker meg muligheten til å fokusere fullt og helt på samtalen med informanten, uten avbrekk av nødvendig notering underveis. Argumentene er i tråd med det

⁷¹ Thagaard, *Systematikk og innlevelse*, 89-92.

⁷² David Silverman, *Interpreting Qualitative Data*, 3. utg. (London: SAGE Publications Ltd, 2006), 109-110.

Thagaard skriver i boken *Systematikk og innlevelse*.⁷³ Jeg opplevde at materialet fra intervjuene der båndopptaker ikke ble benyttet, var mye mindre fyldige enn materialet fra intervjuene med båndopptaker. Samtidig ble samtalen stadig avbrutt av at jeg måtte notere informasjonen, flyten ble dermed dårligere, og det ble vanskeligere å komme med oppfølgingsspørsmål.

2.1.7 Etikk

All forskning krever at forskeren forholder seg til de etablerte etiske prinsippene for forskning. Det er derfor viktig å sørge for at de involverte partene er klar over hva de er med på.⁷⁴ Alle informantene har blitt informert om hva formålet med intervjuet og prosjektet var på forhånd. Det er også innhentet skriftlig informert samtykke fra samtlige informanter. Prosjektet er registrert hos og godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Ifølge Anne Ryen skal informert samtykke sikre at informantene vet at de blir forsket på og hva det blir forsket på, samt at de er klar over at de kan trekke seg til enhver tid i prosessen.⁷⁵

Av personvern hensyn har jeg valgt å anonymisere alle informantene i oppgaven. Det er også i de fleste sammenhenger irrelevant hvem som har sagt hva, da det er det helhetlige synet jeg er ute etter. I de få tilfellene der jeg føler det har vært relevant, har jeg spesifisert ved bruk av begrepene ”saksbehandler” eller ”asylsøknadsbehandler” eller ”rådgiver”. Jeg mener det ikke skal være mulig for utenforstående å gjenkjenne andre gjennom denne begrepsbruken. Dette er i tråd med det Thagaard omtaler som prinsippet for konfidensialitet, som er grunnleggende for enhver etisk forsvarlig forskningspraksis. Konfidensialitet innebærer at informantene skal anonymiseres når resultatene fra forskningen er ferdigstilt. Videre innebærer konfidensialitet at materialet lagres på en forsvarlig måte og at det ikke lagres lenger enn nødvendig.⁷⁶ Når oppgaven er levert, vil både transkriberinger av intervjuene, samt lydopptak destrueres. E-postkommunikasjon med informantene vil også slettes. Underveis i prosjektet har dette materialet vært innelåst, eller oppbevart på datamaskin med passordbeskyttelse, slik at det har vært utilgjengelig for uvedkommende.

Jeg har videre valgt å ikke referere til kilder jeg har fått tilgang til som er unndratt offentligheten. Disse kildene er blitt brukt i svært liten grad, og ofte er informasjonen fra disse

⁷³ Thagaard, *Systematikk og innlevelse*, 102.

⁷⁴ Thagaard, *Systematikk og innlevelse*, 23-24.

⁷⁵ Anne Ryen sitert i Silverman, *Interpreting Qualitative Data*, 324.

⁷⁶ Thagaard, *Systematikk og innlevelse*, 27-28.

blitt bekreftet av informantene. I de tilfellene der det skriftlige kildematerialet samsvarer med informantuttalelser, har jeg derfor valgt å ikke hen vise til disse dokumentene i det hele tatt. Dette er valg jeg har tatt for å unngå å offentliggjøre informasjon som ikke skal offentliggjøres. UDI har også bedt om å få lese igjennom oppgaven før publisering, for å forsikre seg om at informasjon som ikke skal offentliggjøres, heller ikke gjøres offentlig. Den ferdige oppgaven sendes derfor UDI før eventuell publisering i DUO.

2.2 Teoretisk rammeverk

Ifølge Tove Thagaard er ikke tolkning og analyse to adskilte prosesser, men prosesser som foregår parallelt i kvalitativ forskning. Man vil hele tiden vurdere forskningsmaterialet og søke etter betydning og forståelse av materialet.⁷⁷ Dette vil igjen påvirke intervjusituasjonen og innsamlingen av materialet, slik tilfellet var for meg. Etersom målsetningen med kvalitative metoder er å oppnå forståelse for de fenomenene vi studerer, har fortolkning en sentral plass.⁷⁸

En grunnleggende tolkningsteori som kan nevnes her, er hermeneutikken. Ethvert forsøk på å forstå noe begynner med en forforståelse, hevder blant andre Martin Heidegger og Hans Georg Gadamer.⁷⁹ En forståelsesprosess begynner med andre ord ikke i et nøytralt, mentalt vakuum, men innledes av personer med interesser, fordommer og forforståelser av objektet som studeres – man har allerede et slags forhold til objektet. Dette betyr at en forståelsesprosess alltid er sirkulær, ettersom den aldri kan begynne i et intet - derav uttrykket ”den hermeneutiske sirkel”.⁸⁰ I oppstartsfasen av mitt masteroppgaveprosjekt valgte jeg tre artikler som jeg anså som særlig viktige, og som i stor grad utgjorde min forforståelse før jeg gikk ordentlig i gang med masterprosjektet. Disse var T. Jeremy Gunns artikkel ”The complexity of religion in determining refugee status”, Karen Musalos ”Claims for protection based on religion or belief” og Tuan N. Samahon sin artikkel ”The religion clauses and political asylum”.

⁷⁷ Thagaard, *Systematikk og innlevelse*, 30-31.

⁷⁸ Thagaard, *Systematikk og innlevelse*, 14.

⁷⁹ Green, ”Hermeneutics”, 398-399.

⁸⁰ Green, ”Hermeneutics”, 398.

2.2.1 T. Jeremy Gunn, Karen Musalo og Tuan N. Samahon

Da intervjuguiden skulle utformes, var det særlig T. Jeremy Gunns artikkel ”The complexity of religion in determining refugee status”⁸¹ og i noen grad Karen Musalos ”Claims for protection based on religion or belief: analysis and proposed conclusions”,⁸² som utgjorde min forforståelse og mitt utgangspunkt. Begge disse artiklene er avhandlinger som utgjorde bakgrunnsinformasjonen til Baltimore Expert Roundtable, en konferanse om religionsbaserte asylansøksøksler, arrangert av UNHCR og Church World Service 30. og 31. oktober 2002.⁸³ Selv om artiklene ikke nødvendigvis er referert til så ofte, er det åpenbart at de har spilt en stor rolle i utformingen av oppgaven: svært bevisst tidlig i prosessen, men mer ubevisst senere i arbeidet. Jeg har derfor valgt å redegjøre for hovedtrekkene i de to artiklene her, for å gi et innblikk i aspekter som preget arbeidet med intervjuguiden, og som kan ha påvirket mine valg senere i prosessen.

T. Jeremy Gunn er ekspert på menneskerettigheter, og særlig religions- og trosfrihet. ”The complexity of religion and the definition of ‘religion’ in international law” er en nyere, omskrevet utgave av artikkelen ”The complexity of religion in determining refugee status”. Jeg velger her å omtale dem under ett, ettersom de er svært like.

Gunns artikkel er delt inn i tre hoveddeler, der den første delen tar for seg religionsbegrepet, den andre forfølgelse og tvang, og den tredje ulike former for og alvorlighetsgrad av forfølgelse. I den første delen fokuserer Gunn på asylsøknadsbehandlers behov for og forpliktelse til å tolke flyktningkonvensjonens frase ”...med rette frykter for forfølgelse på grunn av (...) religion”.⁸⁴ Denne frasen forutsetter, ifølge Gunn, at en asylsøknadsbehandler må tolke begrepet ”religion”. Han går grundig inn i hvilke utfordringer som ofte dukker opp i forbindelse med definering av religion i en asylsøkerkontekst og presenterer både antagelser og typiske definisjonsformer som gjerne dukker opp. Videre trekker Gunn frem typiske svakheter ved asylsøknadsbehandlers religionsdefinisjoner, og

⁸¹ Gunn, ”The complexity of religion in determining refugee status”. Grunn skrev senere om rapporten til en artikkel, som jeg også brukte i forarbeidet til intervjuguiden: Gunn, ”The Complexity of Religion and the Definition of ”Religion” in International Law”.

⁸² Karen Musalo, ”Claims for protection based on religion or belief: Analysis and proposed conclusions”, Bakgrunnsartikkel for konferanse om religionsbaserte asylsøknader (UNHCR og CWS), (2002), <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opensslPDFViewer.html?docid=3e5f6ad12&query=religion> (oppført 18.03.2011). Musalo skrev senere om avhandlingen til en artikkel: Musalo, ”Claims for protection based on religion or belief”.

⁸³ UNHCR, ”Baltimore expert roundtable: Summary conclusions on religion-based refugee claims”.

⁸⁴ FN, ”FNs konvensjon om flyktingers stilling (Flyktningkonvensjonen)”, De forente nasjoner (FN), (28.07.1951), <http://www.fn.no/FN-informasjon/Konvensjoner-og-erklæringer/Flyktinger/Flyktningkonvensjonen> (oppført 14.01.2011), art. 1 A.2.

han argumenterer for at en manglende evne til å vurdere religion ut fra synet til religionens motstandere, er den viktigste svakheten. Han trekker deretter frem aspekter som ofte fører til forfølgelse på bakgrunn av religion og skiller således mellom religion som tro, som identitet og som levemåte. Ett av disse aspektene er som regel tilstedeværende i religionsbasert forfølgelse, hevder Gunn. Til slutt konkluderer han med at det verken er tilrådelig eller mulig å forsøke seg på en lovmessig definisjon av ”religion”, men at asylsøknadsbehandlere likevel er forpliktet til å tolke meningen i begrepet ”religion” i ulike konvensjoner og statutter. Han lister så opp en rekke karakteristikk, en slags polytetisk definisjon, som muligvis vil kunne være til stede i rettmessige anførsler om religionsbasert forfølgelse, og som han hevder er en bedre tilnærming enn en essensialistisk definisjon av religionsbegrepet. Dette kommer jeg nærmere tilbake til i kapittel 3 om religionsbegrepet.

I den andre delen av artikkelen tar Gunn for seg forfølgelse og tvang og hevder at det er to typer av tvang i saker som omhandler religiøs forfølgelse. Den ene formen for tvang er angrep på religiøse personer og hindring av religionsfrihet, mens den andre formen er påtvunget religiøs konformitet. Videre går han over til å utdype hvem som typisk utfører forfølgelsen. Han går inn for en tredeling og hevder at forfølgerne som regel er staten, religiøse samfunn som forfølger andre religiøse samfunn, eller religiøse samfunn som tvinger egne folk til religiøs konformitet. Til sist diskuterer Gunn hvorvidt det er snakk om religiøs forfølgelse fremfor eksempelvis rasemessig, kjønnsmessig eller politisk forfølgelse. Former for og alvorlighet av forfølgelsen er tema for tredje del av artikkelen. Forfølgelse tar, ifølge Gunn, typisk form av fysiske angrep på personer, eiendeler eller religiøse symboler, diskriminering i arbeidslivet eller studiesammenheng, propaganda mot religiøse minoriteter eller lovgivning som undergraver religiøse virksomheter.

Jussprofessor Karen Musalo forfattet den andre rapporten som utgjorde utgangspunktet for Baltimore Expert Roundtable i oktober 2002. Hennes rapport ”Claims for Protection Based on Religion or Belief: Analysis and Proposed Conclusions”⁸⁵ ble, i likhet med Gunns rapport, senere omskrevet til en artikkel, ”Claims for Protection Based on Religion or Belief”. Jeg vil også i dette tilfelle ta for meg begge artiklene samlet.

Musalo starter med en redegjørelse for religionsfriheten og dens betydning for flyktningdefinisjonen, med særlig utgangspunkt i FNs menneskerettighetserklæring og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP), og UNHCRs nevnte håndbok for

⁸⁵ Musalo, "Claims for protection based on religion or belief: Analysis and proposed conclusions". Se også Musalo, "Claims for protection based on religion or belief".

fastsettelse av flyktningstatus (Håndboka).⁸⁶ Hun går så over til å diskutere forfølgelse knyttet til religionsbaserte anførsler. Hennes utgangspunkt er analyser av domsavsigelser i New Zealand, Canada, USA og Storbritannia. Ut fra disse domsavgjørelsene belyser hun typiske eksempler på at anvendelsene av internasjonale retningslinjer kan resultere i ulike konklusjoner i liknende saker. Musalo tar også for seg typiske anførsler som stadig dukker opp knyttet til forfølgelse på grunn av religion, som eksempelvis militærnekting, undertrykkelse av religiøse minoriteter og interreligiøse konflikter. Til sist fokuserer hun på troverdighetsspørsmål knyttet til religionsbaserte anførsler, som hun mener er viktig i alle religionsbaserte saker, men særlig i konverteringssaker. Gjennom hele artikkelen foreslår hun momenter til forbedring og refleksjon i internasjonale konvensjoner om religionsfrihet og forfølgelse, og i retningslinjene til disse. Musalo fokuserer lite på religionsbegrepet per se og referer eksempelvis til T. Jeremy Gunns nylig omtalte artikkel for en mer detaljert diskusjon av religionsbegrepet i asylsammenheng. Musalos hovedfokus er på forfølgelse på bakgrunn av religion.

”Summary Conclusions on Religion-Based Refugee Claims” er, som tittelen indikerer, et sammendrag fra konferansen om religionsbaserte asylansørsler, som ble nevnt innledningsvis. Dette dokumentet kan sies å være et sammendrag av Gunns og Musalos rapporter presentert over.⁸⁷ Et tema som diskuteres her, er konvertering som forfølgelsesgrunn. Dette temaet diskuteres imidlertid på en mer omfattende måte av Tuan N. Samahon.

I 2000 ga Tuan N. Samahon ut artikkelen ”The Religion Clauses and Political Asylum: Religious Persecution Claims and the Religious Membership-Conversion Imposter Problem.”⁸⁸ Samahons utgangspunkt er det amerikanske immigrasjonsverket The Immigration and Naturalization Service (INS) og deres utfordringer i møte med asylsøkere som anfører konvertering som forfølgelsesgrunn. Hovedkjernen i hans artikkel er problemer knyttet til å skille reelle konvertitter fra bekvemmelighetskonvertitter. Dette viser seg også å være en viktig problemstilling i mitt materiale. I artikkelen trekker Samahon frem aspekter ved verifiseringsprosessen som både kan være ulempe eller utnyttelsesfaktor for asylsøknadsbehandlere så vel som asylsøkere. Viktige momenter Samahon fokuserer på er

⁸⁶ For mer informasjon om erklæringen og konvensjonene, se appendiks.

⁸⁷ UNHCR, "Baltimore expert roundtable: Summary conclusions on religion-based refugee claims".

⁸⁸ Tuan N. Samahon, "The Religion Clauses and Political Asylum: Religious Persecution Claims and the Religious Membership-Conversion Imposter Problem", i *The Georgetown Law Journal*, 88, nr. 7 (2000): 2211-2238,

http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/glj88&div=58&collection=journals&set_as_cursor=19&men_tab=srchresults&terms=religion|clauses|political|asylum&type=matchall (oppsøkt 10.04.2011).

blant annet heterodokse tilnærminger til religion. Folk praktiserer sjeldent alle aspekter ved sin overbevisning, og i tillegg velger folk selv hva ved religionen som er viktig for dem. Heterodoksi kan, ifølge Samahon, utnyttes av asylsøkere for å forklare avvik og huller i asylforklaringen, men kan også være en ulempe for søkeren i form av at søknadsbehandlerne kan miste tillit til vedkommendes forklaring. Samahon påpeker dessuten aspekter ved konvertering til kristendommen per se, som han mener bør være med i vurderingen av om en person er en reell konvertitt eller ikke. Som eksempler kan det nevnes at konvertering ofte skjer i motgangstider, og at en konvertitt ofte fortsetter å tilegne seg grunnleggende kunnskap om sin nye overbevisning også etter selve konverteringen – konvertering er en prosess. Deler av Samahons argumenter vil bli belyst i ulike sammenhenger senere i oppgaven, og jeg vil derfor ikke utdype dem videre her.

I den grad Musalo, Gunn og Samahon var med på å forme min forforståelse og innfallsvinkel til materialet, ble Thom Arne Hellerslias rapport ”I god tro” på sin side viktig i den avsluttende fasen av arbeidet.

2.2.2 “I god tro”

Etter at størsteparten av arbeidet med min masteroppgave var ferdigstilt, leste jeg rapporten ”I god tro: Retten til beskyttelse for personer som flykter på grunn av sin religion eller tro”⁸⁹, skrevet av advokat Thom Arne Hellerslia. Rapporten ble ferdigstilt i februar 2009 og ble skrevet på oppdrag fra Norsk Misjon i Øst, Mellomkirkelig råd, Norges Kristne Råd og NOAS (Norsk organisasjon for asylsøkere). Rapporten er en grundig gjennomgang av folkerettslig beskyttelse av religionsfrihet og flyktninger, som tidligere nevnte SP, EMK og flyktningkonvensjonen, kommentarer og rettledninger til disse, samt relevant norsk lovverk, som utlendingsloven.⁹⁰ Rapporten baserer seg også på en gjennomgang av praksis og vedtak i UNE og UDI og tingretts- og lagmannsrettsdommer tilknyttet anker av vedtak fattet av UNE, alle med fokus på forfølgelse på bakgrunn av religion. Hovedfokuset i rapporten er dermed på forfølgelse og særlig retten til beskyttelse på bakgrunn av religion eller tro. Rapporten baserer seg på tilgjengelig skriftlig materiale.

Til forskjell fra Hellerslias rapport, som er basert på skriftlige dokumenter, tar min oppgave utgangspunkt i intervjuer med ansatte i asylavdelingene i UDI og UNE. Det at

⁸⁹ Hellerslia, "I god tro".

⁹⁰ Se mer informasjon om disse konvensjonene, samt relevant lovverk, i appendiks.

rapporten ble lest etter at mesteparten av mitt arbeid var ferdigstilt, har gjort at mine konklusjoner kan ses som resultater uavhengig av Hellerslias slutninger. Hellerslia har imidlertid gjort flere av de samme slutningene som meg, noe jeg vil vise til i siste kapittel, den oppsummerende delen av denne oppgaven. Jeg mener likhetene i våre konklusjoner bygger opp under og styrker mine funn. Samtidig gir dette inntrykk av at vedtakspraksis i asylavdelingene i UDI og UNE stemmer godt overens med det inntrykket jeg sitter igjen med etter intervjuer med et utvalg av de ansatte, særlig saksbehandlere, i de to asylavdelingene. I motsetning til meg fokuserer Hellerslia lite på avgrensning og definisjon av religionsbegrepet i sin rapport, utover en innledende presentasjon av det folkerettslige vernet av religionsfriheten.

3 Religionsbegrepet i en flyktningkontekst

Som nevnt i innledningen er det i norsk forvaltning av utlendingsloven få uklarheter knyttet til tolkningen av begrepet ”religion”, og begrepet har og er i liten grad opphav til særlig diskusjon i norsk praksis.⁹¹ I religionsvitenskaplige fagmiljøer er imidlertid begrepet under stadig debatt. Hvordan kan begrepet fremstå som såpass klart for forvaltningen, når det fremstår som så udefinerbart i fagmiljøene?

Jeg vil starte dette kapitlet med en klargjøring av hvordan religionsbegrepet defineres og avgrenses i flyktningkonvensjonen og ulike menneskerettighetskonvensjoner. Deretter vil jeg undersøke hvilke tilnæringsmåter til begrepsdefineringen som benyttes i henholdsvis utlendingsloven, av UDI og UNE i relevante praksisnotater, samt av asylsøknadsbehandlere i deres daglige praktisering av lovverket.⁹² Videre vil jeg vurdere denne tilnærmingen opp mot religionsfaglige teorier. Til sist vil jeg antyde grunner til at religionsbegrepet i norsk asylsøknadsbehandling ikke har vært gjenstand for særlig diskusjon.

3.1 Religionsfrihet i internasjonale rettighetskonvensjoner

Det er bred enighet om at begrepet ”religion” i flyktningdefinisjonen må ses i sammenheng med religionsfriheten nedfelt i de internasjonale menneskerettighetene.⁹³ I UNEs praksisnotat ”Anførsler om forfølgelse på grunn av religion” står dette eksplisitt:

[Flyktningkonvensjonen] har ingen definisjon av begrepet “religion”, og forarbeidene til gjeldende utlendingslov omtaler heller ikke religion som forfølgelsesgrunn.

⁹¹ KRD, "NOU 2004:20 Ny utlendingslov", 107.

⁹² For en redegjørelse for bruken av religionsbegrepet i norsk lovgivning og rettspraksis generelt, se for eksempel Helge Årheim, "...når de religiøse aspektene synes å være dominerende" En systemteoretisk analyse av religionsbegreper i norsk rett" (Mastergradsoppgave, Universitetet i Bergen, 2007).

⁹³ UNE, "Anførsler om forfølgelse på grunn av religion", Utlendingsnemnda, praksisnotat, 09.10.2009, <http://une.no/Praksis2/Notater/Anforsler-om-forfolgelse-pa-grunn-av-religion/> (oppsøkt 03.02.2011); UNHCR, "Håndbok om prosedyrer og kriterier for å fastsette flyktnings rettsstilling (Håndboka)", overs. av Norsk Organisasjon for Asylsøkere (NOAS), Oslo, 2003. http://oxo-design.net/noas_final/v1/files/files/UNHCRs%20Haandbok%20norsk.pdf (oppsøkt 14.01.2011), pkt 71; Einarsen, *Retten til vern som flyktning*, 341; UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", 2; UNHCR, "Baltimore expert roundtable: Summary conclusions on religion-based refugee claims", 1; Musalo, "Claims for protection based on religion or belief", 174.

Innholdet i begrepet og religionsfriheten må derfor fastlegges gjennom de internasjonale menneskerettighetene.⁹⁴

Når man skal vurdere om noen er forfulgt på grunn av sin religion eller overbevisning må man altså ta utgangspunkt i den folkerettslige beskyttelsen i menneskerettighetene og de ulike konvensjonene. Innledningsvis vil jeg derfor gjøre rede for hva de mest sentrale rettighetskonvensjonene sier om religionsfriheten, for å få en idé om hva ”religion” i flyktningkonvensjonen omfatter.

Retten til religionsfrihet er nedfelt i en rekke konvensjoner og erklæringer. I FNs verdenserklæring om menneskerettighetene (Menneskerettighetserklæringen) fra 1948 står religionsfriheten nedfelt i artikkel 18:

Enhver har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Denne rett omfatter frihet til å skifte religion eller tro, og frihet til enten alene eller sammen med andre, og offentlig eller privat, å gi uttrykk for sin religion eller tro gjennom undervisning, utøvelse, tilbedelse og ritualer.⁹⁵

Menneskerettighetserklæringen ble i 1948 vedtatt av Norge og flere andre land, men er likevel ikke rettslig bindende ifølge norsk lovgivning. Ut fra menneskerettighetserklæringen springer blant annet den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) av 1950 og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) av 1966. Til forskjell fra menneskerettighetserklæringen gjelder EMK og SP som norsk lov gjennom menneskerettsloven av 1999.⁹⁶ Begge disse konvensjonene inneholder artikler som angår religionsfrihet, og som er tydelig inspirert av menneskerettighetserklæringens forståelse av religionsfrihet.⁹⁷

⁹⁴ UNE, "Anførsler om forfølgelse på grunn av religion".

⁹⁵ FN, "FNs verdenserklæring om menneskerettigheter (menneskerettighetserklæringen)", De forente nasjoner (FN), (10.12.1948), <http://www.fn.no/FN-informasjon/Konvensjoner-og-erklæringer/Menneskerettigheter/FNs-verdenserklæring-om-menneskerettigheter> (oppsøkt 13.01.2011), art. 18. For mer om relevante erklæringer, konvensjoner og lover, se appendiks 1.

⁹⁶ LOV-1999-05-21-30, "Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)", Justis- og politidepartementet (JD), ikrafttredelse 21.05.1999, http://lovdata.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/app/gratis/www/docroot/all/nl-19990521-030.html&emne=menneskerettslov*&& (oppsøkt 02.02.2011), § 2.

⁹⁷ Europarådet, "Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter (EMK)", Europarådet, (03.09.1953), <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/64A274D8-37A3-41F8-B64F-BDD4C2219334/0/NorwegianNorv%C3%A9gien.pdf> (oppsøkt 02.02.2011); FN, "FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP)", De forente nasjoner (FN), (16.12.1966), <http://www.fn.no/FN-informasjon/Konvensjoner-og-erklæringer/Menneskerettigheter/FNs-konvensjon-om-sivile-og-politiske-rettigheter> (oppsøkt 14.01.2011).

I likhet med menneskerettighetserklæringen presiserer både SP og EMK at ”enhver har rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet.”⁹⁸ Samlet gir de to konvensjonene retten til selv å velge fritt og uten tvang hvilken religion eller overbevisning man vil hengi seg til. EMK presiserer også at denne retten innebærer ”frihet til å skifte sin religion eller overbevisning”,⁹⁹ altså å konvertere.¹⁰⁰ Det fastslås i både EMK og SP at alle skal ha frihet til å uttrykke eller utøve sin religion eller overbevisning alene eller sammen med andre, offentlig eller privat. Slik utøvelse kan ta form av tilbedelse (*worship*), etterlevelse (*observance*), praksis (*practice*) og undervisning (*teaching*).¹⁰¹ Disse fire begrepene skal tolkes bredt, ifølge ”General comment no. 22: The right to freedom of thought, conscience and religion”, en kommentar til SP. Implisitt i formuleringene inkluderes også retten til å utøve egen religion gjennom ritualer eller seremonier. Andre praksiser knyttet til utøvelse – som etablering av steder for tilbedelse, bruk av rituelle bekjennelsesformularer og objekter, fremvisning av symboler, overholdelse av høytider og helligdager – omfattes også. Regler for kosthold, klesdrakt, overgangsritualer og bruk av distinkt språk er også inkludert her, samt retten til selv å velge ledere, geistlige og lærere, og utarbeide og utgi tekster og skrifter.¹⁰²

Ifølge høykommissæren for menneskerettigheters ”General comment no. 22”, skal retten til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet omfatte tankefrihet på alle områder. Friheten skal verne om personlig overbevisning (*conviction*), og religion eller overbevisning (*belief*) som manifesteres individuelt eller sammen med andre.¹⁰³ Teistiske, ikke-teistiske og ateistiske overbevisninger skal inkluderes, og likeså retten til ikke å bekjenne seg til en religion eller annen form for overbevisning. Det er spesifisert at begrepene ”overbevisning” og ”religion” skal tolkes vidt: “Article 18 is not limited in its application to traditional

⁹⁸ Europarådet, "Europeiske menneskerettskonvensjon (EMK)", art. 9; FN, "Sivile og politiske rettigheter (SP)", art. 18.

⁹⁹ Europarådet, "Europeiske menneskerettskonvensjon (EMK)", art. 9.

¹⁰⁰ FN, "Sivile og politiske rettigheter (SP)", art. 18; OHCHR, "General comment no. 22: The right to freedom of thought, conscience and religion (Art. 18 (SP))", Høykommissæren for menneskerettigheter, generell kommentar, 30.07.1993, [http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/9a30112c27d1167cc12563ed004d8f15?Opendocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/9a30112c27d1167cc12563ed004d8f15?Opendocument) (oppsøkt 04.02.2011), pkt. 3 og 5.

¹⁰¹ I de engelske utgavene av SP og EMK er det brukt identiske begreper: ”worship”, ”observance”, ”practice” and ”teaching”, se FN, "International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)", De forente nasjoner (FN), (16.12.1966), <http://www2.ohchr.org/english/law/pdf/ccpr.pdf> (oppsøkt 26.04.2011), art. 18; Europarådet, "Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms", Europarådet, (03.09.1953), <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/005.htm> (oppsøkt 26.04.2011), art. 9. I de norske oversettelsene av disse to konvensjonene er det imidlertid benyttet ulike begreper for oversettelse. Jeg har derfor valgt å plassere de engelske begrepene i parentes, for å klargjøre hvilke begreper det faktisk dreier seg om.

¹⁰² OHCHR, "General comment no. 22: The right to freedom of thought, conscience and religion (Art. 18 (SP))", pkt. 4.

¹⁰³ OHCHR, "General comment no. 22: The right to freedom of thought, conscience and religion (Art. 18 (SP))", pkt. 1.

religions or to religions and beliefs with institutional characteristics or practices analogous to those of traditional religions.”¹⁰⁴ Hvorvidt overbevisningen eller religionen er nyetablert eller er i en minoritetssituasjon skal med andre ord ikke ha noen betydning for omfanget av retten til frihet.¹⁰⁵

Det presiseres imidlertid i både SP og EMK at religionsfriheten ikke er absolutt, men kan ilegges visse begrensninger:

Friheten til å utøve en religion eller tro skal ikke være gjenstand for andre begrensninger enn slike som er foreskrevet i lov og som er nødvendig for å beskytte den offentlige sikkerhet, orden, helse eller moral, eller andres grunnleggende rettigheter og friheter.¹⁰⁶

Formuleringen i EMK er tilsvarende denne formuleringen fra SP. Ideen om at religionsfriheten kan begrenses på visse vilkår bekreftes av høykommissæren for menneskerettigheter i den nevnte kommentaren om tanke-, samvittighets-, og religionsfrihet.¹⁰⁷ Ifølge UNEs praksisnotat ”Anførsler om forfølgelse på grunn av religion” impliserer SPs artikkel 9 og EMKs artikkel 18 et skille ”mellom den indre tro og den ytre religionsutøvelse. Den indre delen er absolutt, mens den ytre kan begrenses på visse vilkår.”¹⁰⁸ At det er et skille mellom en indre del og en ytre del av religionsfriheten står imidlertid ikke eksplisitt i noen av konvensjonene praksisnotatet er basert på.

Gjennom menneskerettighetserklæringen, SP og EMK, belyst av kommentarer og rettleddninger til disse, har får man en idé om hva som innbefattes i religionsbegrepet og religionsfriheten også i flyktningkonvensjonen og utlendingsloven. Det er ingen tvil om at "religion" er en kategori som omfatter mye, alt fra personens individuelle overbevisning til offentlig utøvelse av vedkommendes overbevisning. I neste delkapittel vil jeg gjennom en religionsvitenskaplig tilnærming til definisjon og avgrensning til religionsbegrepet diskutere "religion" direkte opp mot flyktningkonvensjonen.

¹⁰⁴ OHCHR, "General comment no. 22: The right to freedom of thought, conscience and religion (Art. 18 (SP))", pkt. 2.

¹⁰⁵ OHCHR, "General comment no. 22: The right to freedom of thought, conscience and religion (Art. 18 (SP))", pkt. 2.

¹⁰⁶ FN, "Sivile og politiske rettigheter (SP)", art. 18, pkt. 3.

¹⁰⁷ OHCHR, "General comment no. 22: The right to freedom of thought, conscience and religion (Art. 18 (SP))", pkt. 3 og 8.

¹⁰⁸ UNE, "Anførsler om forfølgelse på grunn av religion".

3.2 Religionsbegrepet i flyktningdefinisjonen: flyktningkonvensjonen og utlendingsloven

Som nevnt er flyktningkonvensjonens definisjon av hvem som er flyktning innarbeidet i utlendingslovens flyktningdefinisjon.¹⁰⁹ Utlendingsloven gir en viss pekepinn til saksbehandlerne om hvordan religion skal defineres i behandlingen av asylsøknader. Beskrivelsen av hva ”religion” i en flyktningkontekst særlig skal innebære er beskrevet i utlendingslovens paragraf 30 b:

Religion skal særlig anses å omfatte religiøse og andre typer livssyn; deltakelse i eller tilsiktet fravær fra formell gudstjeneste, enten det skjer privat eller offentlig, alene eller sammen med andre; andre handlinger eller meningsyttringer knyttet til vedkommendes religion eller livssyn; individuelle eller kollektive handlemåter som er diktret av religiøs eller livssynsmessig overbevisning; frihet til å skifte religion eller annet livssyn.¹¹⁰

Denne utgreiningen av hvordan religionsbegrepet skal tolkes fantes ikke i den gamle utlendingsloven av 1988.¹¹¹ Det er tydelig at definisjonen i utlendingsloven i stor grad bygger på rettighetene gitt i blant annet SP og EMK og retningslinjene knyttet til disse. Utlendingsloven har inkludert friheten til å skifte religion eller livssyn og til å uttrykke sin overbevisning både offentlig og privat, alene og i fellesskap med andre. Den europeiske union (EU) har i et direktiv som ble trukket frem i forarbeidene til utlendingsloven definert nærmere hva som skal inkluderes i begrepet ”religion” i behandlingen av spørsmål om flyktningstatus:

[T]he concept of religion shall in particular include the holding of theistic, non-theistic and atheistic beliefs, the participation in, or absence from, formal worship in private or in public, either alone or in community with others, other religious acts or expressions of view, or forms of personal or communal conduct based on or mandated by any religious belief.¹¹²

¹⁰⁹ Se appendiks for utfyllende informasjon om flyktningkonvensjonen og utlendingsloven.

¹¹⁰ LOV-2008-05-15-35, "Utlendingsloven", § 30 b).

¹¹¹ LOV-1988-06-24-64, "Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven)", Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID), ikrafttredelse 01.01.1991, opphevet 01.01.2010, <http://websir.lovdato.no/cgi-lex/wiftsok?button=%A0+S%D8K+%A0&emne1=utlendingsloven&emne2=&emne3=&depa=&kort=&dato=¶=&ikra=&endret=&endrer=&publ=&kunn=&trunker=on> (oppsøkt 06.02.2011).

¹¹² KR D, "NOU 2004:20 Ny utlendingslov", 147-148; Rådet for Den europeiske union, "Council directive 2004/83/EC of 29. April 2004 on minimum standards for the qualification and status of third country nationals or stateless persons as refugees or as persons who otherwise need international protection and the content of the protection granted", i *Official Journal of the European Union*, (2004): 12-23, <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4157e75e4.pdf> (oppsøkt 08.03.2011), art. 10, pkt. 1 (b).

Sammenliknet med paragraf 30 b) i utlendingsloven er disse definisjonene innholdsmessig svært like. Forskjellen kan sies å være at avgrensningen i utlendingsloven også har inkludert retten til å skifte religion eller livssyn. Det kan se ut som at EUs avgrensning har vært til stor inspirasjon når ordlyden i utlendingslovens paragraf 30 b) skulle utformes.

I ytterligere rettleddninger og kommentarer fra UNHCR beregnet på blant annet asylsøknadsbehandlere påpekes det at religion ofte kan komme til uttrykk på ulike måter, der tre ulike typer særlig skiller seg ut: tro, identitet og levemåte.¹¹³ Denne tredelingen er imidlertid ikke nevnt verken i utlendingsloven, forarbeidene til denne eller i UNEs praksisnotat om religionsbasert forfølgelse. Ifølge rettleddningene fra UNHCR er det slik at når religion manifesteres som tro skal teistiske, ikke-teistiske og ateistiske overbevisninger inkluderes. Tro kan ta form av overbevisninger eller verdier om en guddommelig eller hellig virkelighet, eller om menneskehetens åndelige skjebne, men som oftest knyttes det til teologiske dogmer. Forfølgeren vil i slike sammenhenger ofte anklage søkeren for heresi eller apostasi, eller for å være skismatiker, hedensk eller overtroisk.¹¹⁴ Når religion manifesteres som identitet, er det ifølge rettleddningene fra UNHCR ofte snakk om tilhørighet til et fellesskap som deler overbevisninger, ritualer, tradisjoner, etniskitet, nasjonalitet eller slektskap. Søkerne kan i slike tilfeller føle tilhørighet til eller identifiseres med en bestemt gruppe eller fellesskap, og teologiske dogmer er i slike sammenhenger ofte mindre viktig for vedkommende. Forfølgerne vil ofte kunne angripe religiøse grupper som er annerledes enn seg selv fordi de ser deres identitet som en trussel mot sin egen identitet eller legitimitet.¹¹⁵ Den siste typiske karakteristikk som omtales i UNHCRs rettleddninger er religion som levemåte. Det handler ofte om å bære en viss klesdrakt, militærnekt av samvittighetsgrunner, eller overholdelse av spesielle religiøse praksiser som høytidsdager eller spiseregler. For den troende kan dette være kjernen i religionen, mens det for utenforstående kan fremstå som trivielt.¹¹⁶

Terje Einarsen, spesialist på flyktningrett, påpeker at begrepet "religion" i flyktningdefinisjonen må forstås i vid forstand. Forarbeidene til flyktningkonvensjonen gir ingen indikasjoner på noe ønske om et snevert religionsbegrep, men heller en vid forståelse av

¹¹³ UNHCR, "Baltimore expert roundtable: Summary conclusions on religion-based refugee claims", pkt. 4-7; UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", pkt. 5-8; Gunn, "The complexity of religion in determining refugee status", 14-19.

¹¹⁴ UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", pkt. 6; UNHCR, "Baltimore expert roundtable: Summary conclusions on religion-based refugee claims", pkt. 5.

¹¹⁵ UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", pkt. 7; UNHCR, "Baltimore expert roundtable: Summary conclusions on religion-based refugee claims", pkt. 6.

¹¹⁶ UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", pkt. 8; UNHCR, "Baltimore expert roundtable: Summary conclusions on religion-based refugee claims", pkt. 7.

religion slik som i EMK og SP. I disse konvensjonene omtales religion som overbevisning, tanke, samvittighet og tro.¹¹⁷ Dette kan man også konkludere med etter denne gjennomgangen av religionsbegrepet i dokumenter og konvensjoner som legger premissene for norsk asylsøknadsbehandling. Definisjonen av religion i utlendingsloven kan sies å være en typisk funksjonell definisjon, fordi den er vid og inkluderende. Definisjonen inkluderer fenomener religionsforskere normalt ikke ville inkludert i sitt religionsbegrep, som eksempelvis ateisme, marxisme eller nasjonalisme ved å bruke begrepet livssyn i sammenheng med bestemte handlemåter, overbevisninger og meningsytringer. Samtidig gir avgrensningen i utlendingsloven inntrykk av at man forutsetter at essensielle trekk er felles for alle religioner, fordi det er listet opp en rekke karakteristikk som religion spesielt skal omfatte. Men på samme tid kan man muligvis si at definisjonen også er en typisk polytetisk tilnærming til definisjonsproblemet. Det er listet opp en rekke karakteristikk som ofte dukker opp i sammenheng med religion: tilstedeværelsen eller fraværet av en gud eller guddom, tilbedelse, utøvelse, fellesskap, og handlemåter som er diktert av ens overbevisning. Listen stemmer også i stor grad overens med Alstons tidligere nevnte nipuncks liste over kjennetegn ved religion (se innledningen).

3.3 Informantenes tolkninger av religionsbegrepet

Enkelte av informantene omtaler ”religion” som et spesifikt tankesett eller systematiserte prinsipper for livsførsel – det kan ikke være ”fri fantasi”. Flere av informantene forutsetter også at ”religion” må involvere mer enn én person – flere må tro på det samme. En av informantene hevder imidlertid at ”religion” kan reduseres til et personlig anliggende, som ikke er politisk og som ikke kan tilskrives vedkommendes personlighet, samt at det har med personens prinsipper og tro å gjøre. Det som vanskelig kan kalles politiske prinsipper kan man like gjerne kalle religiøse. Andre asylsøknadsbehandlere har igjen et snevrere syn på hva som omfattes av begrepet, og knytter religion til tilbedelse av ting eller høyere makter. Ifølge informantene kan religionsbegrepet sies å omfatte all form for tro – ”det meste av det indre livet.”¹¹⁸ Religion kan være så mangt: ”Hvis det dreier seg om en eller annen trosoppfatning

¹¹⁷ Einarsen, *Retten til vern som flykting*, 341; Europarådet, "Europeiske menneskerettskonvensjon (EMK)", art. 9; FN, "Sivile og politiske rettigheter (SP)", art. 18.

¹¹⁸ Informantuttalelse.

eller en eller annen kommunikasjon med et eller annet utenforstående eller noe sånt, så kan man på en måte godta at det er religion.”¹¹⁹ En informant uttrykte også overraskelse over at ”religion” ifølge utlendingslovens paragraf 30 b) også skulle innbefatte religioner uten noen form for gudstro eller guddom. Disse uttalelsene gir inntrykk av at ”religion” for disse informantene særlig er troen på teologiske dogmer. Slik sett blir avgrensingen en slags substansiell definisjon – en smal definisjon som utelukker religiøse overbevisninger og praksiser som burde inkluderes i en religionsdefinisjon.

Ifølge de fleste asylsaksbehandlerne jeg har gjennomført samtaler med omfatter begrepet ”religion” ikke bare det de omtaler som ”klassiske” eller ”vanlige”¹²⁰ religioner, men også livssyn, overbevisning og andre former for tro. En informant uttrykker imidlertid at de nok arbeider ut fra en typisk ”vestlig” definisjon av hva religion er: ”om hva som er naturlig og hva som er overnaturlig”¹²¹ Det hevdes at det som ikke faller inn under såkalt ”klassisk religion”, i stedet dekkes av begrepet ”overbevisning” og at dette medfører at begrepet dekker mer enn de ”vanlige” religiøse ytringsformene. Livssyn og overbevisning som omtales i utlendingslovens religionsdefinisjon i paragraf 30 b) trekkes frem som inkluderende begreper i den forstand at de omfatter mange typer religioner og overbevisninger. Et inntrykk etter mine samtaler med saksbehandlerne er at religionsbegrepet i de fleste asylsaker oppfattes som uproblematisk å forholde seg til. Flere informanter uttrykker at ”religion” er blant de enklere begrepene i flyktningkonvensjonen, og at begrepene ”sosial gruppe” eller ”politisk tilhørighet” er vanskeligere å gripe an. Dette stemmer også overens med det som kommer frem av forarbeidene til utlendingsloven: ”Tolkning av begrepene ”rase”, ”religion” og ”nasjonalitet” har i liten grad har vært opphav til særlig uenighet eller diskusjon i norsk praksis.”¹²² Dette samsvarer også med forklaringen av ”religion” gitt i en PowerPoint-presentasjon som benyttes i undervisning av asylsøknadsbehandlere. I denne heter det at religion er et livssyn, og det påpekes at livssyn også kan være ikke-religiøst og på denne måten verdslig.¹²³ Konvensjonsbegrepene ”rase” og ”nasjonalitet” er heller ikke forklart nærmere i denne PowerPoint-presentasjonen, mens ”medlemskap i en spesiell sosial gruppe” og ”politisk oppfatning” i mye større grad er gitt grundigere tolkninger.

¹¹⁹ Informantuttalelse.

¹²⁰ Begrepet ”vanlige” religioner blir ofte brukt av informantene.

¹²¹ Informantuttalelse.

¹²² KRD, ”NOU 2004:20 Ny utlendingslov”, pkt. 6.2.2.1. Dette samsvarer også med AID, ”Ot.prp. nr. 75 (2006-2007). Om lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven)”pkt. 5.2.1, som også er en del av forarbeidene til utlendingsloven.

¹²³ PowerPoint-presentasjon fått av informant. Brukt i undervisningssammenheng i asylavdelingen i UDI.

Asylsøknadsbehandlerne mener at definisjonen i utlendingsloven, samt andre dokumenter og rettleddninger de forholder seg til gjør det uproblematisk å arbeide med religion. Det er heller ingen av informantene som sier de diskuterer religionsbegrepet på arbeidsplassen, noe som kan styrke inntrykket av at ”religion” oppfattes som et klart begrep. Det kommer også frem at saksbehandlerne heller ikke har ytret ønsker om å bli undervist i hva religionsbegrepet skal innbefatte, noe som kan indikere at begrepet oppfattes som problemfritt.

En asylsøknadsbehandler hevder at det ikke handler så mye om religion, men heller om tro og ikke tro. Informanten hevder at forfølgelse på bakgrunn av religion også handler om at: ”du kan like fullt være forfulgt fordi du er ateist eller fordi du er humanist, eller fordi du rett og slett bare har vendt ryggen til din gamle religion uten noe bevisst valg om å tro på noe annet.”¹²⁴ Religion er noe mennesker har krav på å bestemme over fritt selv – også det å ikke vedkjenne seg en religion, hevder flere av dem jeg har intervjuet. De vil derfor plassere forfølgelse av ateister under kategorien ”forfølgelse på bakgrunn av religion”. En informant omtaler ateisme som ”negativ religion”, og hevder at fravær av tro også er et aspekt ved menneskers personlige tro. Denne måten å tilnærme seg begrepet ”religion” er en tydelig funksjonalistisk tilnærming, der begrepet blir så inkluderende at det omfatter nærmest alt. Fenomener som religionsforskere ofte ikke vil kategorisere som religion, som her ateisme, blir også inkludert med en slik tilnærming og avgrensning av begrepet. Informantenes måte å snakke om religionsbegrepet på, viser imidlertid en tendens til å assosiere religion med trosforestillinger, snarere enn med praksis, tilhørighet og moralregler.

En utbredt oppfatning blant informantene er at de har en klar formening av om de er innenfor eller utenfor det som omfattes av religionsbegrepet: ”du vet det når du ser det”,¹²⁵ uttrykker en av asylsøknadsbehandlerne. Tanken om at ”du vet det når du ser det” kan knyttes direkte til ulike typer teorier om definering, blant andre til den amerikanske dommeren Potter Stewards definisjon av ”pornografi”: ”I know it when I see it.”¹²⁶ Informantenes oppfatning av at det ikke er nødvendig med en definisjon av ”religion” kan også knyttes til en forståelse av at religion er en naturlig ting, og som W. Richard Comstock overfører til religion: ”if not asked, we know what it is; if asked, we do not know.”¹²⁷ Den tilnærmingen til religionsbegrepet som asylsøknadsbehandlerne viser, er tydelig polytetisk og kan knyttes til

¹²⁴ Informantuttalelse.

¹²⁵ Informantuttalelse.

¹²⁶ Potter Stewart sitert i Gunn, ”The complexity of religion in determining refugee status”, 9.

¹²⁷ W. Richard Comstock, ”Toward open definitions of religion”, i *American academy of religion*, 52, nr. 3 (1984): 499-517, <http://www.jstor.org/stable/1464205> (oppsøkt 06.02.2011), 499.

Ludwig Wittgensteins tidligere nevnte teori om familielikhhet. Meningen til begrepet religion ligger i summen av måter det brukes på. Gjennom fenomenets familielikhhet med andre religioner tar saksbehandlerne en avgjørelse om det gitte fenomenet skal kategoriseres som religion eller ikke.

En holdning blant flere av asylsøknadsbehandlerne, er at dersom søkeren selv mener det er snakk om en religion eller noe religiøst må man behandle det som det. På den måten avgjør asylsøkerne selv hva som faller innenfor og utenfor religionsbegrepet. Religionshistoriker Anne Sofie Roald bruker samme fremgangsmåte når hun skal definere hvem som er muslim: "(...) det vanligste er nok å definere en "muslim" som en som anser seg selv som muslim."¹²⁸ Flere informanter henviser også til det samfunnet asylsøkeren kommer fra, og understreker at dersom det blir oppfattet som en religion der søkeren kommer fra må det også behandles som en religion av asylsøknadsbehandlerne. Her ser vi en likhet med Wittgensteins "meaning is use". Meningen til et ord ligger i den lingvistiske måten ordet brukes på i en gitt kontekst – et spesifikt språkspill.¹²⁹ Det er gjennom den kontekstuelle begrepsbruken at informantene mener at "religion" må defineres.

3.3.1 Fokus på risikosituasjonen ved retur og troverdighet

Som allerede nevnt, mener alle asylsøknadsbehandlerne jeg har intervjuet at det ikke er særlig fokus på begrepsbruken og definisjonen av "religion" i deres jobbhverdag. Informantene mener det ikke er et behov for å spesifikt sette ord på hva som er religion og hva som ikke er det. Dette begrunner de med at fokuset på defineringen av religionsbegrepet ikke skal være noe asylsøknadsbehandlerne befatter seg med, men at slike avgrensninger skal komme ovenfra – fra fagstaben, notater og øvrige instruksjoner.

Informantene uttrykker gang på gang at fokus skal være på risikosituasjon ved retur til hjemlandet og samtidig at beskyttelse innvilges til de som har krav på det, ikke på hva som faller innenfor og uten for "religion" i utlendingsloven. Hvorvidt en anførsel faller i båsen "religion" eller ikke er altså ikke nødvendigvis et diskusjonstema. Søknadsbehandlerne mener at deres oppgave først og fremst er å vurdere hva asylsøkerne risikerer av forfølgelse og fare

¹²⁸ Anne Sofie Roald, "Islam", i *Verdens levende religioner*, red. av Ingvild Sælid Gilhus og Lisbeth Mikaelsson, (Oslo: Pax Forlag A/S, 2007), 279.

¹²⁹ Wittgenstein, *Filosofiske undersøkelser*; Jussi Karlgren og Magnus Sahlgren, "From Words to Understanding", i *Foundations of Real-World Intelligence*, red. av Yoshinori Uesaka, Pentti Kanerva og Hideki Asoh, (Stanford: CSLI Publications, 2001), 294-295.

på grunn av det de holder på med: Hva frykter de? Er frykten reell? Og kan hjemlandets myndigheter gi beskyttelse? Det er vurderinger som er avgjørende for om asylsøkere får bli eller ikke. Informantene hevder derfor at de ikke trenger å bruke mye tid på å avgjøre om det faktisk dreier seg om religion eller ikke. Med andre ord kan man si at religion som årsak til forfølgelse i mange tilfeller oppfattes som irrelevant. Ifølge informantene er avgrensningen i utlendingslovens paragraf 30 b) så inkluderende og vid at den sørger for at de som skal ha beskyttelse i teorien faktisk får beskyttelse i praksis. En informant forklarer at hovedutfordringen i behandlingen av asylsøknader er å vurdere om asylsøkeren har klart å gi nok opplysninger i saken slik at man kan legge til grunn at vedkommende er forfulgt på bakgrunn av religion – fremfor en diskusjon om hvordan ”religion” skal defineres. Diskusjonen rundt forfølgelse vil jeg ta opp igjen i neste kapittel – kapittel 4.

3.3.2 Få tilfeller i grenseland: hva er religion/hva er ikke religion?

De fleste saksbehandlerne i min informantgruppe sier de har å gjøre med religiøse tradisjoner som det er allmenn enighet om at faller inn under religionsbegrepet. Dette synet bekreftes også i det generelle praksisnotatet om religionsbaserte asylansøksler fra UNE, der det særlig nevnes velkjente religiøse tradisjoner som gjerne betegnes som ”verdensreligioner”: islam, hinduisme, kristendom, jødedom og buddhisme; eller andre kjente tradisjoner som Jehovas vitner, ulike pinsemenigheter, eller yezidisme. Videre, i praksisnotatene fra både UNE og UDI,¹³⁰ benyttes begrepene ”medlemskap”, ”tilhørighet”, ”konvertering” og ”trossamfunn” flittig, noe som kan gi inntrykk av at religionsbegrepet særlig omfatter institusjonelle, konkretiserte former for religion.

Flere av informantene jeg har gjennomført intervjuer med, foreslår at afrikanske tradisjoner muligvis er opphav til mer uklarheter og utfordringer når det gjelder å avgjøre om en tradisjon faller innenfor eller utenfor grensene for religionsbegrepet. Dette kan sammenfalle med at stammetradisjoner¹³¹ ikke er nevnt i UNEs generelle praksisnotat

¹³⁰ UDIs praksisnotater er tilgjengelige fra [http://udiregelverk.no/sitecore/content/Home/UDIRregelverk/Topics%20and%20rules/Beskyttelse%20\(asyl\).aspx](http://udiregelverk.no/sitecore/content/Home/UDIRregelverk/Topics%20and%20rules/Beskyttelse%20(asyl).aspx) (oppsøkt 28.02.2011), samlet i kategorien ”UDI praksisnotater”.

¹³¹ Det jeg omtaler som stammetradisjoner er typisk Émile Durkheims velkjente eksempel om totemisme eller Edward Burnett Tylors om animisme.

”Anførsler om forfølgelse på grunn av religion”.¹³² Stammetradisjoner som hekseri, voodoo og *juju* nevnes vel å merke av Landinfo, som er utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon, noe som kan tyde på at slike tradisjoner har vært diskusjonstema blant asylsøknadsbehandlerne.¹³³ Av informantene trekkes afrikanske tradisjoner som fokuserer på tilbedelse av amuletter eller avguder, eller ofringer frem som eksempler på noe som kan by på utfordringer i forhold til kategorisering. Likevel understreker informantene at de nok ville plassert det i ”religionsboksen” dersom de tilber noe som for dem er en Gud. Hekseri eller sjamanisme ville også falle innenfor religionsbegrepet, eller eventuelt innenfor kategorien spesiell sosial gruppe, hevder informantene. Likevel påpeker de at dette ikke nødvendigvis er noe de bruker mye tid på. Spørsmålet om man er forfulgt eller ikke er den relevante problemstillingen asylsøknadsbehandlerne befatter seg med.

En informant trekker frem et relevant eksempel der bruk av cannabis for en rastafari-gruppe i Sør-Afrika ble tolket som religionsutøvelse av FNs høykommissær for flyktninger. Det ble understreket at myndighetene har rett til å begrense bruken av cannabis i denne sammenhengen, men det ble likevel godtatt at bruk av cannabis ble regnet som religionsutøvelse i denne rastafari-gruppen. Dette kan ses på som et eksempel på hvor inkluderende religionsbegrepet som benyttes faktisk er. En annen informant trekker frem baha’i som eksempel, og sier at til tross for at det er ulikt syn rundt i verden på hvorvidt dette er en religion eller ikke, blir det behandlet som en religion av asylsøknadsbehandlerne. Baha’i er imidlertid helt klart anerkjent som en religion i religionsvitenskapelig forstand.

3.3.3 Vage skiller mellom de ulike konvensjonsgrunnene?

En informant mener asylsøknadsbehandlerne ikke arbeider med en overordnet definisjon av hva som er religion. Samtidig påpeker informanten at det jo er noe definert som må innfris for at det skal falle inn under konvensjonsgrunnen ”religion”. Informanten mener at man må kunne stadfeste at det dreier seg om ”religion” og at det ikke er en annen årsak til forfølgelsen. Likevel kan man få inntrykk av at det generelt ikke spiller så stor rolle hvilken av konvensjonsgrunnene forfølgelsen faller inn under. Flere informanter uttrykker at det i mange tilfeller er små skiller mellom de ulike konvensjonsgrunnene. Konvensjonsgrunnen

¹³² Pals, *Eight theories of religion*, 26, 98.

¹³³ Landinfo, *Landinfo: Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (forside)*, 28.02.2011, <http://landinfo.no/> (oppsøkt 28.02.2011).

”religion” kan i mange tilfeller gli over i konvensjonsgrunnene ”spesiell sosial gruppe” eller ”politisk oppfatning”.¹³⁴ En informant uttrykker det slik: ”Man sier enten så er det religion, eller så sier man det er politisk oppfatning. Man dekker det inn under andre konvensjonsgrunner.”¹³⁵

Ved å operere med vage skiller mellom de ulike konvensjonsgrunnene unngår asylsaksbehandlerne i mange tilfeller utfordringen det er å definere hva som faller inn under begrepet ”religion”. Muligvis er det heller ikke nødvendig med et skarpt skille mellom de ulike konvensjonsgrunnene, ettersom det heller ikke registreres hvilken konvensjonsgrunn søknaden innvilges på grunnlag av, men kun at konvensjonskravene er oppfylt.¹³⁶ Risikerer søkeren forfølgelse, får vedkommende flyktningstatus uavhengig av hvilken av ”båsene” vedkommende faller inn under. Slik kan det forklares hvorfor religionsbegrepet i mange tilfeller oppfattes som uviktig å definere. Som tidligere nevnt er fokuset rettet mot hvorvidt asylsøkeren har en velbegrunnet frykt for forfølgelse, fremfor hvilken av konvensjonsgrunnene søkeren faller inn under.

Gjeldende utlendingslov, som trådte i kraft 1. januar 2010, er også med på å minske fokuset på konvensjonsgrunnene, sammenliknet med den gamle utlendingsloven. Etter den gamle utlendingsloven måtte man fylle en av de fem konvensjonsgrunnene¹³⁷ fra flyktningkonvensjonen for å få flyktningstatus i Norge.¹³⁸ Utlendingsloven som trådte i kraft 1. januar 2010 har imidlertid moderert dette kravet. I tillegg til de fem konvensjonsgrunnene i paragraf 28 a), definerer den nye utlendingsloven en person som flyktning dersom utlendingen ”uten å falle inn under bokstav a likevel står i reell fare for å bli utsatt for dødsstraff, tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff ved tilbakevending til hjemlandet.”¹³⁹ Dermed kan en asylsøker etter den nye loven oppnå flyktningstatus selv om det ikke snakk om en konvensjonsrelatert forfølgelse, noe som ikke var oppnåelig under den gamle utlendingsloven. Den nye utlendingsloven inkluderer derfor

¹³⁴ For mer informasjon om de ulike konvensjonene, se appendiks.

¹³⁵ Informantuttalelse.

¹³⁶ Som nevnt i kapittel 2 er det imidlertid noen av informantene som nevner at et nytt registreringssystem skal innføres, hvor det også skal registreres hvilken av konvensjonsgrunnene det innvilges på grunnlag av.

¹³⁷ Konvensjonsgrunnene i flyktningkonvensjonen og utlendingsloven er: rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller på grunn av politisk oppfatning. FN, "Flyktningkonvensjonen", art. 1 A.

¹³⁸ LOV-1988-06-24-64, "Utlendingsloven", § 16.

¹³⁹ LOV-2008-05-15-35, "Utlendingsloven", § 28 b). Etter den gamle utlendingsloven av 1988 var man også vernet mot retur til hjemlandet dersom man, uten å oppfylle en av de fem konvensjonsgrunnene, risikerte å miste livet eller bli utsatt for umenneskelig behandling. Man fikk vel å merke ikke flyktningstatus. LOV-1988-06-24-64, "Utlendingsloven", § 15.

flere personer under flyktningdefinisjonen. Dermed kan fokuset på forfølgelse muligens legitimeres i større grad enn tidligere.

3.4 Har saksbehandlers personlige bakgrunn innvirkning på vedkommendes religionsforståelse?

Som nevnt tidligere i oppgaven begynner ethvert forsøk på å forstå noe med en forforståelse.¹⁴⁰ Heller ikke saksbehandlerne kan komme forbi seg selv og være fullstendig ”nøytrale” eller ”objektive” i sin religionsforståelse og tilnærming til religionsbegrepet – deres bakgrunn vil nødvendigvis påvirke deres tilnærming til ”religion”.¹⁴¹ Et interessant moment ved asylsøknadsbehandlerne fortolkning av religionsbegrepet, er derfor hvorvidt og hvordan deres forforståelse og personlige bakgrunn virker inn på deres tilnærming til religionsbegrepet.

Som nevnt i delkapittelet om informantene i kapittel 2, har alle informantene utdanning minst tilsvarende mastergrad innenfor juss, humanistiske fag eller samfunnsvitenskap. De er alle oppvokst i Norge, med etnisk norsk bakgrunn. Ingen av informantene sier de er særlig religiøse. Noen av dem har en oppfatning om at det kanskje hjelper dem å ikke være religiøse, og at de på den måten kan se andre religioner som ”religioner og ikke hedninger”,¹⁴² for eksempel. Men de understreker at de fleste har evnen til å være profesjonelle, og at de er åpne og forståelsesfulle overfor fremmede kulturer, inkludert religioner. Noen av informantene kommer med eksempler på kollegaer som er kristne og hevder at de ikke er noe mindre profesjonelle av den grunn. Enkelte informanter forteller at når de selv ikke er religiøse har de kanskje ”mindre respekt” for religion og dermed tør de stille spørsmål som kanskje kan virke støtende for dypt religiøse personer. En av saksbehandlerne sier at ”jeg har stilt en søker et spørsmål om hvorfor han vendte ryggen til Mohammad og hvis en da ikke er en reell konvertitt så kan du bli veldig støtt av det spørsmålet.”¹⁴³ Slik sett ser det ut til at flere saksbehandlere mener at det kan være en fordel å ikke være religiøs fordi man får et mer distansert forhold til det å være troende. En av

¹⁴⁰ Green, "Hermeneutics", 398-399.

¹⁴¹ Tafjord, "Refleksjonar kring refleksivitet", 243-245.

¹⁴² Informantuttalelse.

¹⁴³ Informantuttalelse.

informantene spekulerer imidlertid på om det å ikke være medlem av Den norske kirke, men heller en minoritetsreligion kanskje vil gjøre at ens syn på hva som oppfattes som "religion" vil være mer nyansert. Informanten antar at det å selv tilhøre en minoritetsreligion innebærer at man har følt på en slags annerledeshet, og derfor vil kunne se flere nyanser i tolkningen av religionsbegrepet. Oppsummert synes de færreste å mene at deres personlige bakgrunn har innvirkning på hva de anser for å være religion eller ikke. Hadde avgrensningen av religionsbegrepet vært strengere i utlendingsloven mener informantene at deres personlige bakgrunn muligvis kunne hatt større innvirkning.

Likevel mener jeg det er tydelig at personlig bakgrunn i enkelte tilfeller preger saksbehandlerens syn på religion. Ideen om at religion omfatter det meste av det indre livet og troen på en guddom, samt den implisitte forståelsen av religion som medlemskap og idésystem, kan bygge på en forestilling som er knyttet til en *commonsensisk* oppfattelse av religion. I Norge kan man anta at denne oppfattelsen er farget av den evangelisk-lutherske tradisjonen og den norske statskirken. Pietismen, som omtales som "hjertereligion" og fokuserer på personlig fromhet og inderliggjøring av kristendommen gjennom et levende trosliv, preger det lutherske kristenlivet i Norge og Den norske kirke.¹⁴⁴ Den lutherske bekjennelsen forlanger personlig tro, og mange nordmenn har derfor lett for å oppfatte religion som noe privat, personlig og et indre anliggende. Men tilfellet er at selve kjernen i religion oftere dreier seg om gjennomføringen av religiøse handlinger, fremfor en personlig tro.¹⁴⁵ Ifølge Jan Opsal er religion eksempelvis i islamske samfunn i stor grad en sosial sak, som har mye med familie, slekt, klan og nasjon å gjøre.¹⁴⁶ Et viktig moment er også at det moderne religionsbegrepet, ble skapt i en vestlig kulturkontekst og innenfor protestantismen som en følge av den religiøse utviklingen i Europa på 1600-tallet.¹⁴⁷

Muligvis er det også den tradisjonelle evangelisk-lutherske trosoppfatningen som ligger til grunn for skillet mellom indre og ytre religionsfrihet hos flere av informantene og i UNEs praksisnotat "Anførsler om forfølgelse på grunn av religion". Dette hentydes også av informanten som sier at de nok benytter seg av en "vestlig" definisjon av religionsbegrepet. Utsagnet vitner imidlertid om en anerkjennelse av at egen, personlige bakgrunn spiller en rolle. Også Gary. E. Kessler påpeker at et etnosentrisk utgangspunkt til definisjonsproblemet er nødvendig – man må ta utgangspunkt i sin egen kultur, uansett hvilken det måtte være. Et

¹⁴⁴ Ingvild Sælid Gilhus og Lisbeth Mikaelsson, "Kristendommen", i *Verdens levende religioner*, red. av Ingvild Sælid Gilhus og Lisbeth Mikaelsson, (Oslo: Pax Forlag, 2007), 238-240.

¹⁴⁵ Gilhus og Mikaelsson, *Hva er religion*, 62.

¹⁴⁶ Verdibørsen, *NRK P2*, 05.03.11.

¹⁴⁷ Kessler, *Studying religion*, 22-23; Gilhus og Mikaelsson, *Hva er religion*, 133.

etnosentrisk endepunkt er imidlertid problematisk, fordi man ikke betrakter til sin egen forforståelse og ensidighet med et kritisk blikk, hevder han.¹⁴⁸

3.5 Er religion et godt begrep i en flyktningsammenheng?

Enkelte av asylsøknadsbehandlerne jeg har intervjuet stiller spørsmål ved om begrepet ”religion” er et godt begrep å bruke i vurdering av flyktningsstatus. En informant foreslår å erstatte begrepet med ”tro”. En annen informant mener at begrepet ”livssyn” vil passe bedre, fordi vedkommende mener religion er en underkategori av livssyn. Dette begrunner informanten ved å henvise til Den europeiske menneskerettkonvensjonen, der artikkelen om religionsfrihet tituleres ”tanke-, samvittighets- og religionsfrihet”,¹⁴⁹ noe vedkommende mener dreier seg om livssyn, som en samlebetegnelse på de tre nevnte kategoriene. Det er likevel interessant at man velger begrepet ”religionsfrihet” fremfor ”livssynsfrihet”, og at religion, ifølge lovverket og konvensjonene, betraktes som den mest omfattende kategorien av de to.

Det å ty til erstatningsbegreper er en tilnæringsmåte som også støttes av enkelte akademikere, blant andre professor i sammenliknende religionsvitenskap Wilfred Cantwell Smith. Han kritiserer begrepet ”religion” blant annet for å være et for nytt og upresist begrep, med opphav i den vestlige verden. Som erstatning for religionsbegrepet foreslår han begrepene ”faith” og ”cumulative traditions” som han mener er mer dekkende begreper for å forstå menneskets religiøse liv, både historisk, globalt og privat.¹⁵⁰

Det finnes imidlertid motargumenter mot det å ty til erstatningsbegreper. Først av alt er religionsbegrepet stadig i bruk blant millioner av mennesker, både blant akademikere i ulike disipliner og til hverdagslig bruk. Det er få tegn til at innarbeidede, kategoriske begreper som ”religion” forsvinner selv når enkelte forsøker å presentere andre, erstattende begreper.¹⁵¹ Dersom man bytter ut et begrep med et annet, vil man i de fleste tilfeller oppleve samme definisjonsproblemet som med det første begrepet. Religionshistoriker Otto Krogseth problematiserer bruken av erstatningsbegreper og påpeker at det ved flere anledninger har

¹⁴⁸ Kessler, *Studying religion*, 23.

¹⁴⁹ Europarådet, ”Europeiske menneskerettskonvensjon (EMK)”, art. 9.

¹⁵⁰ Wilfred Cantwell Smith, *The meaning and end of religion* (New York: The new American library, 1964).

¹⁵¹ Saler, *Conceptualizing religion*, 68-69.

vært gjort forsøk på å erstatte begrepet religion med begreper som hellighet eller spiritualitet. Slike erstatningsbegreper bidrar sjeldent til mer presisjon eller entydighet rundt innholdet i begrepet, hevder han.¹⁵²

3.6 Oppsummerende om bruken av religionsbegrepet i norsk asylsøknadsbehandling

Samlet sett kan man få inntrykk av at utlendingsforvaltningens metode for å definere religionsbegrepet hovedsakelig baserer seg på en blanding av en polytetisk og en funksjonell tilnærming. At asylsøknadsbehandlerne har en oppfatning om at de vet hva religion er når de ser det og dermed har en formening om asylsøkeren er innenfor eller utenfor det som omfattes av begrepet, vitner om en polytetisk, wittgensteinsk tilnærming til hva som gir begrepet mening. Samtidig kan man si at i forhold til religionsvitenskaplige definisjoner av begrepet religion, er definisjonen som benyttes inkluderende og omfatter muligvis i flere tilfeller fenomener som religionsforskere ikke ville inkludert i en slik definisjon. Man kan muligens si at informantenes forståelse av religion innebærer en form for funksjonell tilnærming til begrepet. I visse tilfeller tenderer imidlertid informantenes avgrensning av religionsbegrepet til å være en form for substansiell definisjon, som forutsetter troen på en guddom, eller overnaturlige vesener eller verdener. Jeg har likevel inntrykk av at informantene generelt har en tilnærming til religion som inkluderer et stort spekter av ulike overbevisninger og tradisjoner. Grunnen til at religionsbegrepet behandles på denne inkluderende måten kan bunne i det store fokuset på risikosituasjonen ved retur av asylsøkere til hjemlandet. Det er viktig at de som har krav på beskyttelse skal få det og man må derfor operere med et omfangsrikt religionsbegrep. De vage skillene mellom de ulike konvensjonsgrunnene, samt paragraf 28 b) som sier at personer som risikerer drap, tortur, frihetsberøvelse eller annen umenneskelig behandling ved retur også har krav på asyl, gjør at religionsbegrepet antagelig blir mindre viktig.

Muligvis kan man kritisere utlendingsforvaltningens tilnærming til religionsbegrepet på samme grunnlag som Kessler. Han kritiserer både essensialistiske og polytetiske definisjoner for enten å være for vide og inkludere mer enn de burde, for å være for smale og ekskluderer for mye, eller for å være for upresise og vage. Likevel er det viktig å merke seg at

¹⁵² Krogseth, "Religionsdefinisjon - et problematisk prosjekt", 67.

alle definisjoner har et formål. Målet med å definere religionsbegrepet i behandling av asylsøknader er å avgjøre hvem som er flyktning og dermed har krav på beskyttelse, og hvem som ikke har krav på slik beskyttelse. Som den amerikanske sosiologen William Sims Bainbridge hevder, skal forskningens definisjoner fungere som et redskap for teorier. For et praksisfelt som behandling av asylsøknader, har definisjoner et annet formål, men i begge tilfeller bruker man som regel definisjoner for å avgrense et område man ønsker å undersøke. Ifølge Bainbridge er definisjonen et redskap som er valgt, ikke fordi den er sann, men fordi den fungerer til det formålet man trenger den til.¹⁵³ Den britiske religionsforskeren Robert Baird tar noenlunde samme standpunkt og hevder at definisjoner av religion skal være funksjonelle i forhold til et forskningsmål. Baird argumenterer for at det er nyttig å ha flere definisjoner av religion, slik at de kan tilpasses forskningsmaterialet og målsetningen med forskningen.¹⁵⁴ Slik sett kan man anerkjenne tilnæringsmåten som benyttes i behandling av asylsøknader, til tross for at den ikke tar høyde for nyansene som finnes i religionsvitenskaplig anerkjente definisjoner. Som det også ble påpekt av en av informantene: Det ikke nødvendigvis slik at den religionsdefinisjonen som benyttes i arbeidet med å avgjøre om noen er flyktning eller ikke, passer på andre rettsområder som også tar for seg religion. Det kan se ut til at utlendingsforvaltningen har et religionsbegrep som fungerer, ikke fordi det er velavgrenset slik det bør være i forskningen, men fordi det er nyansert og baseres på internasjonale rettighetskonvensjoner.¹⁵⁵ Målet med utlendingsforvaltningens religionsdefinisjon er å avgjøre hvorvidt noen trenger beskyttelse i form av asyl. På bakgrunn av dette kan man muligens argumentere for at definisjonen som brukes i dag er tilstrekkelig.

¹⁵³ Greil og Bromley, red., *Defining religion*, 7.

¹⁵⁴ Robert D. Baird, *Category Formation in the History of Religions* (Berlin: Mouton de Gruyter, 1971).

¹⁵⁵ Det er imidlertid ikke mulig å si sikkert hvorvidt religionsbegrepet og religionsforståelsen utlendingsforvaltningen opererer med faktisk er så nyansert som mitt materiale indikerer. Som et mulig videre forskningsprosjekt kan det derfor være interessant å undersøke UDIs og UNEs asylpraksis i større omfang, ved å gjennomgå blant annet sakspapirer og vedtak for å stadfeste hvordan utlendingsforvaltningen faktisk bruker religionsbegrepet.

4 Forfølgelse

Ifølge mine informanter er forfølgelse det viktigste og vanskeligste begrepet de jobber med. Det ser ut til å være en utfordring å avgjøre hvor grensene går: Hvor omfattende må diskrimineringen og trakasseringen være for å kunne kalles forfølgelse i lovens forstand? Etersom begrepet forfølgelse er vagt og uklart hevder informantene at det kan være vanskelig å vite når man har passert grensen for forfølgelse.

Forfølgelsesbegrepet er et svært komplekst begrep, og det finnes ingen entydig definisjon av begrepet, verken i flyktningkonvensjonen eller i andre internasjonale kilder. Det har blitt gjort flere forsøk på å definere begrepet, uten at man har lyktes med å konstruere en universelt akseptert definisjon.¹⁵⁶ Jeg vil her kun berøre selve forfølgelsesbegrepet i overflaten, ettersom en utførlig analyse av dette begrepet vil kunne utgjøre et forskningsprosjekt i seg selv. Dette begrepet er ikke ment å være hovedproblemstillingen i denne oppgaven.¹⁵⁷

Jeg vil likevel begynne med å kort redegjøre for hva som innbefattes i begrepet forfølgelse, samt gi et innblikk i hvordan begrepet tolkes i norsk praksis. Slik blir det enklere å følge argumentasjonen videre i kapitlet. Jeg vil deretter ta for meg karakteristiske typer av forfølgelse på bakgrunn av religion, før jeg diskuterer problemstillinger knyttet til det å sannsynliggjøre en søkers tilknytning til en religion eller tro.

4.1 Hva er forfølgelse?

Det kommer ikke klart frem av verken flyktningkonvensjonen eller utlendingsloven hva forfølgelsesbegrepet skal innebære. Flyktningkonvensjonen tar ikke for seg begrepet spesifikt, men ifølge UNHCRs "Håndbok om prosedyrer og kriterier for å fastsette flyktnings rettsstilling" (Håndboka) kan man ut fra flyktningkonvensjonens artikkel 33, om vern mot retur, tolke hva som skal legges i begrepet forfølgelse.¹⁵⁸

¹⁵⁶ UNE, "Kravet til forfølgelsens art og omfang - terskelen", Utlendingsnemnda, praksisnotat, 13.01.2010, <http://une.no/Praksis2/Notater/Kravet-til-forfolgelsens-art-og-omfang--terskelen/> (opp søkt 03.02.2011); UNHCR, "Håndboka", pkt. 51.

¹⁵⁷ For en mer inngående analyse av begrepet, se eksempelvis Einarsen, *Retten til vern som flyktning*, 285-326; eller Gjelsvik, "Flyktningbegrepet etter flyktningkonvensjonen".

¹⁵⁸ UNHCR, "Håndboka", pkt. 51.

Ingen kontraherende stat må på noen som helst måte utvise eller avvise en flyktning over grensen til områder hvor hans liv eller frihet ville være truet på grunn av hans rase, religion, nasjonalitet, politiske oppfatning eller det forhold at han tilhører en spesiell sosial gruppe.¹⁵⁹

Derav kan man lese at drap og frihetsberøvelse på grunnlag av en av de fem konvensjonsgrunnene er forfølgelse.¹⁶⁰ I Håndboka utdypes det at alvorlige brudd på menneskerettighetene også kan kvalifisere som forfølgelse, dersom det er en årsakssammenheng med en av de fem konvensjonsgrunnene. Utover dette kan andre skadelige handlinger og trusler, eller en kombinasjon av tiltak som i seg selv ikke utgjør forfølgelse, såkalt kumulativt grunnlag, utgjøre forfølgelse i visse tilfeller.¹⁶¹

I utlendingslovens paragraf 29 er det gjort forsøk på å tolke forfølgelsesbegrepet. Her står det beskrevet typiske handlinger som kan utgjøre forfølgelse. Handlingene må

a) enkeltvis eller på grunn av gjentakelse utgjøre en alvorlig krenkelse av grunnleggende menneskerettigheter, særlig slike rettigheter som ikke kan fravikes i medhold av artikkel 15 nr. 2 i den europeiske menneskerettskonvensjonen av 4. november 1950, eller; b) utgjøre flere forskjellige tiltak, herunder krenkelser av menneskerettigheter, som til sammen er så alvorlige at de berører et menneske på en måte som kan sammenliknes med situasjonen beskrevet i bokstav a.¹⁶²

Avgrensingen i utlendingsloven inkluderer flere av perspektivene fra flyktningkonvensjonen og Håndboka. Retten til liv, vern mot tortur, slaveri eller frihetsberøvelse uten lov og dom, beskyttes gjennom referansen til artikkel 15 nr. 2 i EMK, og det er de samme rettighetene som synes å være de "ufravikelige menneskerettighetene".¹⁶³ Videre tas det hensyn til at en kombinasjon av handlinger til sammen kan utgjøre forfølgelse. Det er særlig fokus på krenkelse av menneskerettigheter, og særlig de såkalt ufravikelige menneskerettighetene. Menneskerettighetene av 1948 skal verne om menneskets grunnleggende rettigheter og friheter, og de grunnleggende rettighetene som omtales i utlendingsloven er en henvisning til disse. Dermed gjøres det klart at religionsfriheten er en grunnleggende menneskerett. Det presiseres imidlertid i forarbeidene til utlendingsloven at ikke alle brudd med grunnleggende menneskerettigheter utgjør forfølgelse. "For eksempel vil ikke en krenkelse av

¹⁵⁹ FN, "Flyktningkonvensjonen", art. 33.

¹⁶⁰ Frihetsberøvelse i form av straffer for vanlige lovovertridelser kvalifiserer normalt ikke til forfølgelse, ifølge UNHCR, "Håndboka", pkt. 56. Se også pkt. 57-60.

¹⁶¹ UNHCR, "Håndboka", pkt. 51-53.

¹⁶² LOV-2008-05-15-35, "Utlendingsloven", § 29.

¹⁶³ Artikkel 15 nr. 2 i EMK lyder: "Intet fravik fra artikkel 2, untatt med hensyn til død som følger av lovlige krigshandlinger, eller fra artiklene 3, 4 (avsnitt 1) og 7 skal bli gjort etter denne bestemmelse". Disse fire artiklene har titlene: "Retten til liv"; "Forbud mot tortur"; "Forbud mot slaveri og tvangsarbeid"; og "Ingen straff uten lov og dom". For fullstendig artikkeltekst se Europarådet, "Europeiske menneskerettskonvensjon (EMK)".

religionsfriheten i form av begrensninger i adgangen til å drive misjonering i hjemlandet, uten videre gi rett til internasjonal beskyttelse.”,¹⁶⁴ står det presisert i forarbeidene. Anførsler knyttet til misjonsvirksomhet vil diskuteres senere i oppgaven.

Ifølge informantene er ikke definisjon av forfølgelsesbegrepet noe det arbeides mye med. Noe som for øvrig er påfallende, ettersom de sier at forfølgelse er det viktigste og vanskeligste begrepet de jobber med. Det synes å være enighet blant informantene om at forfølgelse spesielt er alvorlige krenkelser eller alvorlige overgrep, og særlig brudd med de ”grunnleggende, ufravikelige menneskerettighetene”¹⁶⁵: retten til liv, og beskyttelse mot tortur og frihetsberøvelse. Men terskelen er høy. Mindre alvorlig vold i forbindelse med eksempelvis avhør, arrestasjoner eller kortvarig frihetsberøvelse utgjør ikke forfølgelse, hevder informantene. Ifølge en informant, vil Norge forsøke å legge terskelen på samme nivå som andre europeiske land det er naturlig å sammenlikne seg med i vurderingen av hva som utgjør forfølgelse.

4.1.1 Er diskriminering forfølgelse?

I saker som omhandler religionsbasert forfølgelse, er det ofte et spørsmål om hvorvidt tiltakene vedkommende blir utsatt for kvalifiserer som forfølgelse, eller faller i kategorien diskriminering og trakassering. Både informantene og FNs ulike veiledninger presiserer at diskriminering normalt ikke kvalifiserer som forfølgelse. Diskriminering kan imidlertid regnes som forfølgelse dersom forskjellsbehandlingen er svært skadelig for personen det gjelder. Forskjellsbehandling som fører til forfølgelse kan eksempelvis være elementer som truer en persons livsgrunnlag, som total utestenging fra goder andre i samfunnet har tilgang til, forteller informantene. Eksempler som trekkes frem, er utestenging fra arbeidsmarkedet, utdanning og helsevesen. Delvis utestenging fra allmenne goder, er ikke tilstrekkelig for å få innvilget asyl i Norge, hevder en informant; en uttalelse som samsvarer med UNEs praksisnotat.¹⁶⁶ Informanten påpeker at heller ikke fullstendig utestenging nødvendigvis er tilstrekkelig. Dersom humanitærsituasjonen der søkeren kommer fra generelt sett er svært vanskelig, vil vedkommende være i samme situasjon som veldig mange andre. Dersom ingen

¹⁶⁴ AID, "Ot.prp. nr. 75 (2006-2007). Om lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven)", 84.

¹⁶⁵ Informantuttalelse.

¹⁶⁶ UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", pkt. 17; UNE, "Kravet til forfølgelsens art og omfang - terskelen".

har tilgang til arbeid, utdanning eller helsetjenester, kan heller ingen stenges ute fra disse godene. Sosioøkonomiske forhold, altså vanskelig humanitærsituasjon, vil ifølge flere informanter tillegges liten vekt når det vurderes om man skal innvilge asyl. Utestenging fra allment tilgjengelige goder anses imidlertid som forfølgelse av UNHCR.¹⁶⁷ Håndboka innbefatter de samme eksemplene på diskriminering som kan utgjøre forfølgelse som informantene nevner – utestenging fra arbeidsmarkedet, utdanning og helsevesen – men inkluderer i tillegg en persons rett til å utøve sin religion som eksempel.¹⁶⁸ Inkluderingen av religiøs utøvelse nevnes ikke av informantene, noe som muligens kan indikere at innskrenking av en persons rett til religiøs praksis ikke anses som diskriminering av norske utlendingsmyndigheter. Dette aspektet vil diskuteres senere i oppgaven.

I saker der religion er anført som forfølgelsesgrunn hevder flere av informantene at kjønn sjelden er i fokus. De forteller at det er flest menn som anfører forfølgelse basert på religion. Dersom det er sannsynliggjort at overgrep har skjedd på grunn av religiøs tilknytning, er det irrelevant om søkeren er kvinne eller mann, mener informantene. Andre informanter forteller imidlertid at kjønn kan være i fokus i forfølgelsessaker. Kvinner vil på visse områder kunne oppleve overgrep menn ikke opplever, og vil da kunne ha lettere for å få asyl. En informant bruker afghanske kvinner som eksempel: ”Afghanske kvinner som kommer alene får innvilget asyl”. Ifølge informanten er dette fordi enslige kvinner er i en spesielt utsatt situasjon i Afghanistan. UNHCR nevner eksempler på religionsbasert forfølgelse som kan oppleves sterkere for det kvinnelige kjønn: Kvinner er mer utsatt for tvangsekteskap som mindreårig, æresdrap i religionens navn eller kjønnslemlestelse av religiøse grunner.¹⁶⁹ En informant viser til et eksempel fra britisk rettspraksis, der en iransk kvinnelig konvertitt fikk innvilget asyl – ikke på grunnlag av det hun kunne risikere som kvinne, og ikke på grunnlag av det hun kunne risikere som konvertitt, men på grunnlag av det hun kunne risikere som enslig, kvinnelig konvertitt fra Iran – den interseksjonelle diskrimineringen hun risikerte gjorde at hun var utsatt for forfølgelse.

Interseksjonalitet er et uttrykk særlig knyttet til jussprofessor Kimberle Crenshaw. Ideen om interseksjonell diskriminering kommer fra det engelske begrepet ”intersection”, ”veikryss”, og dreier seg om sammenvevde grunnlag for diskriminering. Et eksempel Crenshaw selv bruker, er møtet mellom rasediskriminering og kjønnsdiskriminering: Svarte kvinner opplever diskriminering på en annen måte enn hva kvinner generelt gjør, eller svarte

¹⁶⁷ UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", pkt. 17; UNHCR, "Håndboka" pkt. 54.

¹⁶⁸ UNHCR, "Håndboka", pkt. 54.

¹⁶⁹ UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", pkt. 24.

gjør på generell basis. Den spesielle typen diskriminering som oppleves av svarte kvinner skjer i ”veikryset” mellom de to diskrimineringsformene.¹⁷⁰ Dette kan knyttes direkte til eksemplet informanten bruker om den kvinnelige konvertitten fra Iran, der risikoen for forfølgelse når nye høyder i ”veikryset” mellom risikoen som kvinne og risikoen som konvertitt.

Interseksjonell diskriminering er nært beslektet med det som kalles multippel diskriminering eller forskjellsbehandling, der flere årsaker bringes inn som grunnlag for diskrimineringen.¹⁷¹ Dersom en asylsøker blir diskriminert, trakassert, risikerer vold eller fengsel – flere ulike aspekter som gjør at vedkommende opplever en uholdbar situasjon – kan dette samlet sett utgjøre forfølgelse og videre være grunnlag for å få asyl. Normalt vil ikke slik diskriminering kunne kalles forfølgelse. Men dersom vedkommende gjentatte ganger opplever forskjellsbehandling, som en type multippel diskriminering, vil man etter vurdering se om hendelsene samlet sett når opp til forfølgelse. Lovens kriterier for forfølgelse er alvorlige krenkelser av grunnleggende menneskerettigheter, og det er en forholdsvis høy terskel, ifølge en informant. Informantenes utsagn synes å stemme godt overens med slik etablert praksis skal være, ifølge UNEs praksisnotat om terskelen for forfølgelse. Der det står spesifisert at trakassering, diskriminering og kortvarig fengsling normalt faller utenfor forfølgelsesbegrepet.¹⁷² Det er likevel snakk om en toleransegrense, slik at nevnte interseksjonell eller multippel diskriminering kan omfattes av forfølgelsesbegrepet dersom overgrepene er av tilstrekkelig alvorlig karakter. Terskelen for å få innvilget asyl i Norge er såpass høy at det skal mye til for at diskriminering og trakassering kvalifiserer for asyl her i landet. Det er hovedsakelig trusler om drap, tortur eller frihetsberøvelse som må til for å kunne defineres som flyktning.

I tillegg vektlegger saksbehandlerne i hovedsak fare for fremtidig forfølgelsesrisiko. Enkelte informanter sier at det som har skjedd søkeren tidligere er uten betydning, mens andre hevder det er et sentralt moment. De er likevel enige om at det er hva som kan skje i fremtiden som gir grunnlag for asyl. Det foretas dermed en risikovurdering av hvorvidt det foreligger tilstrekkelig risiko ved retur av søker til hjemlandet. ”Det er jo klart at det er den vurderingen som er den aller vanskeligste”, sier en informant. Videre kan man si det er

¹⁷⁰ Kimberle Crenshaw, "The Intersectionality of Race and Gender Discrimination", i *The Intersectionality of Race and Gender Discrimination*, (Paper, 2000).

¹⁷¹ Sandra Fredman, "Positive Rights and Positive Duties. Addressing intersectionality", i *European Union Non Discrimination Law. Comparative Perspectives on Multidimensional Equality Law 2009*, red. av Dagmar Schiek og Victoria Chege, (Routledge, 2009), 75-76.

¹⁷² UNE, "Kravet til forfølgelsens art og omfang - terskelen".

sikkerhetssituasjonen der en søker kommer fra som er avgjørende for om det innvilges asyl eller ikke. Et viktig argument i behandling av asylsøknader er hjemlandets myndigheters vilje og evne til å beskytte sine borgere. I utlendingsloven står det eksplisitt at ”Retten til anerkjennelse som flyktning etter første ledd gjelder ikke dersom utlendingen kan få effektiv beskyttelse i andre deler av hjemlandet enn det området søkeren har flyktet fra (...).”¹⁷³ Beskyttelse i Norge er dermed subsidiært til beskyttelse i hjemlandet. Dersom myndighetene ikke har mulighet eller vilje til å beskytte søkeren der vedkommende bor, er det ikke urimelig å henvise til såkalt internflukt der asylsøkeren anbefales å flytte til et annet område av hjemlandet, gjerne en storby eller et område som har en større andel av den aktuelle minoriteten, dersom vedkommende kan være trygg der. Man anser det som lite sannsynlig at forfølgerne er interessert i å forfølge vedkommende på tvers av landet. Dette gjelder særlig dersom forfølgeren er eksempelvis familie, bekjente eller andre i lokalsamfunnet. Dersom forfølgeren derimot er myndighetene vil saken være en annen – da er det liten sjanse for at noen vil beskytte deg ved retur, og sannsynligheten for å få flyktningstatus tilsvarende større.

4.1.2 Ulike terskler for ulike land?

En av mine informanter hevder at det utvikler seg ulik praksis og ulike terskler for hva som regnes som forfølgelse i de ulike underavdelingene i asylavdelingen: ”Jeg opplever det at det på noen av landene hvor det tidligere har kommet veldig mange søkere, så legger man terskelen høyere og høyere og høyere”.¹⁷⁴ For land som Irak eller Tsjetsjenia, som det kom tusenvis av asylsøkere fra på 2000-tallet, går terskelen opp. For Eritrea har det ennå ikke skjedd, men informanten mener det bare er et tidsspørsmål før terskelen går opp også for dette landet. Det er med andre ord spesielt for land det kommer mange asylsøkere fra, at terskelen går opp. Enkelte av de informantene som arbeider på saksbehandlingsnivå, mener dette er fordi Norge vil signalisere at det ikke er noe poeng for grunnløse asylsøkere å komme hit, selv om den generelle situasjonen kan være urolig. En annen saksbehandler mener at det også er snakk om innvandringspolitiske hensyn – en frykt for å skape såkalt presedens fremstår som viktig i enkelte tilfeller. En diskusjon av presedens vil tas senere i oppgaven.

En annen grunn til at terskelen legges høyere, kan være økt kunnskap om områdene det kommer mange søkere fra. Det opprettes praksisnotater for land det kommer mange

¹⁷³ LOV-2008-05-15-35, "Utlendingsloven", § 28.

¹⁷⁴ Informantuttalelse.

søkere fra, og man opparbeider seg etter hvert høy land- og områdekunnskap etter å ha utredet mange saker. I praksisnotatene beskrives typiske situasjoner en som behandler asylsøknader kommer borti og hvordan man normalt håndterer slike saker, forteller en informant. Dette kan man se av eksempelvis UDIs praksisbase, der enkelte land er presentert med praksisnotater.¹⁷⁵ En informant mener det er viktig å merke seg at for land det er vanskelig å samle inn data og bakgrunnsinformasjon om, som eksempelvis Eritrea, må terskelen legges lavere enn for andre land det er enklere å skaffe til veie nødvendig kunnskap om. ”Vi vet de kan risikere forfølgelse”, forteller en informant, ”men vi vet ikke helt hva. Vi må derfor anta det verste og derfor innvilges stort sett asylsøknader fra eritreiske borgere. Tvilen skal komme søkeren til gode.”¹⁷⁶

4.2 Forfølgelse på grunn av religion

Det er usikkert hvor mange som ankommer Norge med anførsler om religionsbasert forfølgelse, men en representant fra UDI tror det er relativt få med slike anførsler – i hvert fall av de som anfører religion alene. Informanten tror heller det er flere tilfeller hvor det er snakk om for eksempel en blanding av religion og politikk, eller religion og etnisitet. Dette er noe det ser ut til å være enighet om også blant de andre informantene.

Som nevnt i kapittel 3 om religionsbegrepet, har enhver rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet gjennom menneskerettighetserklæringen, Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP).¹⁷⁷ Man har rett til å anta religion eller overbevisning etter eget valg, til å endre religion eller overbevisning, og til å gi uttrykk for dette både offentlig og privat, alene og sammen med andre. Utøvelsen av religion eller tro kan ta ulike former, blant annet gjennom gudstjeneste, tilbedelse, iakttagelse av religiøse skikker, andaktsutøvelser, praksis og undervisning.¹⁷⁸ Mens retten til å anta en religion eller tro etter eget valg er absolutt, kan retten til å gi uttrykk for den gis visse begrensninger. For at begrensningene i religionsfriheten

¹⁷⁵ UDI, *Beskyttelse (asyl)*, Oversikt over sentralt, skriftlig materiale tilknyttet beskyttelse (asyl). Utlendingsdirektoratet,

[http://udiregelverk.no/sitecore/content/Home/UDIRregelverk/Topics%20and%20rules/Beskyttelse%20\(asyl\).aspx](http://udiregelverk.no/sitecore/content/Home/UDIRregelverk/Topics%20and%20rules/Beskyttelse%20(asyl).aspx) (oppført 30.03.2011).

¹⁷⁶ Informantuttalelse.

¹⁷⁷ For mer om konvensjonene og flyktningdefinisjonen, se appendiks.

¹⁷⁸ Europarådet, "Europeiske menneskerettskonvensjon (EMK)"; FN, "Sivile og politiske rettigheter (SP)"; FN, "Menneskerettighetserklæringen".

skal aksepteres må de, ifølge SP, være lovfestet og være ”nødvendig for å beskytte den offentlige sikkerhet, orden, helse eller moral, eller andres grunnleggende rettigheter og friheter.”¹⁷⁹ Begrensningene i religionsfriheten, slik de er beskrevet i SP og EMK, skal tolkes strengt ifølge høykommissæren for menneskerettigheters generelle kommentar om tanke-, samvittighets-, og religionsfrihet.¹⁸⁰ Det er på ingen måte tillatt å pålegge restriksjoner i religiøs manifestasjon utover grunnene som er spesifisert, og restriksjonene skal ikke implementeres på en diskriminerende måte eller med diskriminering som konsekvens, ifølge denne kommentaren. Legitime begrensninger i religionsfriheten er, ifølge UNHCRs retningslinjer, eksempelvis å forhindre kriminelle handlinger, som ritualdrap, hindre praksiser som strider imot ideen om barnets beste, eller kriminalisering av hatefulle ytringer.¹⁸¹ Det spesifiseres også eksplisitt at det ikke spiller noen rolle om begrensningen støttes av majoritetsbefolkningen eller ikke: ”The fact that a restriction on the exercise of a religious freedom finds the support of the majority of the population in the claimant’s country of origin and/or is limited to the manifestation of the religion in public is irrelevant.”¹⁸² Begrensningene som kan ilegges religionsfriheten vitner om at religionsfriheten ikke skal anses som en ukrenkelig menneskerett, sier informantene. Informantene forteller videre at det ikke er slik at enhver inngripen i religionsfriheten er en krenkelse av menneskerettighetene og videre et grunnlag for å få asyl. Ut fra FNs kommentarer og rettledninger, fremstår det imidlertid som en krenkelse av religionsfriheten dersom en person hindres i å manifestere sin religion offentlig, med mindre restriksjonene kan forsvares ut fra unntaksregelen.

Inngripen i religionsfriheten, som å bli hindret fra å gå på bønnemøter eller andre typer religiøse samlinger, eller å bli hindret i å ikle seg religiøs klesdrakt eller bære religiøse symboler, anses ifølge informantene i de fleste sammenhenger for ikke å utgjøre forfølgelse. En informant sammenlikner dette med laïcité-prinsippet i Frankrike, det skarpe skillet mellom stat og kirke, hvor religiøse symboler er ulovlige i for eksempel skolen.¹⁸³ Ingen søker fra Frankrike ville fått innvilget en søknad om forfølgelse på grunn av religion, basert kun på eventuell hindring av å praktisere sin religionsfrihet, mener informanten. Frankrike er eksempel på et land som har en lovfestet restriksjon i religionsfriheten. Dessuten er

¹⁷⁹ FN, "Sivile og politiske rettigheter (SP)", art. 18.

¹⁸⁰ OHCHR, "General comment no. 22: The right to freedom of thought, conscience and religion (Art. 18 (SP))", pkt. 8.

¹⁸¹ Egen oversettelse av det engelske uttrykket "hate speech".

¹⁸² UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", pkt. 15.

¹⁸³ For en grundig gjennomgang av laïcité-prinsippet, se eksempelvis T. Jeremy Gunn, "Religious Freedom and Laïcité: A Comparison of the United States and France", i *Birmingham Young University Law Review*, (2004): 419-506, <http://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/byulr2004&id=435> (oppført 07.04.2011).

samfunnsforholdene i Frankrike tryggere enn i eksempelvis Iran – man risikerer ikke drap, frihetsberøvelse eller tortur i Frankrike.¹⁸⁴ Andre informanter mener imidlertid at enkle inngrep i religionsfriheten, der personer blir hindret fra å samles til for eksempel bønnemøter eller bryllup, i enkelte tilfeller kan innebære forfølgelse, som ved tidligere nevnte interseksjonell og multipl diskriminering. Personer som risikerer å bli fengslet for å delta i religiøse samlinger, vil kunne være utsatt for forfølgelse, men det avhenger av lengden på fengselsstraffen og om de blir utsatt for umenneskelig behandling eller tortur i fengselet. Gjentatte arrestasjoner kan vel å merke indikere at personen har noe verre i vente, sier en informant.

Ifølge informantene skal det i prinsippet ikke spille noen rolle hva slags religiøs tilknytning søkeren har, så lenge noen vil forfølge vedkommende på grunn av religiøs tilhørighet. Om den er ekte eller ikke, spiller ingen rolle så lenge forfølgerne tror søkeren har en viss religiøs tilhørighet.¹⁸⁵ Informantuttalelsene bekrefter dermed det som står om tillagt religiøs tilhørighet i utlendingsloven og ulike veiledninger.¹⁸⁶ Man kan si at det er forfølgerens syn på den forfulgte som er viktig, ikke den forfulgtes syn på seg selv. Som eksempel kan man henviser til en uttalelse fra en informant: ”Du kan ha en søker som ikke er pinsevern overhodet, men staten tror han er og forfølger ham på grunn av det. Da vil han bli ansett for å være forfulgt på grunn av konvensjonsgrunnen religion, selv om han selv ikke mener å være det [pinsevern].”¹⁸⁷

4.3 Karakteristiske typer av forfølgelse

Etter intervju med ansatte i asylavdelingene i UDI og UNE, og analyser av ulike praksisdokumenter, viser det seg at det gjerne er tre saker som utmerker seg når det handler om forfølgelse på bakgrunn av religion: konvertering, misjonering og tilhørighet til en utsatt eller ulovlig religiøs gruppe eller minoritet. Felles for dem alle er at troverdighet og sannsynliggjøring av religiøs tilhørighet er viktige momenter i behandlingen av den enkelte asylsak.

¹⁸⁴ Men kvinner som bærer heldekkende *niqab* (som dekker ansiktet) i det offentlige rom kan nå idømmes bøter. Loven trådte i kraft i 11. april 2011. Se eksempelvis Ilham Hassan, "Tilslørt heksejakt?", Avisartikkel, *Morgenbladet*, 15.04.2011.

¹⁸⁵ LOV-2008-05-15-35, "Utlendingsloven", § 30; UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", art. 9; UNE, "Anførsler om forfølgelse på grunn av religion".

¹⁸⁶ For mer informasjon om dette, se appendiks side 97-98.

¹⁸⁷ Informantuttalelse.

4.3.1 Tilknytning til en utsatt eller ulovlig religiøs gruppe

En utbredt form for forfølgelse basert på religion, er at en person tilhører en gruppe som er diskriminert eller utsatt i et land, enten sosialt eller gjennom lovverket. Ifølge informantene er det ikke nødvendigvis tilfelle at personen har falt fra den "riktige" religionen, men også mulig at vedkommende hele veien har tilhørt en skole eller retning som ikke har vært akseptert. Det å ikke være religiøs i et samfunn hvor religion gjennomsyrrer alt, kan også være årsak til forfølgelse. Oftest dreier det seg om at man har en avvikende religiøs praksis som staten ikke anerkjenner, og blir forfulgt på bakgrunn av dette. Ifølge et praksisnotat fra UNE, er et viktig moment i vurderingen av slike saker hvorvidt det er religionsfrihet i landet søkeren kommer fra, og hvilke problemer tilknytningen til religionen kan medføre.¹⁸⁸ Eventuell diskriminerende lovgivning må være i bruk dersom den skal gi grunnlag for forfølgelse, sier informantene. Et annet viktig moment er hvordan lovgivningen benyttes. Dette bekreftes gjennom UNHCRs rettleiding for religionsbaserte asylsaker.¹⁸⁹ Som eksempel kan man trekke frem Nepal hvor lovverket forbyr konvertering og misjonering, men disse bestemmelsene anvendes sjelden. I Iran er det, ifølge landets islamske lovgivning, dødsstraff for apostasi, men ifølge UNEs praksisnotat blir heller ikke her bestemmelsene praktisert.¹⁹⁰ Ifølge informasjon fra Landinfo er imidlertid situasjonen forverret for iranske konvertitter og apostater. Apostasitiltaler har blitt mer vanlig den seneste tiden, og lovgivningen har blitt brukt som pressmiddel for å tvinge konvertitter fra islam tilbake til denne religionen igjen.¹⁹¹

I saker som dreier seg om tilknytning til en utsatt eller ulovlig gruppe, er ofte myndighetene forfølgeren. Et eksempel, som både er nevnt av informantene og i praksisnotater, er Eritrea. Typisk for eritreiske borgere er asylsøknader basert på forfølgelsesgrunnene "politisk oppfatning" eller "religion", og UNHCR anbefaler at borgere som flykter fra Eritrea får flyktningstatus.¹⁹² I Eritrea aksepteres kun fire trossamfunn: den koptiske kirke, den katolske kirke, evangelisk kristne og muslimer. Etter en proklamasjon i 2002 påbød eritreiske myndigheter alle religiøse organisasjoner å registrere seg, unntatt disse fire trossamfunnene. Ettersom registreringskravene er tilnærmet umulig å oppfylle, har alle

¹⁸⁸ UNE, "Anførsler om forfølgelse på grunn av religion".

¹⁸⁹ UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", pkt. 18.

¹⁹⁰ UNE, "Anførsler om forfølgelse på grunn av religion".

¹⁹¹ Landinfo, "Iran: Forverret situasjon for kristne konvertitter", Landinfo, respons, 01.03.2011, http://landinfo.no/asset/1557/1/1557_1.pdf (oppsøkt 07.04.2011), 4.

¹⁹² UDI, "Asylpraksis - Eritrea", Utlendingsdirektoratet, praksisnotat, <http://www.udiregelverk.no/default.aspx?path={D4BDF38C-2433-4A84-BE64-5C23D735F688}> (oppsøkt 31.03.2011).

andre trossamfunn blitt illegale.¹⁹³ Som konsekvens har mange minoriteter blitt utsatt for overgrep fra myndighetene, særlig karismatiske bevegelser som Jehovas vitner, ulike pentekostale menigheter og såkalt radikal islam. Det rapporteres om at personer tilknyttet minoritetsreligioner risikerer fengsling i forbindelse med ulike sammenkomster som bryllup, gudstjeneste, eller bibel- og bønnegrupper. Fengslingene forekommer ofte uten lov og dom, folk blir utsatt for overgrep i fengslene og de tvinges til signere på at de ikke lenger vil utøve sin tro.¹⁹⁴ Utover dette er Eritrea en militærstat, der det er obligatorisk militærtjeneste for begge kjønn mellom 18 og 50 år. Ettersom Jehovas vitner av religiøse årsaker er militærnektet, nektes de eritreisk statsborgerskap.¹⁹⁵ Ifølge flere informanter tillates det heller ikke at man leser religiøse bøker som Koranen eller Bibelen under militærtjenesten.

Usbekistan er et annet eksempel på at ren tilknytning til en religiøs gruppe kan gjøre en person utsatt for forfølgelse. Som i Eritrea krever usbekiske myndigheter registrering av religiøse grupper og organisasjoner, etter innføringen av religionsloven i 1998. De strenge registreringskravene gjør at blant annet grupper som Jehovas vitner har blitt nektet registrering fordi de ikke oppfyller kravene. Som konsekvens blir de uregistrerte, religiøse grupperingene illegale, og medlemmer risikerer straff dersom de eksempelvis samles til gudstjeneste eller misjonerer. Straffene for medlemmer av de uregistrerte, illegale gruppene er noe mildere enn straffene for medlemmer av de ulovlige gruppene, slik som islamske Hizb-ut Tahrir eller andre wahhabi-grupper, der medlemmene kan straffes med opptil 20 år lange fengselsstraffer. I praksis er det imidlertid ikke alltid slik at det skilles mellom illegale og ulovlige grupper i retten, slik at medlemmer av illegale religiøse grupperinger kan straffes like hardt som medlemmer av de ulovlige grupperingene.¹⁹⁶

4.3.2 Konvertering og misjonering

Forfølgelse på grunn av konvertering og misjonering er nært knyttet til hverandre. Mange av misjoneringsanførselene handler om personer som i utgangspunktet har konvertert fra en

¹⁹³ UDI, "Asylpraksis - Eritrea"; Landinfo, *Eritrea*, Landinformasjon, Landinfo, <http://landinfo.no/id/575.0> (opp søkt 31.03.2011). Slik tvangsregistrering av grupper er kun tillatt dersom den er "specified by law, objective, reasonable and transparent and, consequently, if they do not have the aim or the result of creating discrimination". Se UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", pkt. 19.

¹⁹⁴ UDI, "Asylpraksis - Eritrea"; Landinfo, *Eritrea*.

¹⁹⁵ Landinfo, *Eritrea*.. Se UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", pkt 25-26, for mer om militærnekt på religiøst grunnlag.

¹⁹⁶ Landinfo, *Usbekistan*, Landinformasjon, Landinfo, <http://landinfo.no/id/540.0#who> (opp søkt 31.03.2011).

religion til en annen, for så å ha begynt å misjonere. Jeg vil derfor redegjøre kort for begge disse karakteristiske formene for forfølgelse under ett.

Informantintervjuene og ulike praksisnotaer fra UNE og UDI gir inntrykk av at et stort antall av de religionsbaserte asylsakene dreier seg om konvertering. Videre er et inntrykk at hovedandelen av konvertittene er muslimer som har konvertert til kristendommen, enten i et muslimsk land eller etter ankomst til søkerlandet – såkalt subjektiv *sur place*-konvertering.¹⁹⁷ Anførsler om konvertering til kristendom fra hinduisme eller buddhisme har også forekommet, og mellom ulike retninger innenfor kristendommen eller islam.¹⁹⁸ Mange av de religionsbaserte asylsakene anføres av iranske borgere. En informant sier at misjoneringsanførsler i hovedsak fremlegges av iranske borgere, og ifølge Thom Arne Hellerslia gjelder de fleste dommene om religiøs forfølgelse fra lagmannsretten iranere som konverterer til kristendommen i Norge.¹⁹⁹ Troverdighet fremstår som ekstra viktig i konverteringssaker, for å avgjøre om en søker reelt og oppriktig har konvertert eller har gjennomført konversjon med intensjon om å oppnå flyktningstatus. Troverdighetsvurderinger tilknyttet konverteringssaker vil behandles grundig senere i oppgaven.

Informantene antar at det er visse terskler som må krysses for å gjennomføre en konvertering dersom utfallet blir at vedkommende vet at han eller hun risikerer forfølgelse ved retur til hjemlandet. Informantene antar derfor at konvertering må være et reflektert og veloverveid valg fordi konsekvensene for vedkommendes liv, familieforhold og forhold til lokalsamfunn, kan være store. Sentralt i vurderingen av en konverteringssak vil være hvorvidt den religionen man har konvertert til er ulovlig eller ikke i hjemlandet, og i hvilken grad konvertering tolereres av myndighetene. I UNEs praksisnotat står det at ”iranske konvertitter kan returneres til Iran såfremt de utøver sin religion innenfor de sosiokulturelle rammene i Iran”²⁰⁰ Det er vanskelig å si hvorvidt denne formuleringen forutsetter at konvertittene ligger opptret diskret med sin nye tro når de blir returnert til hjemlandet, eller hvorvidt det før en

¹⁹⁷ Subjektiv *sur place* betegner saker der beskyttelsesbehovet har oppstått etter at personen forlot hjemlandet, og er et resultat av personens egne handlinger – eksempelvis at personen konverterer etter at vedkommende forlot hjemlandet. Se Hellerslia, "I god tro", 25.

¹⁹⁸ UNE, "Anførsler om forfølgelse på grunn av religion"; UDI, "Asylpraksis - Syria", Utlendingsdirektoratet, praksisnotat, http://udiregelverk.no/default.aspx?path={736C0DB4-1671-4906-8BB4-0A34C34A4E1A}#_Toc273604478 (opp søkt 07.04.2011); UDI, "Asylpraksis - Afghanistan", Utlendingsdirektoratet, praksisnotat, <http://udiregelverk.no/default.aspx?path={DD43F1C6-855A-4889-91C2-8660FA0A27D0}> (opp søkt 07.04.2011); UDI, "Asylpraksis - Irak", Utlendingsdirektoratet, praksisnotat, http://udiregelverk.no/default.aspx?path={E59FA0F0-0ABD-4322-8CC0-37B8F83F2CFE}#_Toc256422742 (opp søkt 07.04.2011); UDI, "Asylpraksis - Iran", Utlendingsdirektoratet, praksisnotat, <http://udiregelverk.no/default.aspx?path={C959E641-F5BF-4887-9095-25293752FF62}> (opp søkt 07.04.2011).

¹⁹⁹ Hellerslia, "I god tro", 39.

²⁰⁰ UNE, "Anførsler om forfølgelse på grunn av religion".

eventuell retur vurderes om søkers religionsutøvelse vil være i strid med hjemlandets sosiokulturelle normer. I sistnevnte tilfelle er et spørsmål om det vil innvilges asyl dersom normene vil brytes ved tilbakesending av søkeren.

Personer som åpent viser sin religiøse overbevisning risikerer i større grad å bli utsatt for forfølgelse og alvorlige overgrep ved retur til hjemlandet. På hvilken måte vedkommende praktiserer sin religion, vil dermed kunne ha innvirkning på om personen vil bli utsatt for forfølgelse eller ikke. Dersom en person er pinsevenn, men aldri deltar på bønnemøter, ikke misjonerer, eller ikke snakker om sin overbevisning, er risikoen for at myndighetene oppdager at vedkommende er pinsevenn mye mindre enn om personen aktivt forkynner sin religion og deltar på bønnemøter og liknende, forteller en informant. Dermed er det gjerne slik at det dersom søkeren har en misjonerende, utadrettet form for religionsutøvelse er større sjanse for at vedkommende får opphold som flyktning. Som i alle saker, kommer det likevel an på den konkrete situasjonen søkeren befinner seg i og hvordan situasjonen er i landet søkeren kommer fra. Som nevnt, står det også presisert i forarbeidene til utlendingsloven at begrensninger i en persons mulighet til å misjonere ikke nødvendigvis utgjør forfølgelse.²⁰¹ I asylsaker der søker er fra land som Iran eller Pakistan, vil det vurderes hvorvidt søkers religionsutøvelse kommer i konflikt med de generelle normene for misjonsvirksomhet i landet, og søkeren forventes i flere sammenhenger å forholde seg til nevnte normer.²⁰² Som vi skal se av diskusjonen i kapittel 5, kan det sistnevnte aspektet komme i konflikt med religionsfriheten.

4.4 Troverdighets- og sannsynlighetsvurderinger

I alle saker som handler om forfølgelse på grunn av religion, er et viktig poeng om asylsøkeren har sannsynliggjort sin tilknytning til den aktuelle religionen eller overbevisningen. Selv om sannsynliggjøring antagelig er mest sentralt i konverteringssaker, er det også relevant i tilknytning til andre religions saker, som når en søker for eksempel anfører å tilhøre en utsatt religiøs minoritet. Troverdighet er viktig for å avsløre om søkere påberoper seg tilknytning til utsatte grupper uten å faktisk ha en relasjon til den aktuelle gruppen. At

²⁰¹ AID, "Ot.prp. nr. 75 (2006-2007). Om lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven)", 84.

²⁰² UNE, "Anførsler om forfølgelse på grunn av religion".

troverdighet er et sentralt moment i religionsanførsler, tydeliggjøres også eksplisitt av UNHCR: "Credibility is a central issue in religion-based refugee claims".²⁰³ En større diskusjon av dette vil komme i neste kapittel, kapittel 5.

Ifølge flere av informantene er vurderingen av hvorvidt søkeren tilstrekkelig har sannsynliggjort sin tilhørighet til den aktuelle grupperingen blant de vanskeligste vurderingene de gjør. En informant forteller at det tilnærmet er håpløst å skulle undersøke noens indre tro eller overbevisning – uttalelser som for øvrig vitner om en vestlig forståelse av religion. Ifølge informantene skal en slik sannsynliggjøring bære preg av en helhetsvurdering. I tillegg til å undersøke søkers kunnskaper om egen religion eller overbevisning, forsøker saksbehandlerne å kartlegge andre relevante faktorer, som eksempelvis egenopplevde seremonier eller annen religiøs utøvelse, eller tilknytning til religiøse fellesskap. Viktigst er, ifølge en informant, søkers refleksjoner rundt egen situasjon og begrunnelser for egen overbevisning. På bakgrunn av denne informasjonen, skal søknadsbehandler avgjøre hvor sannsynlig det er at søker tilhører religionen vedkommende anfører.

Troverdighet fremkommer tydelig ekstra viktig i konverteringssaker. Bakgrunnen er at det er viktig å fastslå om konverteringen er ekte og oppriktig, eller gjort bevisst for å oppnå opphold i søkerlandet. Tuan N. Samahon sammenlikner bekvemmelighetskonversjon²⁰⁴ med proformaekteskap, som i lang tid har blitt brukt for å oppnå oppholdstillatelse på falskt grunnlag i fremmede land.²⁰⁵ I mange tilfeller blir troverdighetsspørsmålet en problemstilling i subjektiv *sur place*-saker. Utlendingsloven tar for seg subjektiv *sur place* spesifikt:

Søkeren skal som hovedregel anerkjennes som flyktning etter første ledd også når beskyttelsesbehovet har oppstått etter at søkeren forlot hjemlandet, og skyldes søkerens egne handlinger. Ved vurderingen av om det skal gjøres unntak fra hovedregelen, skal det særlig legges vekt på (...) om det fremstår som mest sannsynlig at det hovedsakelige formålet med handlingene har vært å oppnå oppholdstillatelse.²⁰⁶

Fordi en asylsøknad skal avslås dersom konverteringen har vært strategisk, er det viktig å undersøke om målet med konverteringen har vært å få flyktningstatus. Troverdighet blir

²⁰³ UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", pkt. 28.

²⁰⁴ Begrepet "bekvemmelighetskonvertitt" brukes blant annet av domstolene, og viser til en asylsøker som har konvertert med et tanke på å få opphold i søkerlandet. Se eksempelvis Dom, 08-149198TVI-OTIR/10, *Shabir Aslamzade mot Utlendingsnemnda*, (Oslo tingrett, 05.03.2009); Dom, 09-074123ASD-BORG/03, *Utlendingsnemnda mot A (advokat Preben Kløvfjell, advokatfullmektig Djordje Borojevic)*, (Borgarting lagmannsrett, 26.10.2009).

²⁰⁵ Samahon, "The Religion Clauses and Political Asylum", 2211, 2215.

²⁰⁶ LOV-2008-05-15-35, "Utlendingsloven", § 28.

dermed ekstra viktig for å avsløre strategisk konvertering. UNHCRs rettleiding underbygger informantenes fokus på troverdighet: "In such situations [ved *sur place*-anførsler], particular credibility concerns tend to arise and a rigorous and in depth examination of the circumstances and genuineness of the conversion will be necessary".²⁰⁷

Konverteringstidspunktet blir følgelig viktig for troverdigheten i en sak, forteller informantene. Ifølge en informant er et viktig moment hvorvidt en søker har påbegynt sin religiøse praksis i hjemlandet. En annen informant poengterer imidlertid at man må vurdere hvorvidt situasjonen i hjemlandet har gjort det mulig for søkeren å konvertere der, og at det ikke bør stilles krav om at søkeren har påbegynt den religiøse praksisen i hjemlandet. En tredje informant anslår at 95 prosent av konverteringssakene dreier seg om konverteringer som har skjedd etter at søker forlot hjemlandet, og i cirka 60 prosent av sakene kommer anførselene om konvertering først etter at søker har fått første avslaget på søknaden om asyl. Det at anførselene om konvertering ofte kommer i klagerunden gjør det vanskeligere for søker å sannsynliggjøre at vedkommende er en reell konvertitt, mener flere informanter. Med andre ord kan det være vanskeligere å få innvilget asyl, desto senere i prosessen konverteringen er anført som forfølgelsesgrunn. Dette stemmer overens med rapporten "I god tro", som konkluderer med at jo tidligere konverteringen skjer jo mer taler det for at konverteringen er reell.²⁰⁸ På den annen side er det flere domsavsigelser hvor asylsøker har fått avslag med begrunnelse at dåp og konversjon har skjedd påfallende rask etter endelig avslag på asylsøknaden.²⁰⁹

Jeg mener imidlertid at det er viktig å være oppmerksom på at det dersom søker ikke har hatt mulighet for å komme i kontakt med andre religioner i hjemlandet, men først har kommet i kontakt med religionen vedkommende har konvertert til i søkerlandet, ikke nødvendigvis er så påfallende at anførselene om konvertering kommer sent i prosessen. Manglende kontakt med andre religioner enn majoritetsreligionen er typisk for blant annet Afghanistan, hevder en informant, hvor 99 prosent av borgerne er muslimer.²¹⁰ Teolog Jan Opsal konkluderer i artikkelen "Omvendelse fra islam til kristendom" med at vennskap med kristne ved konvertering til kristendommen spiller en avgjørende rolle for beslutningen om å konvertere, da det ofte er venner som introduserer vedkommende for religionen og

²⁰⁷ UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", pkt. 34-35.

²⁰⁸ Hellerslia, "I god tro", 47.

²⁰⁹ Dom, 09-074123ASD-BORG/03; Dom, 10-064385ASD-BORG/03, A (advokat Ann Helen Aarø) mot Staten v/Utlendingsnemnda, (Borgarting lagmannsrett, 10.01.2011).

²¹⁰ Se også Landinfo, *Afghanistan*, Landinformasjon, Landinfo, <http://landinfo.no/id/401.0> (oppøkt 08.04.2011).

menighetslivet.²¹¹ Dersom søker først kom i kontakt med religionen på for eksempel asylmottaket, vil det kunne ta noe tid før man eventuelt blir overbevist om å konvertere, før man så anfører religion som forfølgelsesgrunn. Man kan i en slik situasjon stille spørsmål ved hvorfor det eventuelt skulle være mer troverdig med en tidlig konvertering? Tuan N. Samahon argumenterer i artikkelen "The Religion Clauses and Political Asylum" for at konvertering til kristendom ofte skjer når personer opplever motgang, som ved død, skilsmisse, fengsling, sykehusinnleggelse, fattigdom eller liknende. Samahon skriver at det dermed ikke er usannsynlig at konvertering til kristendommen kan skje reelt i en situasjon der en asylsøker er i ferd med å få avslag på sin asylsøknad.²¹² Også Opsal konkluderer i sin artikkel med at en krise ofte går forut for en konvertering.²¹³

I sammenheng med enkelte konverteringssaker forteller flere av informantene at de ofte undersøker troverdigheten til menighetene søkerne hevder å ha vært døpt og konvertert i. Menighetens dåpspraksis blir undersøkt, og det sjekkes eksempelvis hva slags opplæring som kreves før dåpen gjennomføres, samt hvilken oppfølging vedkommende får etter dåpen. Hvilken religiøs retning som følges blir også undersøkt. Det er ikke uvanlig at pastorer, sogneprester og liknende gir uttalelser om søkeren på eget initiativ, forteller en informant.

4.4.1 Kunnskaper om egen religion eller overbevisning

Søkers kunnskaper om egen religion synes å være et sentralt moment i troverdighetsvurderingen. Kunnskaper er imidlertid kun aktuelt for å stadfeste at søker faktisk tilhører den troen vedkommende hevder å tilhøre, mener en informant: "Om ikke det er tvil om troverdigheten er det heller ikke interessant å undersøke kunnskapsnivået til søkeren."²¹⁴

Et inntrykk er at de med overordnede stillinger tenderer til å svare at kunnskap om egen religion eller overbevisning ikke er så viktig, mens flere av dem som jobber i underordnede stillinger på saksbehandlingsnivå mener dette er avgjørende for å sikre troverdigheten. En av rådgiverne jeg har snakket med mener det ikke er noen test, fordi religiøs tro ikke kan testes. En annen lurer på hvorfor de skal teste kunnskaper om religion: Dersom det ikke er tvil om troverdigheten i saken, vil ikke søkers kunnskaper bli testet. Ytterligere en annen informant mener den generelle holdningen er at man ikke undersøker

²¹¹ Jan Opsal, "Omvendelse fra islam til kristendom", i *Norsk tidsskrift for misjon*, 3 (2003): 147-162, 156, 160.

²¹² Samahon, "The Religion Clauses and Political Asylum", 2223-2224.

²¹³ Opsal, "Omvendelse fra islam til kristendom", 160.

²¹⁴ Informantuttalelse.

faktakunnskap, men at man har noen enkle kontrollspørsmål som eksempelvis alle kristne burde kjenne til. På den andre siden tenderer de som arbeider på behandlingsnivå, til å si at det er svært viktig med kunnskaper om egen religion, slik det vil fremkomme av neste avsnitt. De fleste informantene, både saksbehandlere og rådgivere, synes imidlertid å være enige om at sannsynlighetsvurderingen skal være en helhetsvurdering, som også baserer seg på andre opplysninger enn bare kunnskapsnivået. Refleksjoner rundt og gjengivelse av søkers egen livssituasjon skal også spille en rolle i vurderingen. Flere av informantene nevner at faktakunnskap lett kan tillæres, og de vet at mange asylsøkere får tips av menneskesmuglere på reisen til Norge eller leser referater fra asylintervjuer i forveien, og på denne måten forbereder seg før de søker asyl hos politiet. Det er derfor viktig at sannsynlighetsvurderingen består av mer enn bare en kunnskapstest. Det fremstår imidlertid som at det er stor forskjell på hvor mye vekt søknadsbehandlerne legger på søkerens konkrete kunnskaper om religiøse dogmer.

Flere informanter forteller at troverdigheten til søkerne undersøkes ved hjelp av konkrete kunnskapsspørsmål om deres religion eller overbevisning. Videre sier andre at de i stor grad tester søkers kunnskaper, og noen hevder kunnskapsnivået er avgjørende for søkers troverdighet: ”Har du ikke kunnskaper, har du ikke troen”, sier en informant. Et utdrag fra et av mine intervjuer illustrerer dette godt:

Jeg: Hvor viktig er det å ha kunnskaper om sin egen religion?

Informant: Ja, her er du inne på noe vesentlig. Sånn utlendingsforvaltningen jobber er det veldig, veldig viktig.

Jeg: I alle saker?

Informant: Ja. Det tror jeg. Dette er jo ofte det man også får kritikk for i klagesaker og i rettssaker, at man har lagt alt for stor vekt på at søkeren ikke har kunnskaper om religionen. Men det er viktig. (...) men det er klart at det er umulig å foreta en god saksbehandling, mener jeg da, hvis vi ikke kan kreve at søkeren har visse kunnskaper om sin religion, eller selvfølgelig kan gi en veldig god, plausibel forklaring på hvorfor han ikke har den kunnskapen. Men særlig i konvertittsaker så forventer vi jo at søkeren kan forklare om årsakene til at han ønsket å konvertere. Helt klart, så det er veldig viktig.²¹⁵

Har man tilknytning til tradisjoner som praktiserer voksendåp forventes også en del kunnskaper. Disse eksemplene viser tydelig at flere av saksbehandlerne mener det er viktig å ha kunnskaper om sin egen religion, dersom man skal kunne sannsynliggjøre en tilknytning til en religiøs gruppering som tilsier at søker vil bli forfulgt ved retur til hjemlandet. UNHCR

²¹⁵ Utdrag fra intervju.

advarer imidlertid mot detaljert kunnskapstesting, og hevder at slik kunnskap ikke nødvendigvis sier noe om oppriktigheten i søkerens overbevisning.²¹⁶ Fokuset på kunnskaper kan vise at religion av flere informanter forstås som ”tro”, fremfor en del av søkers identitet eller levemåte, slik det er definert av T. Jeremy Gunn og UNHCR.²¹⁷

En informant er imidlertid veldig kritisk til utlendingsmyndighetenes kunnskapstesting av søkerne, og mener at søknadsbehandlere mistenkeliggjør søkerne ved å stille slike spørsmål. Informanten mener de religionsbaserte asylsøknadene er problematiske, fordi det er tilnærmet umulig å måle personers religiøse overbevisning. Likevel mener informanten at religiøs overbevisning ofte måles gjennom kunnskapstesting for at man skal ha noe å basere avgjørelsen på, og dette mener vedkommende er veldig tvilsomt. Denne informantens uttalelser kan indikere at det i alle fall i visse underavdelinger legges mye vekt på det konkrete kunnskapsnivået hos asylsøkeren.

4.4.2 Hvilke kunnskaper forventes? Reell versus strategisk konvertering

Hvilket kunnskapsnivå saksbehandlerne forventer av asylsøkeren, varierer mellom de ulike informantene. Enkelte informanter forteller at de trekker frem Bibelen, Koranen eller andre kilder, og ber om bibelsitater, ber søker plassere hvor i Bibelen det står om eksempelvis påske, eller ramse opp de ti bud. Man vil også spørre om utførelse og grunnlag for overgangsritualer eller andre seremonier. Informanten mener spørsmålene er detaljerte og konkrete. Man vil også stille spørsmål om hva som kjennetegner religionens teologi, liturgi og ritualer, forteller en annen informant. En informant sier at ”dersom søker anfører at religionen er veldig viktig for ham, men han likevel ikke har kunnskap til å svare på noe som helst – da har søker et problem i forhold til troverdighet.”²¹⁸

Flere av informantene presiserer likevel at dersom søker svarer ”feil” på et av spørsmålene, vil det ikke nødvendigvis bety at løpet er kjørt. Kunnskapstesting skal kun være del av en helhetsvurdering av søkerens forklaring, som består av mer en kun en

²¹⁶ UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", pkt. 28-31.

²¹⁷ UNHCR, "Baltimore expert roundtable: Summary conclusions on religion-based refugee claims", pkt. 4-7; UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", pkt. 5-8; Gunn, "The complexity of religion in determining refugee status", 14-19.

²¹⁸ Informantuttalelse.

kunnskapstest. Men dersom søker beskriver en jødisk gudstjeneste fremfor en kristen, for eksempel, vil søkeren ha et problem, sier en informant.

Det tas høyde for at medlemmer av enkelte religiøse grupper ikke nødvendigvis har kunnskaper om den teologiske siden av sin tro, forteller flere av informantene. Det stilles ulike krav til ulike søkere, mener en informant. Dersom søkeren kommer fra en kultur der religionen står sterkt, betyr ikke det nødvendigvis at søker har et nært forhold til religionen, men religionen blir en slags kontekst. Man vil undersøke asylsøkerens "levde liv"²¹⁹ i form av skolegang eller utdanning, om vedkommende er fra byen eller bygda, familiens tilknytning til religion – alle sider ved en persons liv. Man vil ta hensyn til helheten i historien: Det er ikke kun kunnskaper om egen tro som er avgjørende. Mange av søkerne er analfabeter, som har levd enkelt og usentralt, og dette må man også ta hensyn til, forteller en informant. Som saksbehandler må man ta hensyn til at folk kan være dypt religiøse uten å ha detaljkunnskap. Disse informantenes syn svarer til UNHCR og T. Jeremy Gunns definisjon av religion som "identitet".²²⁰

For å kunne stadfeste tilhørighet, kan intervjueren spørre om hva søkeren selv synes er viktig ved egen religion. Dette er i tråd med det Tuan Samahon påpeker: Det er få troende som praktiserer alle aspektene ved sin overbevisning, og bevisst eller ubevisst vil religiøse personer anse deler av religionen som mer viktige enn andre.²²¹ Utover beskrivelser av hva søkeren selv mener er viktig ved egen overbevisning, bes søkeren fortelle hvordan vedkommende tidligere har levd med troen og hvordan søker ønsker å leve med troen i tiden fremover. Asylsøkerne kan bli bedt om å beskrive for eksempel hvordan man normalt lever med den gitte overbevisningen, hvordan religionen utøves i et organisert miljø, om hellige gjenstander eller steder, eller egenopplevde seremonier eller overgangsritualer. Dersom søkeren oppgir å være praktiserende kristen, forteller en informant at det forventes av søkeren kan redegjøre for navn på kirker eller kirkesamfunn, biskoper eller prester i de aktuelle kirkene, hvilken retning innen kristendommen som praktiseres, hvilke språk gudstjenestene blir holdt på og liknende. Man kan også stille spørsmål om sikkerhetssituasjonen i det aktuelle området, og om det har vært angrep på kirkene eller hvilke andre konsekvenser situasjonen har hatt for kirkens medlemmer og organisering. Flere informanter sier imidlertid at dersom man ber søkeren fortelle om troen sin kommer slike ting automatisk: "Vi trenger sjelden å

²¹⁹ Informantuttrykk.

²²⁰ Gunn, "The complexity of religion in determining refugee status", 16-18; UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", pkt. 7; UNHCR, "Baltimore expert roundtable: Summary conclusions on religion-based refugee claims", pkt. 6.

²²¹ Samahon, "The Religion Clauses and Political Asylum", 2212.

spørre om spesifikke ting, og det er vi heller ikke så interessert i. Man får mye bedre svar dersom man ber søkeren fortelle åpent om noe i stedet for å føre dem inn på spesifikke områder.”²²² Det stilles lavere krav til kunnskaper hos personer som er født inn i en religion enn til personer som har konvertert, sier en informant. Dette uttrykkes også i UNHCRs retningslinjer. En informant forteller imidlertid at dersom man ”på en måte er inne i en slags religiøs identitet, og blir forfulgt på bakgrunn av det og ikke kan si noe om religionen man blir forfulgt på bakgrunn av – jeg tror ikke det er så veldig lett å få opphold da.”²²³ I UNHCRs retningslinjer påpekes det videre at ingen kunnskaper kan kreves overhodet fra personer som blir forfulgt på grunn av tillagt religiøs tilhørighet.²²⁴

Dersom søkers forklaring av sin egen religion eller overbevisning ikke stemmer overens med allmenn forståelse eller kunnskap om den aktuelle religionen, vil dette påpekes under asylintervjuet. Søker kan ha en helt naturlig forklaring på hvorfor det er slik. Personen kan ha vært i en situasjon der vedkommende ikke har hatt mulighet for å eksempelvis delta på bønnemøter, fått opplæring eller liknende, sier en informant. Ifølge UNHCRs retningslinjer er det ikke uvanlig at samfunn tar til seg tradisjoner for å dekke egne behov eller kombinere dem med allerede eksisterende tradisjoner, og at de følgelig ikke lenger klarer å skille mellom for eksempel hvilke tradisjoner som er kristne og hvilke som er animistiske.²²⁵ Som Tuan Samahon poengterer, er det heller ikke uvanlig at konvertitter tilegner seg en forståelse av religionen som avviker fra de etablerte doktrinene, og som for eksempel kan være en fusjon mellom tidligere religion og den nye.²²⁶ Dersom det ikke finnes noen oppriktig forklaring på hvorfor søkers historie er avvikende fra foreliggende kunnskap, vil man gå inn og teste småting, forteller en informant. Dersom vedkommende da har dårlige kunnskaper, vil man betvile søkers oppriktighet og det vil bli vanskeligere for søkeren å sannsynliggjøre tilhørigheten til den aktuelle gruppa, sier en annen informant. Om søker generelt gir beskrivelser av religion eller overbevisning som ikke stemmer overens med eksisterende landkunnskap, vil vedkommende fort ha et problem som asylsøker: ”Det vil virke negativt, for man vil stille spørsmål ved troverdigheten til søker og vedkommendes historie.”²²⁷ Disse uttalelsene kan indikere at det ikke nødvendigvis tas hensyn til at religiøse personer kan ha heterodokse tilnærminger til overbevisningen sin. Om det er tilfelle at søkers religion er en

²²² Informantuttalelse.

²²³ Informantuttalelse.

²²⁴ UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", pkt. 31.

²²⁵ UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", pkt 30.

²²⁶ Samahon, "The Religion Clauses and Political Asylum", 2212, 2222, 2224.

²²⁷ Informantuttalelse.

sammenslutning av ulike religiøse tradisjoner, vil tilnæringsmåten søknadsbehandlerne refererer til være problematisk og i tilfeller ekskludere personer som like fullt kan være svært religiøse.

En informant mener det er enkelt å finne ut om noen lyver om religionen sin: ”Det er ikke nødvendigvis sånn at de ikke vet hvor i Bibelen det står om et eller annet, men de som lyver om religiøs tilknytning har ofte ingen kunnskaper om religionen de tilhører – det er veldig ofte tydelig den ene eller den andre veien.”²²⁸

Utover konkret faktakunnskap, forventer saksbehandlerne at søker kan fortelle detaljert om konverteringen og om hvordan vedkommende kom i kontakt med den nye religionen. Søkers refleksjoner rundt det å konvertere, samt hvorfor personen har konvertert, er viktige poeng, sier flere av informantene. Blant annet forventes det at søker kan fortelle om forskjellene på den nye og den gamle religionen, og redegjøre for hvorfor vedkommende foretrekker den nye fremfor den tidligere overbevisningen. Samtidig ber man informanten fortelle om livet før og etter konverteringen. Et eksempel fra et intervju kan trekkes frem her:

Man vil ikke fremstå som troverdig dersom man har konvertert, og frykter forfølgelse som en konsekvens av dette, men ikke har vært i kirken, ikke er døpt eller man vet ikke hva dåp er, eller man kan lite om Bibelen. Nå kan vi jo si at norske kristne på ganske enkle kristendomsspørsmål vil svare dårlig, men det forventes likevel at du har en del tanker rundt konvertering og har noe kunnskap – for å kunne sannsynliggjøre det du har gjort.²²⁹

Andre informanter hevder imidlertid at man ikke kan be en konvertitt til kristendommen om å ramse opp de ti bud eller si trosbekjennelsen: ”Man kan ikke sitte her å ha en kristendomsprøve.”²³⁰ Det kreves ingen detaljkunnskaper om religionens liturgi, men man vil stille enkle kontrollspørsmål og forventer grunnleggende kunnskaper. Spørsmålene vil være mye mer generelle, mener informanten, men vet ikke søker hva de ti bud er i det hele tatt, vil det svekke søkers troverdighet. Da mangler søker grunnleggende kunnskaper om religionen.

Omfanget av religiøs aktivitet blir også undersøkt i tilknytning til konverteringssaker. Ifølge informantene blir det antatt at konvertitter har et engasjert forhold til en eventuell menighet og til religiøs utøvelse. Enkelte mener imidlertid at hvor aktiv en person er må ses i sammenheng med vedkommendes personlighet. Det antas likevel at det er større

²²⁸ Informantuttalelse.

²²⁹ Informantuttalelse.

²³⁰ Informantuttalelse.

sannsynlighet for stort engasjement dersom søker har konvertert: ”ny tro gir større engasjement enn dersom du er født inn i troen”, sier en informant. I sammenheng med religiøs aktivitet vil man også undersøke hvem som kjenner til at vedkommende har konvertert, og hvorvidt søkeren er en profilert religiøs i sitt miljø. Man vil forsøke å kartlegge hvordan søkeren vil praktisere sin nye religion, og om denne praksisen vil komme i konflikt med normer i hjemlandet. Dersom søker er døpt, vil man be om en dåpsattest, samt tidspunkt og sted for selve dåpen. Vedkommende blir også bedt om å navngi hvem som foretok dåpen.

Igjen understreker flere av informantene at det skal gjøres en helhetsvurdering i hver enkelt sak, og at det dermed er vanskelig å si noe generelt om hva slags kunnskaper som forventes av kristne konvertitter.

4.4.3 Vedtak

Ifølge et praksisnotat fra UNE, forklares avslag på asylsøknader hvor religion anføres som forfølgelsesgrunn ofte med at personen har hatt lite kunnskap om sin religion eller har gitt motstridende opplysninger på sentrale punkter.²³¹ I tilfeller der det etter konkrete verifiseringer har blitt avslørt at søkeren har oppgitt uriktig informasjon eller fremlagt falske dokumenter, har søknader også blitt avslått. Thom Arne Hellerslia mener imidlertid det er et problem for retten til beskyttelse, at motstridende eller feilaktige opplysninger tillegges stor vekt når troverdigheten skal vurderes. Han mener det ofte kan være snakk om misforståelser og unøyaktigheter, og at direkte feil i deler av historien ikke nødvendigvis har betydning for oppriktigheten i andre deler av søkers asylhistorie.²³² Informantene forteller at de fleste som får avslag i religionsbaserte asylsaker, antagelig får avslag fordi saksbehandlerne ikke har tillit til søkerens historie. Flesteparten av avslagene anslås å være personer som anfører å ha konvertert, men som ikke har sannsynliggjort sin konvertering. Avslagene kan kanskje også forklares med at man mener søker ikke vil bli forfulgt i utlendingslovens og flyktningkonvensjonens forstand, ved retur til hjemlandet. Dette gjelder også i saker hvor søknadsbehandler er overbevist om at søker faktisk er en reell konvertitt. Konvertering kan eksempelvis føre til sosial utstøtelse, diskriminering og trakassering, men ikke av så alvorlig grad at det vil utgjøre forfølgelse, står det i praksisnotatet.²³³

²³¹ UNE, "Anførsler om forfølgelse på grunn av religion".

²³² Hellerslia, "I god tro", 56.

²³³ UNE, "Anførsler om forfølgelse på grunn av religion".

4.5 Oppsummerende om forfølgelse på grunn av religion

Det kan se ut til at forfølgelse i flyktningkonvensjonen og lovens forstand av norske utlendingsmyndigheter i hovedsak tolkes som svært alvorlige trusler, som fare for drap, tortur eller frihetsberøvelse. Som regel vil ikke hindring fra å delta i religiøse samlinger, bære religiøs klesdrakt eller liknende være forfølgelse. I enkelte tilfeller kan diskriminering av særlig alvorlig grad eller alvorlige brudd med menneskerettighetene også utgjøre forfølgelse, men ifølge informantene er terskelen svært høy.

Troverdighet til søkers historie fremstår som å være av svært stor betydning i alle religionsbaserte asylsøknader. Av de tre karakteristiske sakene som fremstår som typiske for religionsbasert forfølgelse, konvertering, misjonering og det å tilhøre en utsatt eller ulovlig gruppe, fremstår imidlertid troverdighetsvurderinger av konvertitter som mest utfordrende. Troverdighetsvurderingene baserer seg på en helhetsvurdering av søkers forklaring, men i mange av sakene fremstår kunnskapsnivået til søkeren som avgjørende – selv om det her er uenighet blant de ulike informantene om hvilket kunnskapsnivå man kan forvente, samt hva slags kunnskaper man kan regne med at søker har.

Som nevnt i forrige kapittel kan, ifølge UNHCRs retningslinjer, religion manifesteres på flere måter. Tre ulike uttrykksformer skiller seg særlig ut: religion som ”tro”, ”identitet” og ”levemåte”. De omfattende undersøkelsene som gjøres for å stadfeste asylsøkeres troverdighet, synes å dekke disse tre manifestasjonsformene. Samtidig som søknadsbehandlere sjekker søkers nivå hva gjelder faktakunnskap, skal søker også få mulighet til å fortelle fritt om sin overbevisning. Blant annet skal søknadsbehandler sørge for å være innom temaer som hvordan vedkommende lever med overbevisningen, hvordan vedkommende praktiserer og hva ved overbevisningen som fremstår som viktig for søkeren. Gjennom disse undersøkelsene mener jeg man vil dekke de tre aspektene UNHCR trekker frem som typisk for religiøs manifestasjon. Likevel mener jeg man kan si at av flere asylsøknadsbehandlere fremstår faktakunnskapene søker besitter som spesielt viktig når avgjørelsen tas. Følgelig er et inntrykk at selv om alle de tre uttrykksformene dekkes, fremstår religion som tro som viktigere enn religion som identitet eller levemåte. Dersom søkers religion eller overbevisning uttrykker seg som tro, kan det se ut til at det også vil være lettere for søker å få innvilget sin asylsøknad sammenliknet med at religionen er mer en identitet eller levemåte for vedkommende. Det understrekes også av en informant at det antagelig vil

være vanskelig å få innvilget asyl dersom religion manifesteres som for eksempel identitet. Dersom dette er utlendingsmyndighetenes tilnærmingen til religiøs manifestasjon, hva slags inngripen i religionsfriheten tolereres da av norske myndigheter uten at det anses som forfølgelse? Er det eksempelvis greit at konvertitter til kristendom returneres til hjemlandet, selv om de ikke får praktisere sin religiøse overbevisning?

5 Bryter norsk asylpraksis med menneskerettighetene?

Norske utlendingsmyndigheter har flere ganger den siste tiden blitt anklaget for å bryte menneskerettighetene ved behandling av asylsøknader. Særlig i *Stavanger Aftenblad*, *Vårt Land* og NRK P2 har utlendingsmyndighetene, spesielt UNE, møtt beskyldninger fra en rekke ulike samfunnsaktører, som politikere, nåværende og tidligere nemndmedlemmer i UNE, samt representanter for Den norske kirke. Mellomkirkelig råd hevder i en uttalelse at norske myndigheter i for liten grad vektlegger asylsøkeres trosfrihet.²³⁴ Som informantene mine understreker, er det vurderingen av risikosituasjonen ved retur som er det viktigste i behandlingen av en asylsøknad. Ut fra mitt materiale synes hvorvidt søkeren har mulighet for å praktisere sin religion fritt i landet vedkommende blir sendt tilbake til å spille mindre rolle.

Jeg vil i dette kapitlet diskutere de ulike anklagene mot utlendingsmyndighetene ved å sette dem opp mot ulike menneskerettskonvensjoner og rettleidninger til disse, og samtidig belyse diskusjonen ved hjelp av uttalelser, responser og praksiseksempler fra utlendingsmyndighetene og mine informanter.

5.1 Tilpassing av religionsutøvelse til sosiokulturelle normer

Berit Nising Lindeman, informasjonsleder og rådgiver i Den norske Helsingforskomité, mener norske utlendingsmyndigheter bryter menneskerettighetene når de forutsetter at iranere som har konvertert til kristendommen ligger lavt med troen sin for å unngå forfølgelse når de returneres til hjemlandet.²³⁵ Dette samsvarer med mitt inntrykk fra intervjuene, der de fleste informantene ikke anser det å bli hindret fra å delta i religiøse samlinger, bære religiøse symboler eller ikke seg religiøs klesdrakt som forfølgelse i konvensjonens og lovens forstand. Ifølge UNEs praksisnotat om religion, defineres heller ikke diskriminering av minoriteter og forbud mot å misjonere som forfølgelse.²³⁶ Lindemans anklage mot norske

²³⁴ Den norske kirke, *Mellomkirkelig råd usikker på Utlendingsnemndas forståelse av tro*, 10.03.2011, <http://kirken.no/index.cfm?event=doLink&famId=171525> (oppsøkt 21.04.2011).

²³⁵ Dagsnytt 18, *NRK P2*, 03.03.2011; Astrid Dalehaug Norheim og Bjørn Olav Nordahl, "Dette er bevisste konvensjonsbrudd", Avisartikkel, *Vårt Land*, 02.03.2011.

²³⁶ UNE, "Anførsler om forfølgelse på grunn av religion".

utlendingsmyndigheter kan eksemplifiseres med denne kjennelsen fra Borgarting lagmannsrett fra 2002:

Når det gjelder spørsmålet om forfølgelsesfare i forbindelse med åpen, utadrettet misjoneringsvirksomhet, er lagmannsretten enig med byretten i at det må legges til grunn at dette sosialt og kulturelt ikke er akseptabelt i Iran - dvs at det er uaktuelt på grunn av reaksjoner fra *befolkningen* i sin alminnelighet. Det må derfor forutsettes at de kjærende parter begrenser sin misjoneringsvirksomhet til de foreliggende sosiale og kulturelle rammebetingelser. Under en slik forutsetning finner lagmannsretten, som byretten, at det er relativt lite sannsynlig at de kjærende parter vil være utsatt for forfølgelse fra iranske myndigheter.²³⁷

I denne kjennelsen henvises det eksplisitt til at ekteparet saken gjelder forventes å utøve sin religion i samsvar med de gjeldende sosiokulturelle normene i Iran. Dette utdraget er sitert i NOU 2004:20, en del av forarbeidene til utlendingsloven av 2008.²³⁸ Utdraget fra lagmannsrettens kjennelse var tidligere også med i UNEs praksisnotat; ”Anførsler om forfølgelse på grunn av religion” fra 2007, men er fjernet fra det gjeldende praksisnotatet.²³⁹ Kjennelsen er i flere domsavsigelser også brukt som eksempel på at å forvente at asylsøkere tilpasser sin religiøse praksis etter hjemlandets sosiokulturelle normer, er et legitimt argument for at søkere ikke vil bli utsatt for forfølgelse ved retur til hjemlandet.²⁴⁰ I UNEs gjeldende praksisnotat om religionsbasert forfølgelse fra 2009, er det imidlertid kun henvist til at søker vil unngå alvorlige problemer dersom troen forblir en privatsak, uten at det skrives eksplisitt at dette anses som en forutsetning ved retur.²⁴¹ Når dette er sagt, er det i en dom fra Oslo tingrett fra 2010 igjen vist til at asylsøkeren forventes å opptre diskret og la troen forbli et privat forhold som praktiseres innen menighetens rammer ved retur til hjemlandet.²⁴²

En av informantene mine forteller imidlertid at det ikke foretas normative vurderinger av typen ”du bør/bør ikke...”²⁴³. Det vil si asylsøknadsbehandleren ikke vil råde søkeren til eksempelvis å ikke misjonere eller holde en lav profil ved retur til hjemlandet for ikke å bli utsatt for forfølgelse. Også informasjonssjef i UNE, Bjørn Lyster, avviser at UNE anbefaler

²³⁷ Kjennelse, LB-2002-21 K/04, A og B (advokat Cathrine Thiis-Evensen) mot Staten v/Utlendingsnemnda, (Borgarting lagmannsrett, 14.02.2002).

²³⁸ KRD, "NOU 2004:20 Ny utlendingslov", 115-116.

²³⁹ UNE, "Anførsler om forfølgelse på grunn av religion (2007)", Utlendingsnemnda, gammelt praksisnotat, 10.04.2007, vedlegg til Thom Arne Hellerslia, "I god tro: Retten til beskyttelse for personer som frykter på grunn av sin religion eller tro", På oppdrag fra Norsk misjon i Øst, Mellomkrikelig råd, Norges kristne råd og NOAS, Oslo, februar 2009, <http://www.nmio.no/uploads/smartsection/1234394385.pdf> (oppsøkt 08.04.2011).

²⁴⁰ Kjennelse, LB-2002-21 K/04; Dom og kjennelse, 07-137479TVI-OTIR/04, A (advokat Arild Jebens) mot Staten v/Utlendingsnemnda, (Oslo tingrett, 29.01.2008); Dom, 09-184365TVI-OTIR/06, H. Rostami og G. K. Khosh mot Staten v/Utlendingsnemnda, (Oslo tingrett, 19.04.2010).

²⁴¹ UNE, "Anførsler om forfølgelse på grunn av religion". Se også Hellerslia, "I god tro", 39, 45.

²⁴² Dom, 09-184365TVI-OTIR/06.

²⁴³ Informantuttalelse.

asylsøkerne å gjøre det ene eller det andre dersom de returneres til hjemlandet.²⁴⁴ Informantens og Lysters uttalelser synes imidlertid å være i strid med de nevnte domsavsigelsene fra tingretten og lagmannsretten, der det eksplisitt bes om at konvertitter ikke utøver sin religion på en måte som strider imot samfunnets sosiokulturelle normer. Oppsummert kan man si at det er tydelig at praksis, i hvert fall i visse tilfeller, at utlendingsmyndighetene forutsetter at asylsøkere tilpasser sin religiøse utøvelse til samfunnets sosiokulturelle normer når de returneres til hjemlandet.

Verken flyktningkonvensjonen, Håndboka eller UNHCRs retningslinjer forutsetter imidlertid noen innskrenking av religionsutøvelse dersom praksisen er i strid med samfunnets sosiokulturelle normer. Det er heller ikke tvil om at forkynnende virksomhet og misjonsvirksomhet er en sentral del av religionsfriheten.²⁴⁵ Ifølge UNHCRs retningslinjer uttrykkes det eksplisitt at religionsfriheten vil brytes dersom en person pålegges å ta forhåndsregler for ikke å krenke forfølgernes normer:

Applying the same standard as for other Convention grounds, religious belief, identity, or way of life can be seen as so fundamental to human identity that one should not be compelled to hide, change or renounce this in order to avoid persecution. Indeed, the Convention would give no protection from persecution for reasons of religion if it was a condition that the person affected must take steps – reasonable or otherwise – to avoid offending the wishes of the persecutors. Bearing witness in words and deeds is often bound up with the existence of religious convictions.²⁴⁶

NOU 2004:20, uttalelsene fra tingretten og lagmannsretten, samt det tidligere praksisnotatet fra UNE, synes dermed å være i direkte konflikt med UNHCRs retningslinjer. Dersom en person forventes å tilpasse og begrense sin religiøse praksis for å unngå forfølgelse, vil dette være et brudd med religionsfriheten. Thom Arne Hellerslia mener det ikke vil være noe igjen av beskyttelsesgrunnlaget dersom man opererer en slik innskrenking av religionsfriheten.²⁴⁷ I domsavsigelsen fra tingretten står det imidlertid "[at] de [asylsøkerne] ved retur til Iran vil være henvist til å utøve sin religion innenfor slike rammer innebærer ikke at utsendelse er i strid med FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter art. 18.1, tilsvarende EMK art. 9.1 (...)"²⁴⁸ I NOU 2004:20 er det imidlertid erkjent at den siterte lagmannsrettskjennelsen fra

²⁴⁴ Dagsnytt 18, NRK P2, 03.03.2011.

²⁴⁵ Hellerslia, "I god tro", 52.

²⁴⁶ UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", pkt. 13. Min understreking.

²⁴⁷ Hellerslia, "I god tro", 53.

²⁴⁸ Dom, 09-184365TVI-OTIR/06. SPs artikkel 18.1 lyder: "Enhver skal ha rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet. Denne rett skal omfatte frihet til å bekjenne seg til eller anta en religion eller tro etter eget valg, og frihet til alene eller sammen med andre, offentlige eller private, å utøve sin religion eller tro gjennom gudstjeneste, iakttagelse av religiøse skikker, andaktsøvelser og undervisning." FN, "Sivile og

2002 forutsatte at søkeren ville bli utsatt for menneskerettskrenkelser ved retur til hjemlandet. Likevel anses ikke slike innskrenkinger i religionsfriheten som forfølgelse, ifølge utredningen.²⁴⁹

Lindeman mener at religionsfriheten er ufravikelig. Det gjelder også retten til å utøve sin religion, både privat og offentlig.²⁵⁰ Dette argumentet kan delvis støttes av FNs retningslinjer. I retningslinjene argumenteres det ikke for at religionsfriheten er ufravikelig, men tillatte restriksjoner i religionsfriheten er strengt regulert. Som nevnt tidligere i oppgaven, kan en persons rett til å manifestere sin religion innskrenkes gjennom lovverket ”for å beskytte den offentlige sikkerhet, orden, helse eller moral, eller andres grunnleggende rettigheter og friheter.”²⁵¹ Disse restriksjonene skal imidlertid tolkes strengt ifølge FN, og man får ikke innskrenke personers muligheter for religionsutøvelse utover grunnene som er spesifisert i konvensjonen, og heller ikke på en diskriminerende måte. Om den aktuelle religionen er i en minoritetssituasjon og flertallet i samfunnet anerkjenner undertrykkelse av religionen, er det like fullt et brudd med religionsfriheten.²⁵² Restriksjonene i religionsfriheten som norske utlendingsmyndigheter forutsetter ved retur av asylsøkere, synes å være i strid med menneskerettighetene. Det fremstår også som at UNHCR anser konvertitter som forfulgt, dersom de blir tvunget til å opptre diskret med troen for ikke krenke forfølgernes grenser.²⁵³ Ifølge Lindemann ligger bruddet med menneskerettighetene særlig i myndighetenes fortolkning av religionsfriheten. Fortolkningen tilsier at asylsøkere kan bli sendt tilbake til en fremtid der de risikerer tortur, fengsling eller dødsstraff dersom de praktiserer religionen sin i konflikt med landets sosioøkonomiske normer.²⁵⁴

Denne påstanden støttes av Njål Høstmælingen, ekspert på religionsfrihet, som mener det er betenkelig dersom Utlendingsmyndighetene forutsetter at tilbakesendte konvertitter må holde religionen sin for seg selv, for å unngå å bli forfulgt. Dersom dette er tilfelle mener Høstmælingen ifølge *Vårt Land* at norske myndigheter forutsetter at asylsøkere frasier seg

politiske rettigheter (SP)", mens EMK art. 9.1 lyder: ” Enhver har rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet; denne rett omfatter frihet til å skifte sin religion eller overbevisning, og frihet til enten alene eller sammen med andre og så vel offentlig som privat å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning, ved tilbedelse, undervisning, praksis og etterlevelse.” Europarådet, "Europeiske menneskerettskonvensjon (EMK)".

²⁴⁹ KRD, "NOU 2004:20 Ny utlendingslov", 115.

²⁵⁰ Dagsnytt 18, *NRK P2*, 03.03.2011; Norheim og Nordahl, "Dette er bevisste konvensjonsbrudd".

²⁵¹ FN, "Sivile og politiske rettigheter (SP)", art. 18.

²⁵² OHCHR, "General comment no. 22: The right to freedom of thought, conscience and religion (Art. 18 (SP))", pkt. 8; UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", pkt. 15.

²⁵³ UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", pkt. 13.

²⁵⁴ Dagsnytt 18, *NRK P2*, 03.03.2011.

religionsfriheten når de får avslag og blir sendt tilbake til hjemlandet.²⁵⁵ Høstmælingen vil imidlertid ikke gå så langt som Lindeman og si eksplisitt at utlendingsmyndighetene bryter menneskerettighetene, men påpeker at det er vanskelig å falle dypere enn Iran når det gjelder statistikker over manglende religionsfrihet.²⁵⁶ I forhold til tilbakesendelser av konvertitter som forsettes å opptre diskret med troen ved hjemkomst, er det to ting som blir problematisk, mener Høstmælingen: ”Det ene er i forhold til retur hvor de risikerer tortur eller mishandling, det er det ene, den andre siden er at du risikerer retur til et land hvor ikke du kan leve opp til den religionen du har.”²⁵⁷

Det kan argumenteres for at norske utlendingsmyndigheter, med hjemmel i norsk rettspraksis, bryter med menneskerettighetene. De tilbakesendte asylsøkerne får i mange tilfeller ikke praktisere sin religion fritt uten å frykte forfølgelse. Man kan muligvis konkludere med at norske utlendingsmyndigheter tyr til en i overkant streng tolkning av hva som utgjør forfølgelse. Ifølge UNHCRs Håndbok skal diskriminering som får ”konsekvenser av vesentlig skadelig karakter for vedkommende person, for eksempel (...) hans rett til å utøve sin religion (...)”²⁵⁸ anses som forfølgelse. Dersom asylsøkere sendes tilbake til hjemlandet med forbehold om at de holder troen sin for seg selv for å unngå forfølgelse, følges ikke UNHCRs rettledninger om hva som skal utgjøre forfølgelse. I så måte kan det se ut til at norske utlendingsmyndigheter bryter menneskerettighetene. Den harde linjen norske utlendingsmyndigheter legger seg på kan imidlertid muligens forklares med en henvisning til flyktningkonvensjonenes artikkel 33, der drap og frihetsberøvelse nevnes som de to tingene asylsøkere ubetinget skal beskyttes mot ved retur.²⁵⁹

Biskop Ingeborg Midttønne mener, ifølge *Vårt Land*, at holdningen om at asylsøkerne må opptre diskret med troen sin ved retur, bærer preg av at den generelle norske holdningen om at religion er en privatsak. Hun mener at utlendingsmyndighetene ikke uttrykker noen forståelse for at det kan være, og er, veldig annerledes i andre samfunn hvor religionen kan ha en mye større betydning også sosialt.²⁶⁰ Islam kan nevnes som eksempel på Midttønnes uttalelse. Ifølge Anne Sofie Roald definerer muslimske teologer islam ut fra praksis og ritualer, og formuleringen ”praktiserende muslimer” har derfor ofte fått forrang fremfor

²⁵⁵ Astrid Dalehaug Norheim og Bjørn Olav Nordahl, "Reagerer på dobbeltmoral", Avisartikkel, *Vårt Land*, 02.03.2011; Dagsnytt 18, *NRK P2*, 03.03.2011.

²⁵⁶ Dagsnytt 18, *NRK P2*, 03.03.2011.

²⁵⁷ Dagsnytt 18, *NRK P2*, 03.03.2011.

²⁵⁸ UNHCR, "Håndboka", pkt. 54.

²⁵⁹ FN, "Flyktningkonvensjonen", art. 33.

²⁶⁰ Astrid Dalehaug Norheim og Bjørn Olav Nordahl, "Biskop vil ha vaktbikkje for asylsøkere", Avisartikkel, *Vårt Land*, 01.03.2011.

”troende muslimer”. Jan Opsal presiserer også at i islamske samfunn er religion i mye større grad et sosialt anliggende.²⁶¹ Roald påpeker at det for personer med en evangelisk luthersk bakgrunn kan være vanskelig å forstå at rituelle bevegelser og resitasjon kan fremkalle åndelige følelser og påminne om Gud, ”[p]raksisen blir middelet som forsterker troen”, skriver hun.²⁶² Roald belyser med dette Midttønnes påstand om at utlendingsmyndighetenes tilnærming til religiøs praksis bærer preg av den generelle evangelisk-lutherske ideen om at religion er en privatsak fremfor en utadrettet og utøvende aktivitet.

Ingeborg Midttønne trekker de samme konklusjonene som jeg gjorde i kapitlet om religionsbegrepet. En av konklusjonene jeg kom til, er at asylsøknadsbehandlere jeg intervjuet til en viss grad er farget av sin egen bakgrunn; den evangelisk-lutherske. Ideen om at religion er et privatsak er antagelig forankret i pietismen og det lutherske kravet om personlig tro.²⁶³ Det å anse religion som en privatsak har blitt en alminnelig holdning i Norge også gjennom den økte sekulariseringen av samfunnet. Sekularisme fører til at verdslige agenter tar over ansvaret for sosiale funksjoner som tidligere var religionens felt, og at religion som en konsekvens får en svakere stilling i samfunnet.²⁶⁴ I sekulariserte samfunn blir religion gjerne ansett som noe personlig anliggende som tilhører den private sfæren.²⁶⁵ Anne Sofie Roald påpeker på sin side at personer med evangelisk luthersk bakgrunn kan ha manglende forståelse for at praksis kan være vel så viktig som troen for en religiøs person.²⁶⁶

5.2 Forståelse av tro og konversjon

Som en videreføring av Midttønnes kritikk av utlendingsmyndighetenes religionssyn, er det flere samfunnsaktører som etterlyser økte kunnskaper og forståelse for hva det vil si å være en religiøst praktiserende person og å konvertere. Kåre Lode kritiserer utlendingsmyndighetene for å ha få eller ingen kunnskaper om hva det innebærer å tro eller å konvertere. Lodes inntrykk deles av blant andre høyskolerektor Kai Tore Bakke, nemndmedlem i UNE Odd-

²⁶¹ Verdibørsen, *NRK P2*, 05.03.11.

²⁶² Roald, "Islam", 279.

²⁶³ Gilhus og Mikaelsson, *Hva er religion*, 62; Gilhus og Mikaelsson, "Kristendommen", 238-239.

²⁶⁴ Peter L. Berger og Thomas Luckmann, "Secularization and pluralism", i *International yearbook for the sociology of religion*, (1966), 74; Steve Bruce, *God is dead. Secularization in the West* (Oxford: Blackwell Publishing, 2003).

²⁶⁵ Bangstad, *Sekularismens ansikter*, 20, 29; Gilhus og Mikaelsson, *Hva er religion*, 19-20; Taylor, *A Secular Age*, 1.

²⁶⁶ Roald, "Islam", 279.

Fridtjov Bjerga og KrF-politiker Knut Arild Hareide.²⁶⁷ Blant annet kritiseres myndighetenes forestilling om at kristendomskunnskaper kan avsløre hvem som er reell konvertitt eller ikke. ”Frelse og omvendelse handler mer om følelser, overbevisning og tro enn om faktakunnskap”,²⁶⁸ sier Lode ifølge *Stavanger Aftenblad*. Han mener Utlendingsmyndighetene legger for stor vekt på kristne konvertitters faktakunnskaper når asylsaken skal avgjøres. Tuan Samahon konstaterer i tillegg at konversjon er en prosess som ikke ender med den formelle konverteringen. En nylig konvertert person vil forsette å lære mye også i tiden etter konverteringen.²⁶⁹

Tarald Rasmussen, professor ved Det teologiske fakultet ved Universitetet i Oslo, mener testing av kunnskaper er typisk for den lutherske tradisjonen.²⁷⁰ Martin Luthers *Den lille katekisme* rommer hovedinnholdet i evangelisk kristendom, og ble skrevet som et resultat av det Luther mente var skremmende lite kunnskap om kristendommen blant prester og legmenn. *Den lille katekisme* inneholder stoff som enhver kristen skulle kunne: blant annet de ti bud, trosbekjennelsen, Fadervår og sakramentene.²⁷¹ Samtidig er Bibelen, i luthersk kristendom, regnet for å være kirkens øverste autoritet, der evangeliet anses som det sentrale innholdet.²⁷² Muligvis kan Bibelens og katekismens betydning for evangelisk-luthersk kristendom i noen grad forklare kunnskapene UDI og UNE etterspør hos asylsøkere som anfører å bli forfulgt på grunn av religiøs tilhørighet. Rasmussens kommentar er igjen en sterk indikasjon på at utlendingsmyndighetene i stor grad lar seg påvirke av sin egen bakgrunn, som igjen er påvirket av den evangelisk-lutherske statskirken.

Mellomkirkelig råd skriver i en uttalelse at UNE må utvikle bedre rutiner for troverdighetsvurderinger av konvertitters tro i de sakene hvor troverdighet er avgjørende for utfallet i saken. De understreker at eventuell tvil om en konvertitts religiøse troverdighet må komme søkeren til gode. ”Det bør ikke stilles strengere krav til religiøs artikulasjon og troverdighet hos asylsøkere, enn det ville blitt gjort ovenfor kristne nordmenn”,²⁷³ sier Kjetil Aano, leder i rådet. En av mine informanter erkjenner at også en del kristne nordmenn ville hatt problemer med å svare på en del spørsmål som stilles om kristendommen. Informanten

²⁶⁷ Astrid Dalehaug Norheim, "Blodig retur", Avisreportasje, *Vårt Land*, 25.02.2011; Astrid Dalehaug Norheim, "UNE bør skolerer i konvertering", Avisartikkel, *Vårt Land*, 26.02.2011.

²⁶⁸ Torunn Egge Roux, "Norge bryter menneskerettigheter. Kåre Lode trakk seg fra utlendingsnemnda av samvittighetsgrunner", Avisartikkel, *Stavanger Aftenblad*, 03.11.2010.

²⁶⁹ Samahon, "The Religion Clauses and Political Asylum", 2222.

²⁷⁰ Verdibørsen, *NRK P2*, 05.03.11.

²⁷¹ Gilhus og Mikaelsson, "Kristendommen", 234.

²⁷² Gilhus og Mikaelsson, "Kristendommen", 235.

²⁷³ Den norske kirke, *Mellomkirkelig råd usikker på Utlendingsnemndas forståelse av tro*.

mener imidlertid man kan forvente mer kunnskaper av en person som aktivt har tatt et religionsvalg.

Som tidligere nevnt undersøker utlendingsmyndighetene ofte troverdigheten til menighetene asylsøkeren anfører å tilhøre. I tilknytning til dette fremhever ifølge *Vårt Land* nemndmedlem i UNE, Odd Fridjov Bjerga at UDI og UNE på mange måter ikke stoler på religiøse ledere når de forteller at søkere har konvertert. Dersom søker har et medisinsk problem vil legeattester benyttes for å verifisere sykdomsdiagnose, mens religiøse ledere fremstår som diskvalifiserte når de uttaler seg, i kraft av å selv være religiøse.²⁷⁴ Som eksempel kan Daniel Ali-saken²⁷⁵ som gikk i Borgarting Lagmannsrett i desember 2010 nevnes. Her vitnet pastor Jan Åge Torp om afghanske Daniel Alis konvertering til kristendommen – en sak som endte med avslag for afghaneren. Daniel Ali ble ikke ansett for å være en reell konvertitt, til tross for at pastor Torp i sitt vitnesbyrd var helt klart på at Daniel Ali oppriktig hadde konvertert. Torp fortalte også om Daniel Alis aktive deltakelse i kirkens aktiviteter.²⁷⁶ Som nevnt tidligere i oppgaven er en konvertitts aktivitetsnivå med i troverdighetsvurderingen. I enkelte saker viser det seg likevel at det ikke nødvendigvis spiller så stor rolle om en asylsøker er svært aktiv i menigheten vedkommende er en del av, når det skal vurderes hvorvidt konverteringen er reell. Dette ser vi eksempel på i den nevnte Daniel Ali-saken, og det kan også henvises til andre domsavsigelser der høyt aktivitetsnivå i menigheten ikke bidrar til å styrke troverdigheten til søkeren.²⁷⁷

Det finnes imidlertid eksempler på at presters og menigheters uttalelser er tillagt avgjørende vekt i vedtaket. Blant annet i en dom fra Borgarting lagmannsrett fra 2008 er det presisert at prestenes vitnesbyrd ble avgjørende for at konvertitten fikk medhold i lagmannsrettens domsavsigelse.²⁷⁸

Leder i Mellomkirkelig råd, Kjetil Aano, stiller spørsmål ved UNEs forståelse av tro. Han henviser til at det i enkelte av UNEs avslag er anført at verken dåp, dokumentert langvarig kirkegang og aktivitet i menigheten, eller troverdighetsvurderinger fra menigheter

²⁷⁴ Norheim, "Blodig retur".

²⁷⁵ Daniel Ali Moshini er ikke anonymisert, da sakspapirene fra Oslo tingrett heller ikke anonymiserer ham. Også Oslokirken har åpent gått ut med Moshinis navn og rettssaken gikk heller ikke for lukket sal. Se Dom og kjennelse, 09-170574TVI-OTIR/05, *Daniel Ali Moshini mot Staten v/Utlendingsnemnda*, (Oslo tingrett, 18.02.2010); Rettssak, 10-064385ASD-BORG/03, *Daniel Ali-saken*, (Borgarting lagmannsrett, 14.12.2010-15.12.2010); Oslokirken, *Oslokirken*, Oslokirkens nettside, arkiv om afghanere, Oslokirken, <http://www.oslokirken.no/arkiv/afghanere> (oppusøkt 16.05.2011).

²⁷⁶ Rettssak, 10-064385ASD-BORG/03.

²⁷⁷ Dom, 10-064385ASD-BORG/03; Dom, 09-074123ASD-BORG/03.

²⁷⁸ Dom, 08-037823ASD-BORG/02, *Utlendingsnemnda mot A (advokat Stina Saastad)*, (Borgarting lagmannsrett, 12.01.2008).

er tilstrekkelig for å ”sannsynliggjøre at klageren har konvertert til kristendommen”.²⁷⁹ Biskop Ingeborg Midttønne mener ifølge *Vårt Land* at den manglende troverdigheten utlendingsmyndighetene har til prester og ulike menighetsledere er en alvorlig anklage mot deres dåpspraksis.²⁸⁰ Et tydelig tegn på at i hvert fall visse kristne bevegelser i Norge tar et reelt ansvar for sin dåpspraksis, er Norges Kristne Råds anbefaling om tilbakeholdenhet når det gjelder dåp av asylsøkere. Ørnulf Steen, generalsekretær i Norges Kristne Råd, sier at kirkene ikke bør døpe personer som ennå ikke har fått svar på søknad om opphold, eller som har fått avslag på asylsøknaden sin. Det er understreket at rådet retter seg mot menigheter og kirkesamfunn, som er de som forvalter dåpen. Begrunnelsen for advarselen, er at dåpen lett blir kjent i asylsøkerens hjemland og kan føre til risiko ved retur for søkere fra land som ikke aksepterer konvertering.²⁸¹ Midttønne understreker ifølge *Vårt Land* at konversjon aldri er en enkel løsning, verken for den som konverterer eller for menigheten som tar vedkommende imot.²⁸²

5.3 Frykt for å skape presedens?

Enkelte av de informantene som arbeider i underordnede stillinger på saksbehandlingsnivå gir inntrykk av at frykten for å skape presedens, at en avgjørelse fungerer som forbilde i et senere og liknende tilfelle, i mange saker fremstår som viktig. En av disse informantene forteller at vedkommendes inntrykk er at de ansvarlige for flyktningpolitikken er bekymret for at konvertering og opphold på religiøst grunnlag skal bli en ”magisk nøkkel”²⁸³ til flyktningstatus. I en artikkel i *Vårt Land* i februar 2011 hevdes det likeledes at det er utbredt skepsis mot konvertitter blant asylsøknadsbehandlere, fordi man frykter en økning av personer som konverterer kun for å få opphold.²⁸⁴

Kåre Lode, forsker, Afrika-ekspert og tidligere nemndmedlem i UNE, hevder ifølge *Stavanger Aftenblad* at konvertitter til kristendommen blir systematisk mistrodd av UNE. Dersom et positivt vedtak kan føre til flere tilsvarende saker, vil søknaden avslås, mener

²⁷⁹ Den norske kirke, *Mellomkirkelig råd usikker på Utlendingsnemndas forståelse av tro*.

²⁸⁰ Norheim og Nordahl, "Biskop vil ha vaktbikkje for asylsøkere".

²⁸¹ Norges Kristne Råd, *Anbefaler tilbakeholdenhet med dåp av asylsøkere*, 27.06.2007,

<http://www.norkr.no/index.cfm?id=142305> (oppsøkt 21.04.11). Det er også utarbeidet en syvpunkts liste over

anbefalinger om dåp av asylsøkere. Se listen i sin helhet: Norges Kristne Råd, *Dåp av asylsøkere*,

<http://www.norkr.no/index.cfm?id=142309> (oppsøkt 21.04.2011).

²⁸² Norheim og Nordahl, "Biskop vil ha vaktbikkje for asylsøkere".

²⁸³ Informantuttrykk.

²⁸⁴ Norheim, "Blodig retur".

Lode. Lode beskylder videre norske myndigheter for å bryte menneskerettighetene når de lar redselen for å skape presedens overskygge den enkelte asylsøkers menneskerettigheter.²⁸⁵ Tidligere nemndmedlem i UNE, biskop Ingeborg Midttønne, deler ifølge *Vårt Land* Lodes oppfatning av at UNE legger større vekt på innvandringspolitiske hensyn enn på menneskerettighetene i behandling av religionsbaserte asylansøkskrer.²⁸⁶

Anklagene om at UNEs frykt for å skape presedens veier tyngre enn den enkelte asylsøkers rettigheter tilbakevises imidlertid av flere aktører. Blant andre tar statssekretær i Justisdepartementet, Pål K. Lønseth, og nemndmedlemmer i UNE, Kate Hidle og Kari Austerheim Silde, til motmæle mot kritikken av UNEs saksbehandling, og avviser fremstillingen av UNEs saksbehandling som lemfeldig.²⁸⁷ Hidle hevder blant annet at man innenfor asyl- og flyktningpolitikken har behov for prinsipielle avgjørelser, og at man har saker som skaper presedens, som i andre deler av norsk rettspraksis.²⁸⁸ Informasjonssjef i UNE, Bjørn Lyster, avviser ifølge *Vårt Land* påstandene om at innvandringspolitikk spiller en rolle i vurderingen av en asylsøkers fare for forfølgelse. Det er kun i saker der det vurderes å gi asylsøkeren opphold på humanitært grunnlag, i tilfeller hvor flyktningstatus ikke kan gis, at innvandringspolitiske hensyn kan spille inn ifølge Lyster.²⁸⁹ Terje Skjeggstad, direktør i UNE, avfeier også kritikken av UNE i et debattinnlegg i *Stavanger Aftenblad*. Han viser blant annet til at grundige vurderinger av saksbehandlingen i UNE har konkludert med at saksbehandlingspraksisen deres holder en høy standard, både faglig og etisk. Skjeggstad avfeier Lodes syn på UNEs praksis som en subjektiv vurdering, og viser til at 90 prosent av nemndmedlemmene i UNE mener nemndmøtene blir gjennomført på en god måte.²⁹⁰

Om vi ser på rettspraksis kan man likevel finne et eksempel på at frykten for presedens antagelig er av betydning når vedtak skal fattes i asylsaker. I 2008 fikk en afghansk asylsøker avslag på sin søknad av UNE etter anførsel om å ha konvertert fra islam til kristendommen. Grunnlaget for UNEs avslag var at det ikke var tilstrekkelig sannsynliggjort at søker hadde en kristen overbevisning. Med andre ord mente UNE at han var en bekvemmelighetskonvertitt.²⁹¹ Saken ble anket til tingretten som, under tvil, fant at søkeren reelt hadde konvertert fra islam til kristendommen og hadde en kristen overbevisning.

²⁸⁵ Roux, "Norge bryter menneskerettigheter".

²⁸⁶ Norheim og Nordahl, "Biskop vil ha vaktbikkje for asylsøkere".

²⁸⁷ Torunn Egge Roux, "Justisdepartementet avviser kritikk mot Utlendingsnemnda", Avisartikkel, *Stavanger Aftenblad*, 04.11.2010; Kate Hidle, "Ensidig og unyansert om UNE", Debattinnlegg, *Stavanger Aftenblad* 12.11.2010; Kari Austerheim Silde, "UNEs viktige arbeid", Debattinnlegg, *Stavanger Aftenblad*, 22.11.2010.

²⁸⁸ Hidle, "Ensidig og unyansert om UNE".

²⁸⁹ Astrid Dalehaug Norheim, "Une er vaktbikkje", Avisartikkel, *Vårt Land*, 01.03.2011.

²⁹⁰ Terje Skjeggstad, "UNE, Aftenbladet og troverdighet", Debattinnlegg, *Stavanger Aftenblad*, 17.11.2011.

²⁹¹ Dom, 08-149198TVI-OTIR/10.

Tingrettsdommen konkluderte dermed med at UNE hadde lagt feil faktum til grunn i sin avgjørelse av asylsaken.²⁹² Det samme er også gjeldende i andre asylsaker som involverer afghanske konvertitter.²⁹³ Når UNE så velger å anke tingrettsdommene videre til lagmannsretten i saker hvor tingretten har innvilget opphold og vurdert asylsøkerne som reelle konvertitter, gir det en indikasjon på UNEs innstilling til og interesser i disse sakene. Man kan spekulere i om UNEs interesse av å anke dommene til lagmannsretten grunner i en frykt for at sakene skal kunne tjene som forbilde for liknende saker i fremtiden.²⁹⁴

Oppsummert kan denne diskusjonen indikere at frykten for presedens spiller en rolle i behandling av asylsøknader, i alle fall i enkelte saker. Det synes imidlertid å være motstridende oppfatning av hva praksis er blant Utlendingsnemndas medlemmer.

5.4 Kritikken av utlendingmyndighetene

I lys av kritikken av utlendingmyndighetenes behandling av asylsøknader, har UNEs direktør Terje Skjeggstad viktige poenger når han kritiserer media i retur. Skjeggstad påpeker at media ofte er for lite kritiske til kildene de bruker, og at det er viktig å være oppmerksom på at informasjonen ofte kan være farget av kildenes egne interesser.²⁹⁵ En annen side av saken er at utlendingmyndighetene har taushetsplikt og ikke kan offentliggjøre detaljer fra enkeltsaker. Asylsøkerne selv har derimot ingen taushetsplikt.²⁹⁶ Disse faktorene kan føre til skjevheter i bildet som skapes av utlendingmyndighetene, hvor bare visse utdrag av helheten blir viet oppmerksomhet i offentligheten.

Skjeggstad understreker ifølge *Ny Tid* UNEs evne til å ta selvkritikk.²⁹⁷ Som en mulig respons på kritikk utenfra, har utlendingmyndighetene endret sine praksisnotater og responser. Et par dager etter at *Vårt Land* kritiserte UNE for å sende tilbake iranske asylsøkere som søkte om beskyttelse fordi de hadde konvertert fra islam til kristendommen, presenterte Landinfo en ny respons om situasjonen for kristne konvertitter i Iran.²⁹⁸ Om det er

²⁹² Dom, 08-149198TVI-OTIR/10.

²⁹³ Dom, 08-037823ASD-BORG/02; Dom, 09-003399ASD-BORG/02, *Staten v/Utlendingsnemnda mot A (advokat Siri V. E. Barfod)*, (Borgarting lagmannsrett, 24.06.2009).

²⁹⁴ I dommen fra Borgarting lagmannsrett går det frem at asylsøkeren igjen fikk avslag på asylsøknaden, på grunnlag av at retten, under tvil, mente han hadde konvertert av strategiske grunner og dermed ikke hadde en reell kristen overbevisning. Se Dom, 09-074123ASD-BORG/03.

²⁹⁵ Torbjørn Tumyr Nilsen, "Mener UNE er best", Avisartikkel, *Ny Tid*, 08.04.2011.

²⁹⁶ Terje Skjeggstad, "Åpenhet og rettsikkerhet", Debattinnlegg, *Morgenbladet*, 11.03.2011.

²⁹⁷ Nilsen, "Mener UNE er best".

²⁹⁸ Landinfo, "Iran: Forverret situasjon for kristne konvertitter".

tilfeldig eller ikke blir bare spekulasjoner. Etter offentliggjøringen av Thom Arne Hellerslias rapport "I god tro", ble et av UNEs praksisnotater redigert. Hellerslia kritiserte blant annet utlendingsmyndighetene for å forutsette begrensninger i religionsfriheten ved retur av asylsøkere. Hellerslia viste til den tidligere siterte dommen fra Borgarting Lagmannsrett, som også var innlemmet i UNEs praksisnotat "Anførsler om forfølgelse på grunn av religion".²⁹⁹ Samme året ble sitatet fra domsavsigelsen fjernet fra UNEs praksisnotat.³⁰⁰ Videre nevner Skjeggestad ifølge *Ny Tid* den tidligere nevnte eksterne evalueringen av UNE som ble initiert av regjeringen. Evalueringen konkluderte med at saksbehandlingen i UNE er både samvittighetsfull og grundig.³⁰¹

²⁹⁹ Hellerslia, "I god tro", 39; UNE, "Anførsler om forfølgelse på grunn av religion (2007)", gammelt praksisnotat.

³⁰⁰ Jf. gjeldende praksisnotat UNE, "Anførsler om forfølgelse på grunn av religion".

³⁰¹ Nilsen, "Mener UNE er best".

6 Oppsummerende drøfting

Tolkningen av religionsbegrepet som utlendingsforvaltningen opererer med i behandling av asylsøknader, kan sies å være en vid definisjon og avgrensning av begrepet. Det fremstår som at religionsbegrepet innbefatter et bredt spekter av ulike tradisjoner – også tradisjoner som de fleste religionsvitere normalt ikke ville inkludert i en religionsdefinisjon. Man kan muligens si at tilnærmingen til religionsbegrepet er en funksjonell definisjonstilnærming fordi den er vid og omfangsrik. På en annen side kan man også si at religionsdefinisjonen som benyttes, innebærer en polytetisk tilnærming til begrepet. Polytetiske definisjoner baserer seg som sagt på Wittgensteins idé om familielikhet, der man, overført fra språkfilosofien til religionsvitenskapen, kan gjenkjenne hva som er en religion ut fra dens familiære trekk med andre religioner. På samme måte uttrykker flere informanter at de gjenkjenner religion når de ser det, og at de bestandig vet om de er innenfor eller utenfor kategorien religion, til tross for at begrepet ikke er strengt definert. Både funksjonelle og polytetiske religionsdefinisjoner er vide og inkluderende, i den betydning at de omfatter et stort spekter av tradisjoner som kan kalles religioner. I enkelte tilfeller tenderer imidlertid informantene til en forholdsvis snever, substansiell tilnærming til religionsbegrepet, der tilbedelse av ting eller høyere makter fremstår som det essensielle trekket ved religion. Jeg har imidlertid inntrykk av at det ikke arbeides ut fra et snevert religionsbegrep, og at informantene som uttrykker at troen på en gud eller guddom står sentralt, likevel opererer med et inkluderende religionsbegrep generelt sett. Et omfangsrikt religionsbegrep er også nødvendig i behandling av asylsøknader, slik at de som risikerer forfølgelse på grunn av sin religiøse overbevisning behandles med utgangspunkt i kategorien ”religion”. Man kan si at religionsdefinisjonen utlendingsmyndighetene opererer med, fungerer til det formålet den er ment for.

Imidlertid fremstår det som om religionsbegrepet i seg selv ikke er noe utlendingsmyndighetene bruker tid på å definere og avgrense. Det er påpekt i forarbeidene til utlendingsloven at religionsbegrepet ikke har vært opphav til særlig diskusjon i norsk praksis. Videre sier informantene at den viktigste vurderingen de gjør i konkrete saker, er å avgjøre hvorvidt søkeren risikerer å bli utsatt for forfølgelse ved retur til hjemlandet, fremfor å drøfte hvor grensene for religionsbegrepet går. Å avgjøre risiko for forfølgelse blir av flere informanter ansett for å være vanskelig. Hvor skal terskelen legges? I hovedsak fremstår det som om reaksjonene søkeren risikerer ved retur til hjemlandet, må være så alvorlige som drap, tortur eller frihetsberøvelse for at norske utlendingsmyndigheter skal anse det som forfølgelse.

I enkelte tilfeller kan diskriminering og brudd på grunnleggende menneskerettigheter også utgjøre forfølgelse, men uttalelsene fra informantene indikerer at slike anførsler som hovedregel ikke anses som forfølgelse, og heller faller inn under nettopp diskriminering og trakassering. Mine funn, basert på informantuttalelser, samt på analyse av den kritikken som er fremsatt mot norske utlendingsmyndigheter i media, indikerer også at det i flere tilfeller aksepteres stor inngripen i religionsfriheten. Dette gjelder særlig religiøs praksis og utfoldelse i forbindelse med konverteringssaker, der det i enkelte tilfeller forutsettes at personer opptrer diskret med troen sin etter retur til hjemlandet for å unngå forfølgelse. Det er imidlertid spesifisert i rettighetskonvensjonene og av UNHCR at inngripen i religiøs manifestasjon skal underlegges strenge restriksjoner. Slik inngripen skal ikke forekomme med mindre det er foreskrevet ved lov, og kun dersom målet med loven er å beskytte offentlig orden, helse og moral, samt andres grunnleggende rettigheter og friheter.³⁰² I tråd med dette stiller Thom Arne Hellerslia seg også, i sin rapport ”I god tro”, kritisk til utlendingsmyndighetenes forutsetning om at asylsøkere som får avslag på søknaden, indirekte blir bedt om å la troen forbli en privatsak når de sendes tilbake til hjemlandet.³⁰³ Mitt inntrykk er at utlendingsmyndighetene opererer med en relativt høy terskel for hva som utgjør forfølgelse, og i noen tilfeller fremstår det som at terskelen ligger høyere enn den UNHCR opererer med. Min forståelse er at UNHCR anser betydningsfull inngripen i en persons rett til å praktisere sin religion som forfølgelse, til forskjell fra norske utlendingsmyndigheters praksis i enkelte tilfeller.³⁰⁴

Mitt materiale kan indikere at innvandringspolitiske hensyn i visse tilfeller kan spille en rolle i behandling av asylsaker. Ulike samfunnsaktører som kritiserer utledningsmyndighetene i media, sier at frykt for presedens i noen sammenhenger fremstår som mer viktig enn den enkelte asylsøkers rettigheter. Enkelte av mine informanter antyder det samme. I saker der UNE har anket domsavsigelser der konvertitter har fått medhold av domstolen, kan man spekulere i om innvandringspolitiske hensyn spiller inn. Hellerslia vier også innvandringspolitiske hensyn oppmerksomhet i oppsummeringen av sin rapport. Han indikerer at innvandringspolitiske hensyn spiller en rolle, uten at han sier eksplisitt at dette påvirker saksutfallet i asylsaker.³⁰⁵ UNE har imidlertid gått sterkt ut mot slike antydninger og hevder at frykt for presedens ikke har betydning for deres vurderinger i enkeltsaker.

³⁰² FN, "Sivile og politiske rettigheter (SP)", art. 18.

³⁰³ Hellerslia, "I god tro", 68. Se også 45, 47, 51, 52.

³⁰⁴ UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", pkt. 13.

³⁰⁵ Hellerslia, "I god tro", 67.

Søkerens troverdighet fremstår som helt sentral i alle saker som omhandler religionsbasert forfølgelse. Det er viktig å skille personer som reelt har krav på beskyttelse, fra dem som anfører forfølgelse på grunn av religion med et mål om få oppholdstillatelse i søkerlandet. Troverdighet er som spesielt viktig i konverteringssaker der det er avgjørende å skille reelle konvertitter som har krav på opphold, fra bekvemmelighetskonvertitter. Dette er også et tema i forskningslitteraturen. Samahon sammenlikner for eksempel bekvemmelighetskonvertering med proformaekteskap, som i lang tid har blitt brukt av personer for å oppnå opphold i fremmede land på falskt grunnlag.³⁰⁶

Som grunnlag for troverdighetsvurderinger ligger utredningen av asylsøkerens historie og søkergrunnlag, som baseres på informasjonen fra asylintervjuet. Utredningen ser ut til å dekke de tre nivåene av religioners ulike uttrykksmåter, slik Gunn trekker frem i sin artikkel "The complexity of religion in determining refugee status", og som UNHCR også retter søkelys mot i sine retningslinjer: religion som "tro", "identitet" og "levemåte".³⁰⁷ Helheten i søkerens historie blir vektlagt, og vedkommende blir bedt om å fortelle om hvordan han eller hun lever med troen, hva som er viktig for vedkommende og om spesifikke hendelser knyttet til egen overbevisning. Det ser imidlertid ut til at religion som "tro" i enkelte tilfeller får forrang fremfor religion som "identitet" eller "levemåte". Dette kommer til uttrykk når enkelte informanter hevder at de vektlegger kunnskaper om teologiske dogmer, ritualer og trosforestillinger i troverdighetsvurderingene. En av informantene uttalte også eksplisitt at det antagelig ikke er så enkelt å få opphold på religiøst grunnlag dersom religionen var en slags identitet for vedkommende. Det ser dermed ut til at enkelte av informantene opererer med en relativt snever forståelse av hva religion er som fenomen. Informantenes uttalelser er imidlertid motstridende: Mens noen informanter eksplisitt sier at kunnskaper om søkerens overbevisning verken kan eller vil testes, sier andre at kunnskaper om egen religion kan bli avgjørende for utfallet i saken. Det synes å være ulike oppfatninger innad i utlendingsforvaltningen når det gjelder forståelsen av hva det vil si å tro og å konvertere. Dette har utlendingsforvaltningen blitt kritisert for i media av ulike samfunnsaktører. I visse tilfeller kan det se ut til at søkere med heterodokse tilnæringer til egen overbevisning eller religion kan komme uheldig ut i en troverdighetsvurdering. I forskningslitteraturen påpekes

³⁰⁶ Samahon, "The Religion Clauses and Political Asylum", 2211.

³⁰⁷ Gunn, "The complexity of religion in determining refugee status", 14-19; UNHCR, "Guidelines on International Protection No. 6", pkt. 5-10; UNHCR, "Baltimore expert roundtable: Summary conclusions on religion-based refugee claims", pkt. 4-7.

det at tilegnelse av kunnskap om den nye religionen skjer over tid, og at omvendelse til kristendommen ofte skjer i motgangstider.³⁰⁸

I visse tilfeller kan det se ut til at informantene lar sin egen kultur- og religionsbakgrunn prege deres forståelse av religion. Flere av informantene indikerer at religion særlig handler om tilbedelse av guder og gjenstander, og flere omtaler religion som noe indre og privat, noe som kan utelukke mennesker som anser praksisaspektet ved religionen for å være kjernen i deres overbevisning. Denne tilnærmingen til religion kan muligens være forankret i den evangelisk-lutherske kristendommen, samt det sekulariserte, norske samfunnet. At informantene lar seg påvirke av den evangelisk-lutherske tradisjonen, og en ”typisk” norsk tilnærming til det å tro, er også noe flere av samfunnsaktørene retter søkelys mot. Blant annet trekker Tarald Rasmussen og Ingeborg Midttønne på hver sin måte disse parallellene: Rasmussen ved å indikere at kunnskapsetterspørselen i troverdighetsvurderingene kan grunne i den lutherske tradisjonen, og Midttønne ved å hevde at den generelle norske holdningen til religion som en privatsak kan være årsaken til at søkere i noen tilfeller blir bedt om å opptre diskret med troen ved tilbakesendelse til hjemlandet.³⁰⁹ Også Thom Arne Hellerslia presiserer ved flere anledninger i sin rapport at det sekulariserte samfunnet i Norge antagelig har en betydning for religionsforståelsen til utlendingsmyndighetene, særlig når det gjelder å vurdere hvor viktig religiøs praksis kan være for enkelte personer.³¹⁰ Muligvis kan den vide definisjonen av religionsbegrepet være årsaken til at informantenes egen bakgrunn spiller en rolle. Kanskje må informantene i visse tilfeller ty til en *commonsensisk* tilnærming til religionsbegrepet fordi religionsdefinisjonen de arbeider ut fra er for vag?

Gjennomgående for hele denne diskusjonen av informantenes tolkninger av religionsbasert forfølgelse i norsk saksbehandling, er de motstridende svarene, både fra mine informanter, men tydelig også gjennom medieuttalelser fra ulike personer med tilknytning til eksempelvis UNE. Det er tydelig at ulike personer opplever asylbehandlingsprosessene ulikt, tidvis veldig forskjellig. Det ser også ut til å være et motsetningsfullt syn på hva slags betydning de ulike opplysningene i asylsaken skal ha for det endelige vedtaket. Kanskje kan dette forklares med en av informantenes uttalelse om at det utvikles ulik praksis i de forskjellige avdelingene innad i asylavdelingen. Det synes også å være forskjell på hva de med høyere stillinger og de på behandlingsnivå mener skal vektlegges i vurderingen av

³⁰⁸ Opsal, "Omvendelse fra islam til kristendom"; Samahon, "The Religion Clauses and Political Asylum".

³⁰⁹ Verdibørsen, *NRK P2*, 05.03.11; Norheim og Nordahl, "Biskop vil ha vaktbikkje for asylsøkere".

³¹⁰ Hellerslia, "I god tro", 57, 68.

asylsaker. I mitt materiale har dette motsetningsforholdet eksempelvis gitt seg uttrykk i uenighet om betydningen av kunnskaper om egen overbevisning for utfallet i saken. De motstridende svarene kan i alle fall indikere at det faktisk er ulik praksis blant ulike ansatte innad i UDI og UNE. I flere sammenhenger har jeg inntrykk av at informantene uttaler seg om tenkte situasjoner, heller enn på bakgrunn av konkrete asylsaker de faktisk har erfaring fra. Derfor har denne oppgaven blitt en analyse av informantenes tolkninger av lovverket og av religionsbegrepet, fremfor en analyse av faktisk bruk av religionsbegrepet i praksis.

Oppsummerende kan man si at religionsbegrepet som utlendingsforvaltningen jobber med, er et bredt begrep, der et vidt spekter av tradisjoner anerkjennes som religion, også tradisjoner som en religionsviter ofte ikke vil inkludere i en religionsdefinisjon. Dette er nødvendig for at ingen tradisjoner som kan kalles religioner skal falle utenfor. Jeg har likevel inntrykk av at utlendingsforvaltningens religionsforståelse, særlig når det kommer til forståelse av religiøs manifestasjon, er noe mer begrenset enn den brede religionsdefinisjonen de opererer med. I flere tilfeller peker mine funn mot at religion som uttrykkes som tro, får forrang fremfor religion som manifesteres som identitet eller levemåte. Slik jeg ser det, kan utlendingsforvaltningens religionsforståelse få konsekvenser for hvem som anerkjennes som flyktning. Blant annet indikerer mitt materiale at religiøs utfoldelse og praksis i enkelte tilfeller anses som mindre viktig, og norske myndigheter ser i flere sammenhenger ut til å ikke anse begrensninger i religiøs praksis som forfølgelse. Det er imidlertid ikke mulig for meg å stadfeste at det faktisk er slik. For å kunne si noe sikkert om disse tendensene, vil det være nødvendig med en grundig gjennomgang av UDIs og UNEs faktiske praksis, ved å gjennomgå ulike sakspapirer og vedtak fattet i de to institusjonene.

Generelt vil det være problematisk å generalisere ut fra den empirien som ligger til grunn for min mastergradsoppgave. Konklusjonene jeg har kommet til her, er dermed beskrivelser av tendenser jeg har sett gjennom analyse av mitt forskningsmateriale. Jeg mener imidlertid mine funn i denne oppgaven er viktige, og at de danner et godt grunnlag og utgangspunkt for videre forskning på feltet.

Litteraturliste

- AID. "Ot.prp. nr. 75 (2006-2007). Om lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven)". Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID), Odelstingproposisjon.
<http://www.regjeringen.no/pages/1990125/PDFS/OTP200620070075000DDDDPDFS.pdf> (oppsøkt 25.03.2011).
- Alston, William P. "Religion." I *The encyclopedia of philosophy*, redigert av Paul Edwards, 140-145. New York: Macmillan, 1967.
- Baird, Robert D. *Category Formation in the History of Religions*. Berlin: Mouton de Gruyter, 1971.
- Bangstad, Sindre. *Sekularismens ansikter*. Oslo: Universitetsforlaget, 2009.
- Berger, Peter L. "Some second thoughts on substantive versus functional definitions of religion". I *Journal for the scientific study of religion*, 13, nr. 2 (1974): 125-133, <http://www.jstor.org/stable/1384374> (oppsøkt 22.02.2011).
- Berger, Peter L. og Thomas Luckmann. "Secularization and pluralism." I *International yearbook for the sociology of religion*, 73-84, 1966.
- Botvar, Pål Ketil. "Endringer i nordmenns religiøse liv." I *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering*, redigert av Pål Ketil Botvar og Ulla Schmidt, 11-24. Oslo: Universitetsforlaget, 2010.
- Bruce, Steve. *God is dead. Secularization in the West*. Oxford: Blackwell Publishing, 2003.
- Comstock, W. Richard. "Toward open definitions of religion". I *American academy of religion*, 52, nr. 3 (1984): 499-517, <http://www.jstor.org/stable/1464205> (oppsøkt 06.02.2011).
- Crenshaw, Kimberle. "The Intersectionality of Race and Gender Discrimination." I *The Intersectionality of Race and Gender Discrimination*, 1-26: Paper, 2000.
- Dagsnytt 18, NRK P2, 03.03.2011.
- Den norske kirke. *Mellomkirkelig råd usikker på Utlendingsnemndas forståelse av tro*. 10.03.2011, <http://kirken.no/index.cfm?event=doLink&famId=171525> (oppsøkt 21.04.2011).
- Dom, 08-037823ASD-BORG/02. *Utlendingsnemnda mot A (advokat Stina Saastad)*. Borgarting lagmannsrett, 12.01.2008
- Dom, 08-149198TVI-OTIR/10. *Shabir Aslamzade mot Utlendingsnemnda*. Oslo tingrett, 05.03.2009
- Dom, 09-003399ASD-BORG/02. *Staten v/Utlendingsnemnda mot A (advokat Siri V. E. Barfod)*. Borgarting lagmannsrett, 24.06.2009
- Dom, 09-074123ASD-BORG/03. *Utlendingsnemnda mot A (advokat Preben Kløvfjell, advokatfullmektig Djordje Borojevic)*. Borgarting lagmannsrett, 26.10.2009
- Dom, 09-184365TVI-OTIR/06. *H. Rostami og G. K. Khosh mot Staten v/Utlendingsnemnda*. Oslo tingrett, 19.04.2010

- Dom, 10-064385ASD-BORG/03. *A (advokat Ann Helen Aarø) mot Staten v/Utlendingsnemnda*. Borgarting lagmannsrett, 10.01.2011
- Dom og kjennelse, 07-137479TVI-OTIR/04. *A (advokat Arild Jebens) mot Staten v/Utlendingsnemnda*. Oslo tingrett, 29.01.2008
- Dom og kjennelse, 09-170574TVI-OTIR/05. *Daniel Ali Moshini mot Staten v/Utlendingsnemnda*. Oslo tingrett, 18.02.2010
- Domstol.no. *Juridisk ordliste*. Domstoladministrasjonen, <http://www.domstol.no/no/Juridisk-ordliste/> (oppsøkt 11.03.2011).
- Einarsen, Terje. *Retten til vern som flyktning. Med hovedvekt på FNs flyktningebegrep - de historiske traktatforutsetninger og gjeldende rett*. Bergen: Cicero Publisher, 2000.
- Eriksen, Anne og Anne Stensvold. *Maria-kult og helgendyrkelse i moderne katolisisme*. Oslo: Pax Forlag A/S, 2002.
- Europarådet. "Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms." Europarådet, 03.09.1953. <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/005.htm> (oppsøkt 26.04.2011).
- Europarådet. "Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter (EMK)." Europarådet, 03.09.1953. <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/64A274D8-37A3-41F8-B64F-BDD4C2219334/0/NorwegianNorv%C3%A9gien.pdf> (oppsøkt 02.02.2011).
- FN-sambandet. *Flyktninger*. Informasjon om flyktninger. FN-sambandet, <http://www.fn.no/Temaer/Humanitaere-spoersmaal/Paa-flukt/Flyktninger> (oppsøkt 11.03.2011).
- FN-sambandet. *Flyktningkonvensjonen*. Informasjon om flyktningkonvensjonen. FN-sambandet, <http://www.fn.no/FN-informasjon/Konvensjoner-og-erklaringer/Flyktninger/Flyktningkonvensjonen> (oppsøkt 07.03.2011).
- FN-sambandet. *FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter*. Informasjon om konvensjonen. FN-sambandet, <http://www.fn.no/FN-informasjon/Konvensjoner-og-erklaringer/Menneskerettigheter/FNs-konvensjon-om-sivile-og-politiske-rettigheter> (oppsøkt 11.03.2011).
- FN. "International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)." De forente nasjoner (FN), 16.12.1966. <http://www2.ohchr.org/english/law/pdf/ccpr.pdf> (oppsøkt 26.04.2011).
- FN. "FNs konvensjon om flyktnings stilling (Flyktningkonvensjonen)." De forente nasjoner (FN), 28.07.1951. <http://www.fn.no/FN-informasjon/Konvensjoner-og-erklaringer/Flyktninger/Flyktningkonvensjonen> (oppsøkt 14.01.2011).
- FN. "FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP)." De forente nasjoner (FN), 16.12.1966. <http://www.fn.no/FN-informasjon/Konvensjoner-og-erklaringer/Menneskerettigheter/FNs-konvensjon-om-sivile-og-politiske-rettigheter> (oppsøkt 14.01.2011).
- FN. "FNs verdenserklæring om menneskerettigheter (menneskerettighetserklæringen)." De forente nasjoner (FN), 10.12.1948. <http://www.fn.no/FN-informasjon/Konvensjoner-og-erklaringer/Menneskerettigheter/FNs-verdenserklaring-om-menneskerettigheter> (oppsøkt 13.01.2011).

- FOR-2009-10-15-1286. "Forskrift om utlendingers adgang til riket og deres opphold her". Justis- og politidepartementet (JD), ikrafttredelse 01.01.2010, <http://websir.lovdato.no/cgi-lex/wiftok?button=%A0+S%D8K+%A0&emne1=utlendingforskriften&emne2=&emne3=&depa=&avd=&kort=&dato=¶=&ikra=&endret=&endrer=&hjem=&gjel=&publ=&kunn=&trunker=on> (oppsøkt 11.03.2011).
- Fredman, Sandra. "Positive Rights and Positive Duties. Adressing intersectionality." I *European Union Non Discrimination Law. Comparative Perspectives on Multidimensional Equality Law 2009*, redigert av Dagmar Schiek og Victoria Chege, 73-89: Routledge, 2009.
- Geertz, Clifford. "Religion as a cultural system." I *Anthropological approaches to the study of religion*, redigert av Michael Banton, 1-46. London: Routledge, 2004.
- Gilhus, Ingvild Sælid og Lisbeth Mikaelsson. *Hva er religion*. Oslo: Universitetsforlaget, 2007.
- Gilhus, Ingvild Sælid og Lisbeth Mikaelsson. "Kristendommen." I *Verdens levende religioner*, redigert av Ingvild Sælid Gilhus og Lisbeth Mikaelsson, 195-276. Oslo: Pax Forlag, 2007.
- Gjelsvik, Ragnhild Ose. "Flyktningbegrepet etter flyktningkonvensjonen: Hvem har rett til flyktningstatus etter flyktningkonvensjonen artikkel 1 A (2)." Mastergradsoppgave, Universitetet i Oslo, 2007.
- Green, Garrett. "Hermeneutics." I *The routledge companion to the study of religion*, redigert av John R. Hinnells, 392-406. London/New York: Routledge, 2005.
- Greil, Arthur L. og David G. Bromley, red. *Defining religion: Investigating the boundaries between the sacred and secular*, Religion and the social order. Oxford: Elsevier science Ltd, 2003.
- Gunn, T. Jeremy. "The complexity of religion in determining refugee status". Bakgrunnsartikkel for konferanse om religionsbaserte asylsøknader (UNHCR og CWS). (2002), <http://www.unhcr.org/3e5f2f7f6.pdf> (oppsøkt 03.02.2011).
- Gunn, T. Jeremy. "The Complexity of Religion and the Definition of "Religion" in International Law". I *Harvard Human Rights Journal*, 16 (2003): 189-215, <http://www.law.harvard.edu/students/orgs/hrj/iss16/gunn.pdf> (oppsøkt 16.05.2011).
- Gunn, T. Jeremy. "Religious Freedom and Laïcité: A Comparison of the United States and France". I *Birmingham Young University Law Reveiw*, (2004): 419-506, <http://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/byulr2004&id=435> (oppsøkt 07.04.2011).
- Guthrie, Stewart Elliott. "Religion: What is it?". I *Journal for the scientific study of religion*, 35, nr. 4 (1996): 412-419, <http://www.jstor.org/stable/pdfplus/1386417.pdf?acceptTC=true> (oppsøkt 04.02.2011).
- Hassan, Ilham. "Tilslørt heksejakt?". Avisartikkel. *Morgenbladet*, 15.04.2011.
- Hellerslia, Thom Arne. "I god tro: Retten til beskyttelse for personer som flykter på grunn av sin religion eller tro." Utført på oppdrag fra Norsk Misjon i Øst, Mellomkirkelig råd, Norges Kristne Råd og NOAS, Oslo, 2009. <http://www.nmio.no/uploads/smartsection/1234394385.pdf> (oppsøkt 08.04.2011).

- Hidle, Kate. "Ensidig og unyansert om UNE". Debattinnlegg. *Stavanger Aftenblad*, 12.11.2010.
- JD. *Gangen i ei asylsak*. Justis- og politidepartementet (JD), http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/tema/innvandringspolitikk/asyl-og_flyktningspolitikk/vilkar_for_a_fa_asyl.html?id=85861 (oppsøkt 10.03.2011).
- Karlgren, Jussi og Magnus Sahlgren. "From Words to Understanding." I *Foundations of Real-World Intelligence*, redigert av Yoshinori Uesaka, Pentti Kanerva og Hideki Asoh, 294-308. Stanford: CSLI Publications, 2001.
- Kessler, Gary E. *Studying religion: An introduction through cases*. 2. utgave. New York: McGraw-Hill, 2006.
- Kjennelse, LB-2002-21 K/04. *A og B (advokat Cathrine Thiis-Evensen) mot Staten v/Utlendingsnemnda*. Borgarting lagmannsrett, 14.02.2002
- KRD. "NOU 2004:20 Ny utlendingslov". Statens forvaltningstjeneste og Informasjonsforvaltning, NOU (Norges offentlige utredninger), Kommunal- og regionaldepartementet (KRD). <http://www.regjeringen.no/Rpub/NOU/20042004/020/PDFS/NOU200420040020000DDDPDFS.pdf> (oppsøkt 06.02.2011).
- Krogseth, Otto. "Religionsdefinisjon - et problematisk prosjekt." I *Religion - et vestlig fenomen? Om bruk og betydning av religionsbegrepet*, redigert av Sigurd Hjelde og Otto Krogseth. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag A/S, 2007.
- Landinfo. *Landinfos arbeid*. Informasjon om Landinfo. Landinfo, 06.07.2009, <http://landinfo.no/id/489.0> (oppsøkt 10.03.2011).
- Landinfo. *Landinfos produkter*. Informasjon om Landinfo. Landinfo, 06.07.2009, <http://landinfo.no/id/449.0> (oppsøkt 10.03.2011).
- Landinfo. *Om Landinfo*. Informasjon om Landinfo. Landinfo, 06.07.2009, <http://landinfo.no/id/6.0> (oppsøkt 10.03.2011).
- Landinfo. *Afghanistan*. Landinformasjon. Landinfo, <http://landinfo.no/id/401.0> (oppsøkt 08.04.2011).
- Landinfo. *Usbekistan*. Landinformasjon. Landinfo, <http://landinfo.no/id/540.0#who> (oppsøkt 31.03.2011).
- Landinfo. *Eritrea*. Landinformasjon. Landinfo, <http://landinfo.no/id/575.0> (oppsøkt 31.03.2011).
- Landinfo. "Iran: Forverret situasjon for kristne konvertitter". Landinfo, respons, 01.03.2011. http://landinfo.no/asset/1557/1/1557_1.pdf (oppsøkt 07.04.2011).
- Landinfo. *Landinfo: Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (forside)*. 28.02.2011, <http://landinfo.no/> (oppsøkt 28.02.2011).
- LOV-1988-06-24-64. "Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven)". Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID), ikrafttredelse 01.01.1991, opphevet 01.01.2010, <http://websir.lovdato.no/cgi-lex/wiftok?button=%A0+S%D8K+%A0&emne1=utlendingsloven&emne2=&emne3=&depa=&kort=&dato=¶=&ikra=&endret=&endrer=&publ=&kunn=&trunker=on> (oppsøkt 06.02.2011).

- LOV-1999-05-21-30. "Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)". Justis- og politidepartementet (JD), ikrafttredelse 21.05.1999, http://lovdata.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/app/gratis/www/docroot/all/nl-19990521-030.html&emne=menneskerettslov*&& (oppsøkt 02.02.2011).
- LOV-2008-05-15-35. "Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven)". Justis- og politidepartementet (JD), ikrafttredelse 01.01.2010, http://lovdata.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/app/gratis/www/docroot/all/nl-20080515-035.html&emne=utlendingslov*&& (oppsøkt 13.01.2010).
- McGuire, Meredith B. *Religion: The social context*. 5. utgave. Belmont: Wadsworth, 2002.
- Musalo, Karen. "Claims for protection based on religion or belief: Analysis and proposed conclusions". Bakgrunnsartikkel for konferanse om religionsbaserte asylsøknader (UNHCR og CWS). (2002), <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendocPDFViewer.html?docid=3e5f6ad12&query=religion> (oppsøkt 18.03.2011).
- Musalo, Karen. "Claims for protection based on religion or belief". I *International journal of refugee law*, 16, nr. 2 (2004): 165-226, <http://ijrl.oxfordjournals.org/content/16/2/165.full.pdf> (oppsøkt 03.02.2011).
- Nilsen, Torbjørn Tumyr. "Mener UNE er best". Avisartikkel. *Ny Tid*, 08.04.2011.
- Nordland, Ragnhild. "Landkunnskap under lupen: Landinfos rolle i utlendingsforvaltningen." Mastergradsoppgave, Universitetet i Oslo, 2009.
- Norges Kristne Råd. *Anbefaler tilbakeholdenhet med dåp av asylsøkere*. 27.06.2007, <http://www.norkr.no/index.cfm?id=142305> (oppsøkt 21.04.11).
- Norges Kristne Råd. *Dåp av asylsøkere*. <http://www.norkr.no/index.cfm?id=142309> (oppsøkt 21.04.2011).
- Norheim, Astrid Dalehaug. "Blodig retur". Avisreportasje. *Vårt Land*, 25.02.2011, 20-29.
- Norheim, Astrid Dalehaug. "UNE bør skolerer i konvertering". Avisartikkel. *Vårt Land*, 26.02.2011.
- Norheim, Astrid Dalehaug. "Une er vaktbikkje". Avisartikkel. *Vårt Land*, 01.03.2011.
- Norheim, Astrid Dalehaug og Bjørn Olav Nordahl. "Biskop vil ha vaktbikkje for asylsøkere". Avisartikkel. *Vårt Land*, 01.03.2011.
- Norheim, Astrid Dalehaug og Bjørn Olav Nordahl. "Dette er bevisste konvensjonsbrudd". Avisartikkel. *Vårt Land*, 02.03.2011.
- Norheim, Astrid Dalehaug og Bjørn Olav Nordahl. "Reagerer på dobbeltmoral". Avisartikkel. *Vårt Land*, 02.03.2011.
- OHCHR. "General comment no. 22: The right to freedom of thought, conscience and religion (Art. 18 (SP))". Høykommissæren for menneskerettigheter, generell kommentar, 30.07.1993. [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/9a30112c27d1167cc12563ed004d8f15?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/9a30112c27d1167cc12563ed004d8f15?Opendocument) (oppsøkt 04.02.2011).
- Opsal, Jan. "Omvendelse fra islam til kristendom". I *Norsk tidsskrift for misjon*, 3 (2003): 147-162

- Oslokirken. *Oslokirken*. Oslokirkens nettside, arkiv om afghanere. Oslokirken, <http://www.oslokirken.no/arkiv/afghanere> (oppsøkt 16.05.2011).
- Pals, Daniel L. *Eight theories of religion*. 2. utgave. New York/Oxford: Oxford university press, 2006.
- Rettssak, 10-064385ASD-BORG/03. *Daniel Ali-saken*. Borgarting lagmannsrett, 14.12.2010-15.12.2010
- Roald, Anne Sofie. "Islam." I *Verdens levende religioner*, redigert av Ingvild Sælid Gilhus og Lisbeth Mikaelsson, 277-331. Oslo: Pax Forlag A/S, 2007.
- Roux, Torunn Egge. "Justisdepartementet avviser kritikk mot Utlendingsnemnda". Avisartikkel. *Stavanger Aftenblad*, 04.11.2010.
- Roux, Torunn Egge. "Norge bryter menneskerettigheter. Kåre Lode trakk seg fra utlendingsnemnda av samvittighetsgrunner". Avisartikkel. *Stavanger Aftenblad*, 03.11.2010.
- Rådet for Den europeiske union. "Council directive 2004/83/EC of 29. April 2004 on minimum standards for the qualification and status of third country nationals or stateless persons as refugees or as persons who otherwise need international protection and the content of the protection granted". I *Official Journal of the European Union*, (2004): 12-23, <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4157e75e4.pdf> (oppsøkt 08.03.2011).
- Saler, Benson. *Conceptualizing religion: Immanent anthropologists, transcendent natives, and unbounded categories*. Leiden: E.J. Brill, 1993.
- Saler, Benson. "Family resemblance and the definition of religion." I *Understanding religion: selected essays*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co, 1999.
- Samahon, Tuan N. "The Religion Clauses and Political Asylum: Religious Persecution Claims and the Religious Membership-Conversion Imposter Problem". I *The Georgetown Law Journal*, 88, nr. 7 (2000): 2211-2238, <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/glj88&div=58&collection=journals&set as cursor=19&men tab=srchresults&terms=religion|clauses|political|asylum&type=matchall> (oppsøkt 10.04.2011).
- Silde, Kari Austerheim. "UNEs viktige arbeid". Debattinnlegg. *Stavanger Aftenblad*, 22.11.2010.
- Silverman, David. *Interpreting Qualitative Data*. 3. utgave. London: SAGE Publications Ltd, 2006.
- Skjeggstad, Terje. "UNE, Aftenbladet og troverdighet". Debattinnlegg. *Stavanger Aftenblad*, 17.11.2011.
- Skjeggstad, Terje. "Åpenhet og rettsikkerhet". Debattinnlegg. *Morgenbladet*, 11.03.2011.
- Smith, Wilfred Cantwell. *The meaning and end of religion*. New York: The new American library, 1964.
- Spiro, Melford E. "Religion: Problems of definition and explanation." I *Anthropological approaches to the study of religion*, redigert av Michael Banton, 85-126. London: Routledge 2004.

- Stensvold, Anne. "Å definere religion." I *Religion - et vestlig fenomen? Om bruk og betydning av religionsbegrepet*, redigert av Sigurd Hjelde og Otto Krogseth. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, 2007.
- Stornemndvedtak, 7160183048. *Vedrørende å henvise etniske serbere fra Kosovo til internflukt i Serbia*. Utlendingsnemnda, 12.2006, <http://www.une.no/praksis/7160183048.html> (oppsøkt 30.04.2011).
- Tafjord, Bjørn Ola. "Refleksjonar kring refleksivitet." I *Metode i religionsvitenskap*, redigert av Siv Ellen Kraft og Richard J. Natvig, 243-259. Oslo: Pax Forlag A/S, 2006.
- Taylor, Charles. *A Secular Age*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 2007.
- Thagaard, Tove. *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode*. 3. utgave. Bergen: Fagbokforlaget, 2010.
- UDI. *Asylavdelingen*. Informasjon om UDI. Utlendingsdirektoratet, 23.08.2011, <http://www.udi.no/Kontakt-oss/Organisasjonskart/Asylavdelingen/> (oppsøkt 10.03.2011).
- UDI. *Beskyttelse (asyl)*. Oversikt over sentralt, skriftlig materiale tilknyttet beskyttelse (asyl). Utlendingsdirektoratet, [http://udiregelverk.no/sitecore/content/Home/UDIREgelverk/Topics%20and%20rules/Beskyttelse%20\(asyl\).aspx](http://udiregelverk.no/sitecore/content/Home/UDIREgelverk/Topics%20and%20rules/Beskyttelse%20(asyl).aspx) (oppsøkt 30.03.2011).
- UDI. *Saksbehandling av søknader om beskyttelse*. Utlendingsdirektoratet, 30.12.2009, <http://www.udi.no/Sentrale-tema/beskyttelse/Behandlingen-av-asylsaker/Hvordan-er-saksgangen-i-asylsaker/> (oppsøkt 02.05.2011).
- UDI. *Utlendingsdirektoratets virksomhetsidé*. Informasjon om UDI. Utlendingsdirektoratet, 18.01.2007, <http://www.udi.no/Om-UDI/Utlendingsdirektoratets-virksomhetside/> (oppsøkt 09.03.2011).
- UDI. *Beskyttelse - sentrale begreper*. Informasjon om UDI. Utlendingsdirektoratet, 30.12.2009, <http://www.udi.no/Sentrale-tema/beskyttelse/Asylsokere-og-flyktninger/> (oppsøkt 08.03.2011).
- UDI. "Asylpraksis - Afghanistan". Utlendingsdirektoratet, praksisnotat. <http://udiregelverk.no/default.aspx?path={DD43F1C6-855A-4889-91C2-8660FA0A27D0}> (oppsøkt 07.04.2011).
- UDI. "Asylpraksis - Eritrea". Utlendingsdirektoratet, praksisnotat. <http://www.udiregelverk.no/default.aspx?path={D4BDF38C-2433-4A84-BE64-5C23D735F688}> (oppsøkt 31.03.2011).
- UDI. "Asylpraksis - Irak". Utlendingsdirektoratet, praksisnotat. http://udiregelverk.no/default.aspx?path={E59FA0F0-0ABD-4322-8CC0-37B8F83F2CFE}#_Toc256422742 (oppsøkt 07.04.2011).
- UDI. "Asylpraksis - Iran". Utlendingsdirektoratet, praksisnotat. <http://udiregelverk.no/default.aspx?path={C959E641-F5BF-4887-9095-25293752FF62}> (oppsøkt 07.04.2011).
- UDI. "Asylpraksis - Syria". Utlendingsdirektoratet, praksisnotat. http://udiregelverk.no/default.aspx?path={736C0DB4-1671-4906-8BB4-0A34C34A4E1A}#_Toc273604478 (oppsøkt 07.04.2011).

- UDI. *Om UDI*. Informasjon om UDI. Utlendingsdirektoratet, 16.11.2010, <http://www.udi.no/Om-UDI/> (oppsøkt 09.03.2011).
- UDI. *Jobb i UDI*. Stillingsutlysninger. Utlendingsdirektoratet, <http://www.udi.no/Oversiktsider/Jobb-i-UDI/> (oppsøkt 14.03.2011).
- UNE. *Klagesaksbehandling*. Informasjon om UNE. Utlendingsnemnda, <http://une.no/om-oss/UNEs-arbeid/> (oppsøkt 10.03.2011).
- UNE. *Organisasjonskart*. Informasjon om UNE. Utlendingsnemnda, 01.11.2010, <http://une.no/om-oss/Organisasjonskart/> (oppsøkt 10.03.2011).
- UNE. "Anførsler om forfølgelse på grunn av religion (2007)". Utlendingsnemnda, gammelt praksisnotat, 10.04.2007. Vedlegg til Thom Arne Hellerslia. "I god tro: Retten til beskyttelse for personer som frykter på grunn av sin religion eller tro". På oppdrag fra Norsk misjon i Øst, Mellomkrikelig råd, Norges kristne råd og NOAS. Oslo, februar 2009. <http://www.nmio.no/uploads/smartsection/1234394385.pdf> (oppsøkt 08.04.2011).
- UNE. "Anførsler om forfølgelse på grunn av religion". Utlendingsnemnda, praksisnotat, 09.10.2009. <http://une.no/Praksis2/Notater/Anforsler-om-forfolgelse-pa-grunn-av-religion/> (oppsøkt 03.02.2011).
- UNE. "Kravet til forfølgelsens art og omfang - terskelen". Utlendingsnemnda, praksisnotat, 13.01.2010. <http://une.no/Praksis2/Notater/Kravet-til-forfolgelsens-art-og-omfang--terskelen/> (oppsøkt 03.02.2011).
- UNE. *Saksgang*. Informasjon om UNEs saksbehandling. Utlendingsnemnda, 30.12.09, <http://une.no/Saksgang/> (oppsøkt 25.04.2011).
- UNE. *Dette er UNE*. Informasjon om UNE. Utlendingsnemnda, 03.11.2010, <http://www.une.no/om-oss/UNEs-rolle/> (oppsøkt 09.03.2011).
- UNHCR. *About us*. Informasjon om UNHCR. FNs høykommissær for flyktninger, <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c2.html> (oppsøkt 11.03.2011).
- UNHCR. *Publications*. Informasjon om UNHCR. FNs høykommissær for flyktninger, <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c4b8.html> (oppsøkt 11.03.2011).
- UNHCR. *Resources*. Informasjon om UNHCR. FNs høykommissær for flyktninger, <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c4b2.html> (oppsøkt 11.03.2011).
- UNHCR. *What we do*. Informasjon om UNHCR. FNs høykommissær for flyktninger, <http://www.unhcr.org/pages/49c3646cbf.html> (oppsøkt 11.03.2011).
- UNHCR. "Baltimore expert roundtable: Summary conclusions on religion-based refugee claims". UNHCR, konferansepublikasjon, 30. og 31. oktober 2002. <http://www.unhcr.org/3e5f2de44.pdf> (oppsøkt 06.02.2011).
- UNHCR. "Håndbok om prosedyrer og kriterier for å fastsette flyktningers rettsstilling (Håndboka)." Oversatt av Norsk Organisasjon for Asylsøkere (NOAS). Oslo, 2003. http://oxo-design.net/noas_final/v1/files/files/UNHCRs%20Haandbok%20norsk.pdf (oppsøkt 14.01.2011).
- UNHCR. "Guidelines on International Protection No. 6: Religion-based refugee claims under article 1A(2) of the 1951 convention and/or the 1967 protocol relating to the status of refugees." 2004. <http://www.unhcr.org/40d8427a4.html> (oppsøkt 04.02.2011).
- Verdibørsen, *NRK P2*, 05.03.11.

Wittgenstein, Ludwig. *Filosofiske undersøkelser*. Oversatt av Mikkel B. Tin. Oslo: Pax Forlag A/S, 2010.

Årsheim, Helge. "'...når de religiøse aspektene synes å være dominerende' En systemteoretisk analyse av religionsbegreper i norsk rett." Mastergradsoppgave, Universitetet i Bergen, 2007.

Appendiks

Appendiks 1: Sentrale lover, konvensjoner og erklæringer

Hvem har rett til beskyttelse som flyktning? Flyktningkonvensjonen og utlendingsloven

Å forstå skillet mellom en asylsøker og en flyktning er avgjørende for forståelsen av denne oppgaven. En asylsøker er en person som uanmeldt og på egen hånd har kommet seg til Norge, og som ber om beskyttelse og anerkjennelse som flyktning. Med andre ord kan asylsøkeren få status som flyktning dersom søknaden om beskyttelse blir innvilget.³¹¹

I FNs verdenserklæring om menneskerettighetene står det spesifisert i artikkel 14 at ”enhver har rett til i andre land å søke og ta imot asyl mot forfølgelse”.³¹² Det er denne artikkelen som er utgangspunktet for flyktningkonvensjonen fra 1951. Flyktningkonvensjonen skal sikre at alle som er på flukt fra uholdbare forhold i hjemlandet skal få beskyttelse i et annet land inntil det er trygt å reise tilbake igjen. Artikkel 1A i flyktningkonvensjonen gir en definisjon på hvem som skal betegnes som flyktning:

(...) enhver person som: (...) med rette frykter for forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller på grunn av politisk oppfatning, befinner seg utenfor det land han er borger av, og er ute av stand til, eller, på grunn av slik frykt, er uvillig til å påberope seg dette lands beskyttelse (...).³¹³

Hensikten med flyktningkonvensjonen og den tilhørende protokollen fra 1967, er å pålegge mottakerlandene plikt til å ta imot mennesker på flukt, og unngå å sende dem tilbake til land der de kan frykte forfølgelse.³¹⁴ Artikkel 1 i flyktningkonvensjonen er i utgangspunktet en statusbestemmelse – den gir en definisjon av hvem som skal anses som flyktning.³¹⁵ Det er

³¹¹ UDI, *Beskyttelse - sentrale begreper*, Informasjon om UDI, Utlendingsdirektoratet, 30.12.2009, <http://www.udi.no/Sentrale-tema/beskyttelse/Asylsokere-og-flyktninger/> (oppsøkt 08.03.2011).

³¹² FN, "Menneskerettighetserklæringen", art. 14.1.

³¹³ FN, "Flyktningkonvensjonen", art. 1A.2.

³¹⁴ FN-sambandet, *Flyktningkonvensjonen*, Informasjon om flyktningkonvensjonen, FN-sambandet, <http://www.fn.no/FN-informasjon/Konvensjoner-og-erklæringer/Flyktninger/Flyktningkonvensjonen> (oppsøkt 07.03.2011).

³¹⁵ Hellerslia, "I god tro", 14.

imidlertid artikkel 33 i flyktningkonvensjonen, som omtaler vernet mot retur – den såkalte non refoulement-artikkelen, som gir personer som defineres som flyktninger etter artikkel 1A rett til beskyttelse:

Ingen kontraherende stat må på noen som helst måte utvise eller avvise en flyktning over grensen til områder hvor hans liv eller frihet ville være truet på grunn av hans rase, religion, nasjonalitet, politiske oppfatning eller det forhold at han tilhører en spesiell sosial gruppe.³¹⁶

Det er denne artikkelen som forplikter Norge til ikke å sende flyktninger tilbake til forfølgelse.³¹⁷

Flyktningkonvensjonen reserverer seg vel å merke mot å innvilge flyktningstatus til alle som faller inn under denne definisjonen. Blant annet har man ikke lenger krav på beskyttelse i et mottakerland dersom man allerede mottar beskyttelse av andre – eksempelvis organisasjoner, andre land eller det land man er borger av. Man har heller ikke krav på beskyttelse dersom man er skyldig i forbrytelser mot freden, mot menneskeheten eller har gjort seg skyldig i en krigsforbrytelse.³¹⁸

Flyktningdefinisjonen fra flyktningkonvensjonens artikkel 1A og vern mot retur etter konvensjonens artikkel 33, er innlemmet i paragraf 28 i den gjeldende norske Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven) av 2008:

En utlending som er i riket eller på norsk grense, skal etter søknad anerkjennes som flyktning dersom utlendingen a) har en velbegrunnet frykt for forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller på grunn av politisk oppfatning, og er ute av stand til, eller på grunn av slik frykt er uvillig til, å påberope seg sitt hjemlands beskyttelse, jf. Flyktningkonvensjon 29. juli 1951 artikkel 1A og protokoll 31. januar 1967, eller b) uten å falle inn under bokstav a likevel står i reell fare for å bli utsatt for dødsstraff, tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff ved tilbakevending til hjemlandet.³¹⁹

I utlendingsloven har man valgt å utvide definisjonen av hvem som er flyktning til også å gjelde utover de fem konvensjonsgrunnene rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller på grunn av politisk oppfatning. Det er imidlertid spesifisert at tillagt tilhørighet til en av disse fem konvensjonsgrunnene, som tillagt religiøs tilhørighet, også regnes som forfølgelse:

³¹⁶ FN, "Flyktningkonvensjonen", art. 33.

³¹⁷ Hellerslia, "I god tro", 14.

³¹⁸ FN, "Flyktningkonvensjonen", art. 1C-F.

³¹⁹ LOV-2008-05-15-35, "Utlendingsloven", §28.

Ved vurderingen av om det foreligger en velbegrunnet frykt for forfølgelse er det uten betydning om søkeren har de kjennetegn eller den oppfatning som fører til forfølgelsen (...) såfremt forfølgeren mener at søkeren har kjennetegnet eller oppfatningen.³²⁰

En person som uavhengig av de fem konvensjonsgrunnene står i fare for å bli utsatt for dødsstraff, tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling ved retur til hjemlandet, omfattes også av flyktningbegrepet. I den gamle utlendingsloven av 1988 var man etter paragraf 15 vernet mot retur dersom man stod i nærliggende fare for å miste livet eller bli utsatt for umenneskelig behandling ved retur til hjemlandet.³²¹ I forarbeidene til ny utlendingslov argumenteres det for at alle som omfattes av retten til vern mot forfølgelse skal betegnes som flyktninger, også de som under den gamle utlendingsloven falt under paragraf 15.³²² Slik sett har den nye loven av 2008 inkludert den gamle paragraf 15 inn under flyktningdefinisjonen i den nye paragraf 28, og på den måten fått en utvidet flyktningdefinisjon sammenliknet med definisjonen i flyktningkonvensjonen.

Utlendingsloven reserverer seg i likhet med flyktningkonvensjonen mot å anerkjenne alle som faller under flyktningdefinisjonen som flyktninger. Blant annet er det i paragraf 28 presisert at beskyttelse i Norge er subsidiært i forhold til beskyttelse et annet sted i hjemlandet enn stedet søkeren har flyktet fra. I samme paragraf står det også eksplisitt at søkeren som hovedregel ikke skal anerkjennes som flyktning dersom beskyttelsesbehovet skyldes handlinger som er straffbare etter norsk lov eller det fremstår som mest sannsynlig at hovedformålet med handlingene var å oppnå oppholdstillatelse.³²³

Flukt fra forfølgelse på grunn av religion, med fokus på flyktningdefinisjonen og vernet mot retur i utlendingslovens paragraf 28, er utgangspunktet for min oppgave. Selv om anførsler om forfølgelse på grunn av religion skal være hovedfokus for denne oppgaven, vil jeg her gi en kort innføring i hva de ulike konvensjonsgrunnene skal innebære.

Kort om konvensjonsgrunnene

De fem konvensjonsgrunnene – rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller politisk oppfatning – som ligger til grunn for flyktningstatus etter paragraf 28

³²⁰ LOV-2008-05-15-35, "Utlendingsloven", § 30.

³²¹ LOV-1988-06-24-64, "Utlendingsloven", § 15.

³²² KR.D., "NOU 2004:20 Ny utlendingslov", art. 6.9.2.1.

³²³ LOV-2008-05-15-35, "Utlendingsloven", § 28. Ytterligere bestemmelser om utelukkelse fra rett til anerkjennelse som flyktning står spesifisert i paragraf 31.

første ledd bokstav a, er nærmere beskrevet i utlendingslovens paragraf 31. Det vil her bli gitt en kort innføring i de ulike grunnlagene for forfølgelse. Religion vil kort bli presentert her, men behandles utførlig i oppgavens hovedtekst.

Ifølge utlendingsloven skal *rase* særlig anses å omfatte hudfarge, avstamning og tilhørighet til en bestemt etnisk gruppe.³²⁴ I FNs høykommissær for flyktningers ”Håndbok om prosedyrer og kriterier for å fastsette flyktningers rettsstilling” (Håndboka), understrekes det at begrepet *rase* skal forstås i sin videste betydning, og omfatte alle etniske grupper som etter vanlig bruk refereres til som ”*rase*”.³²⁵

Religion skal, ifølge utlendingsloven, særlig anses å omfatte:

”Religiøse og andre typer livssyn; deltakelse eller tilsiktet fravær av formell gudsdyrkelse, enten det skjer privat eller offentlig, alene eller sammen med andre; andre handlinger eller meningsytringer knyttet til vedkommendes religion eller livssyn; individuelle eller kollektive handlemåter som er diktert av religiøs eller livssynsmessig overbevisning; frihet til å skrive religion eller annet livssyn.”³²⁶

Grunnlaget for denne beskrivelsen er å finne i Verdenserklæringen om menneskerettighetene og Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter, som begge fastslår retten til tanke-, livssyns- og religionsfrihet.³²⁷

Begrepet *nasjonalitet* skal ikke begrenses kun til statsborgerskap eller manglende statsborgerskap. Nasjonalitet skal også omfatte medlemskap i grupper definert etter kulturelle, etniske eller språklige kvaliteter, felles geografisk eller politisk opphav eller sitt forhold til befolkning i en annen stat. Ifølge Håndboka kan betegnelsen nasjonalitet i noen tilfeller overlape med *rase*.³²⁸

Betegnelsen *spesiell sosial gruppe* skal særlig brukes om en gruppe personer som har et felles kjennetegn utover det at de blir forfulgt, og som oppfattes som en gruppe av samfunnet. Normalt omfatter betegnelsen personer med liknende bakgrunn, vaner eller sosial status. Det er ofte snakk om karakteristikk som ikke kan forandres, eller som er så grunnleggende for ens identitet, bevissthet eller utøvelse av menneskerettigheter at en ikke kan forventes å gi avkall på det. Avhengig av situasjonen i asylsøkerens hjemland, kan eksempler på spesiell sosial gruppe være personer med samme kjønn eller seksuelle

³²⁴ LOV-2008-05-15-35, "Utlendingsloven", §30 a).

³²⁵ UNHCR, "Håndboka", pkt. 68.

³²⁶ LOV-2008-05-15-35, "Utlendingsloven" § 30 b).

³²⁷ UNHCR, "Håndboka", pkt. 71.

³²⁸ LOV-2008-05-15-35, "Utlendingsloven", § 30 c); UNHCR, "Håndboka", pkt. 74.

legning.³²⁹ Spesiell sosial gruppe skal ifølge utlendingsloven også inkludere tidligere ofre for menneskehandel.³³⁰

Til sist nevnes konvensjonsgrunnen *politisk oppfatning*. Politisk oppfatning skal ifølge utlendingsloven ”særlig anses omfatte oppfatninger om de aktuelle forfølgere eller deres politikk eller metoder, uansett om søkeren har handlet i henhold til denne oppfatningen.”³³¹ Dette innebærer at en person skal kunne ha en politisk oppfatning som er annerledes enn eller kritisk til den politiske oppfatningen til myndighetene i landet vedkommende er borger av.³³²

Som det påpekes klart i utlendingsloven, spiller det ingen rolle om søker selv har de kjennetegn eller de oppfatningene som fører til forfølgelsen. I vurderingen av om det foreligger skjellig grunn til å frykte forfølgelse, er det tilstrekkelig om forfølgeren tillegger søker disse oppfatningene eller kjennetegnene.³³³

Relevante lover, erklæringer og konvensjoner

For å gi en oversikt og et innblikk i konvensjoner, erklæringer og lover som er relevante i arbeidet med behandling av asylsøknader, har jeg her valgt å gi en oppsummering av de viktigste av dem.

Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven) skal i hovedsak regulere utlendinger – personer som ikke er norske statsborgere – sin adgang til og opphold i Norge, i samsvar med innvandringspolitikken og Norges forpliktelser internasjonalt. Slik gir loven grunnlag for regulering og kontroll av inn- og utreise. Utlendingsloven skal også sørge for at personer som har krav på beskyttelse, etter folkeretten og internasjonale konvensjoner som Norge er bundet av, får det.³³⁴

Menneskerettighetsloven fra 1999 har et mål om å styrke menneskerettighetenes stilling i norsk rett. Gjennom menneskerettighetsloven er Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, FNs konvensjon om barnets rettigheter, og FNs kvinnekonvensjon, blitt en del av det norske lovverket. Gjennom denne

³²⁹ UNHCR, "Håndboka", pkt 77; Rådet for Den europeiske union, "Council directive 20/83/EC", art. 10 (d).

³³⁰ LOV-2008-05-15-35, "Utlendingsloven", § 30 d).

³³¹ LOV-2008-05-15-35, "Utlendingsloven", § 30 e).

³³² UNHCR, "Håndboka", art. 80.

³³³ LOV-2008-05-15-35, "Utlendingsloven", § 30.

³³⁴ LOV-2008-05-15-35, "Utlendingsloven", §§ 1-5.

loven skal de nevne konvensjonene og de tilhørende protokollene, ha forrang fremfor annen lovgivning ved eventuell motstrid.

FNs verdenserklæring om menneskerettigheter (menneskerettighetserklæringen) ble vedtatt i 1948, og skal sikre alle mennesker grunnleggende rettigheter og friheter. Av rettigheter som trekkes frem i innledningen i denne erklæringen er tros- og talefrihet og frihet fra frykt og nød. Menneskerettighetene skal være grunnlaget for frihet, rettferdighet og fred i verden og for utviklingen av vennskap mellom nasjonene.³³⁵ Målet med menneskerettighetserklæringen var å skape grunnlaget for en felles internasjonal avtale. Man endte likevel opp med to forskjellige konvensjoner knyttet til menneskerettighetserklæringen, både konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK) og konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP), der det er enighet om at SP skal veie tyngre enn ØSK. *FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP)* sitt formål er at medlemslandene skal sikre innbyggernes sivile og politiske rettigheter, som retten til liv, ytringsfrihet, demokratisk styresett, personlig frihet og rettssikkerhet. SP ble vedtatt i 1966, og ratifisert av Norge i 1972.³³⁶ SP gjelder som norsk lov gjennom menneskerettighetsloven. *Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK)* fra 1950 er en konvensjon som skal sørge for at de rettigheter og friheter som fastslås i menneskerettighetserklæringen blir overholdt og respektert. EMK ble vedtatt for å opprettholde og videreføre menneskerettighetserklæringen, og er også gjort til norsk lov gjennom menneskerettighetsloven.³³⁷

FNs konvensjon om flyktnings stilling (flyktningkonvensjonen) skal sikre at personer på flukt fra uholdbare forhold i hjemlandet skal få beskyttelse i et annet land frem til det er trygt å reise hjem igjen. Konvensjonen ble vedtatt i 1951 og ratifisert av Norge i 1952. I menneskerettighetserklæringen er det spesifisert at mennesker på flukt har rett til å søke asyl i andre land. Ettersom menneskerettighetserklæringen ikke pålegger mottakerland noen plikt til å ta imot flyktninger, ble flyktningkonvensjonen utarbeidet for å sikre flyktnings rettigheter slik at de ikke kan sendes tilbake til land hvor de kan frykte forfølgelse.³³⁸ I flyktningkonvensjonen er det definert hvem som er flyktning og hvilke rettigheter en person med flyktningstatus har. Blant annet har flyktninger rett til religionsfrihet, til å bevege seg fritt, til utdanning og til jobb. *Protokoll til konvensjon om flyktnings stilling* fra 1967, førte

³³⁵ FN, "Menneskerettighetserklæringen".

³³⁶ FN-sambandet, *FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter*, Informasjon om konvensjonen, FN-sambandet, <http://www.fn.no/FN-informasjon/Konvensjoner-og-erklæringer/Menneskerettigheter/FNs-konvensjon-om-sivile-og-politiske-rettigheter> (oppført 11.03.2011).

³³⁷ Europarådet, "Europeiske menneskerettskonvensjon (EMK)".

³³⁸ FN-sambandet, *Flyktningkonvensjonen*.

til at flyktningkonvensjonen ble et universelt dokument som gjaldt alle mennesker på flukt ved at de geografiske og tidsmessige begrensningene fra den opprinnelige konvensjonen ble opphevet.³³⁹ *EUs statusdirektiv* fra 2004, og medfølgende protokoller, omhandler flyktningstatus og subsidiær beskyttelse. Målet med statusdirektivet er å sette minimumsstandarder for innvilgelse av flyktningstatus eller annen beskyttelse. Statusdirektivet er ikke bindende for Norge, men har vært en inspirasjonskilde i arbeidet med utlendingsloven.³⁴⁰

Av de nevnte lovene, erklæringene og konvensjonene, er det i hovedsak utlendingsloven, FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter og den europeiske menneskerettskonvensjonen ansatte i UDI og UNE må forholde seg til direkte, for å kunne stadfeste hvorvidt en person skal innrømmes flyktningstatus. Siden flyktningkonvensjonen er innlemmet i utlendingsloven, er også denne av vesentlig betydning for utlendingsmyndighetene. Statusdirektivet er følgelig også relevant for behandlere av asylsaker.

³³⁹ FN-sambandet, *Flyktninger*, Informasjon om flyktninger, FN-sambandet, <http://www.fn.no/Temaer/Humanitaere-spoersmaal/Paa-flukt/Flyktninger> (oppsøkt 11.03.2011).

³⁴⁰ Rådet for Den europeiske union, "Council directive 20/83/EC" ; KRD, "NOU 2004:20 Ny utlendingslov", pkt. 4.3.3.2.

Appendiks 2:

Informasjonsskriv til informantene

Forespørsel om å delta i intervju i forbindelse med masteroppgave

Kort om meg

Jeg heter Tone Katralen og studerer religionshistorie ved det Humanistiske fakultet ved Universitetet i Oslo. Jeg er nå i gang med andre året av en toårig mastergrad, der hovedfokuset har vært islam og Midtøsten, samt delvis også migrasjon. Nå er jeg i gang med å forberede og samle inn datamaterialet til masteroppgaven som skal leveres i mai 2011.

Kort om mitt masteroppgaveprosjekt

Arbeidstittelen på mitt prosjekt er: "Flukt fra religionsbasert forfølgelse: Religionsforståelse og kunnskaper om religion i Utlendingsdirektoratet og Utlendingsnemnda".

I saker der asylsøkere anfører religion eller tro som forfølgelsesgrunn er det nærliggende å tenke at saksbehandlerne i UDI og UNE må ha kunnskaper om religion. Kort sagt ønsker jeg å undersøke hvordan UDI og UNE, og da spesielt asylsøknadsbehandlere og asylavdelingen generelt, går frem når de får utfordringen å avgjøre om en asylsøker er religions- eller trosbasert forfulgt.

Hovedsakelig ønsker jeg å fokusere på forståelsen av begrepet "religion" i både UDI og UNE. Det finnes ingen universell anerkjent definisjon av religion, og innad i det religionshistoriske miljøet, der jeg kommer fra, er det en endeløs debatt om hvorvidt "religion" i det hele tatt lar seg definere. Med denne problemstillingen i bakhodet synes jeg det er veldig interessant å se på hvordan det offentlige, og da nærmere spesifikt asylavdelingene i UDI og UNE, jobber med å avgjøre hva "religion" er i forfølgessammenheng. Som behandler av asylsøknader med anførsler om forfølgelse på grunn av religion eller tro kan ikke asylavdelingene velge å ikke definere eller avgjøre hva "religion" er. Jeg synes denne problemstillingen er veldig interessant, og jeg håper gjennom denne oppgaven å få økt kunnskap og forståelse rundt temaet

Diktafon

Jeg ønsker å benytte diktafon/båndopptaker under samtalen. Grunnen til dette er at det gir meg en bedre mulighet for å analysere den informasjonen jeg får i etterkant, siden samtalen

blir bevart i sin helhet. Samtidig gir det meg muligheten for å fokusere mer på vår samtale uten avbrekk av notering underveis. Opptaket vil kun benyttes av meg i analysearbeidet til oppgaven og vil ikke være tilgjengelig for noen andre. Om du ikke er komfortabel med at jeg bruker båndopptaker er det naturligvis i orden.

Hva skal informasjonen brukes til?

Informasjonen jeg får i løpet av denne samtalen, vil sammen med informasjon fra andre samtaler og utvalgte skriftlige kilder benyttes som basis til analysedelen i min masteroppgave. Innsamlede opplysninger vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen utgangen av mai 2011.

Kontaktinformasjon til min veileder

Ragnhild Johnsrud Zorgati

Institutt for områdestudier og europeiske språk

Postboks 1003 Blindern

0315 Oslo

Telefon: 22854970

Epost: r.j.zorgati@ilos.uio.no

Det er naturligvis frivillig å delta, og du kan når som helst trekke deg fra prosjektet og få allerede innsamlede opplysninger slettet.

Jeg samtykker til å delta i dette masteroppgaveprosjektet,

Signatur